YÖN
HAFTALIK GAZETE

Sosyalist bir din adamı

(ALTINCI SAYFADA OKUYUNUZ)

Aliki Vuyuklaki: 400 bin TL.

Yıl: 2 - Sayı: 63 | 28 Şubat 1963 | 100 kuruş

OKUYUCUDAN YÖNE

Özel Sektörle kalkınma

Başbakan yardımcısı Ekrem Alican'ın İstanbulda özel sektör temsilcileriyle yaptığı toplantıda açıklanan bazı rakamlar çok ilgi çekici idi. Bunların üzerinde gereği gibi durulmadı. Oysa, açıklanan rakamlar memleketimizin ekonomik gelişmesini Hükûmetin hangi felsefeye dayandırdığını gösterdiği gibi, beş yıllık plânın geleceği hakkında da bir fikir veriyordu

Başbakan yardımcısına göre, plânlı ekonomiye hazırlık devresi sayılan 1962 yılında sermaye yatırımları ancak % 70 oranında gerçekleşebilmiştir. Yine sayın Alican'a göre bu geri kalışta özel sektörün bir kabahati yoktur. çünkü bu sektör kendisinden beklenen 3 milyar liralık yatırımı program gereğince tamamen yerine getirmiştir.

Başbakan Yardımcısının açıklamasını okuyunca liberal ekonomi taraflılarının tatlı tatlı gülümsemiş, devletçilerin ise soğuk bir duş yemiş gibi oldukları düşünülebilir Fakat sayın Alican'ın sözlerine eklediği bir cümle rolleri hemen değiştirmiş ve gözler önüne hazin gerçekleri sermiştir. Başbakan Yardımcısı diyor ki: «Ancak, özel sektör yatırımlarının % 60 ı sanayi ve turizm gibi sahalarda değil, mesken inşasında kendisini göstermiştir.»

Anlaşıldı mı? Anlaşılmadı ise açıklayalım: 1962 yılında özel sektörün yaptığı 3 milyarlık yatırımın 1 milyar 800 milyonu «mesken inşası»nda kullanılmıştır Şu mesken inşası sözünü hepimizin bildiği anlamda kullanırsak diyebiliriz ki, geçen yıl Türkiyede özel sermaye 2 milyar liralık ev ve apartıman yaptırmıştır Şimdi aklımıza şöyle bir soru takılıyor. Bu 2 milyarlık özel sektör yatırımından memleket ekonomisi ve kalkınma programı ne derece faydalanmıştır? Sosyal adalet endişelerini bir kenara bıraksak bile, acaba apartıman inşaatının kalkınma ekonomisindeki yeri ve önemi nedir? Bu soruların cevabı bizi şu sonuca götürmektedir: ya hükûmet ve plân sorumluları kalkınma ekonomisinin kuralları üzerinde hiçbir bilimsel düşünceye sahip değildirler, yahut ta özel sektörü her ne pahasına olursa olsun savunmak için aldatmacalara başvurmaktadırlar. Her iki halde de tutulan yolun sonu hüsran olacaktır

Kısaca dokunduğum ve iktisatçılarımızın derinleştirmelerini beklediğim bu konudan ilk alınacak ders, ekonomik kalkınmamızı özel sektörden beklemenin ham bir hayal olduğudur. Özel sektör, tabiatı icabı, iki şeyden hoşlanır: kâr ve istikrar Başıboş, serbest piyasa düzeninde kâr daha kolay yollardan sağlandığı ve sınır tanımadığı için özel sermaye daha faal, daha cesurdur. Ekonomik hayata hareket getirir. Halk da bu hareketten küçük bir oranda faydalanır, biraz «çimlenir». Bu devir geçip de programlı, plânlı bir düzen içinde çalışmak zorunda kalınca özel sermaye istikrar arar ve bunu beton ve çelik yığınlarında bulur. Kısacası, azalan kârını —eğer dışarı çıkaramıyorsa— apartıman dikmeye yatırır. Bunun dışında özel sermayeden birşeyler beklemek ekonomi kurallarını in kâr etmek demektir.

Yukarıda söylediklerim, liberal ekonominin hâkim olduğu bütün memleketler için derece derece vârittir. Türkiye için ise gerçek durumun tam ifadesidir.

M.F.

YÖN'ÜN NOTU: Özel sektör, 1962 de mesken bakımından plân hedeflerini gerçekleştirememiştir: 1962 programı, lüks mesken inşaatından kaçınarak, az parayla çok sayıda mesken yapılmasını, geri kalan özel yatırımların sanayie gitmesini ön görüyordu. Halbuki, lüks mesken inşaatı alabildiğine genişlediği için, çok parayla, daha az mesken yapılmıştır. Ciddi sanayi yatırımları ise iltifat görmemiştir.

Sendika yöneticilerine

Aşağıda yazdığım olayı, YÖN okuyucularından çok sendika yöneticilerine duyurmak ereğindeyim.

Ben, D.D.Y Fabrikalarında 12 yıldır çalışan 4 çocuklu bir işçiyim. Anlatacağım olay şu: İşçiler ve memurlar için aile lojmanları yapılmıştır Fakat bu lojmanlarda imtiyazlılar oturur. Ölçü nedir bilinmez. Sorarsanız, her zaman ise gelebilecek veya her an lüzumlu kimselere verildiğini söylerler. Aslında şube yöneticisi kimi lâyık bulursa evi o alır. Burada oturanların yarısından fazlası ev sâhibidir. Kendi evlerini yüksek fiyatla kiraya verip, buraya niçin gelirler. Zira lojmanların kirası çok ucuzdur. İki odalı, banyolu, mutfaklı bir lojmanın aylık kirası 8 ilâ 15 liradır.

İşçilerin çoğu, altı üstü toprak rutubetli yerlerde otururlar. İşçiler 200 ilâ 350 lira aylık alırlar. Fakat bu altı üstü toprak kulübelere, 35 — 45 — 50 — 60 — 80 lira kira verirler. Bu durumun canlı örneklerinden biri de benim. 4 çocukla 350 liralık aylığımın 45 lirasını kiraya veriyorum. Ama işçiler için yapılan lojmanlarda bir iki ev sahibi olup ta bu evleri 3 ilâ 500 liraya kiralıyanlar, 15 liraya oturuyorlar. İşte sosyal adalet

Cemal AYNISOY
DDY. Fabrikaları Sivas

İlk darbe

Türkiyedeki öğrenci yurtları ile ilgili YÖN'de çıkan izlenimleri de okudum diğerleri gibi Mutlu kişiler diye bahsediliyor yurtta kalanlardan. Ben de o mutlu kişiler içine giriyordum sizin deyişinizle. Çünkü maarif yurtlarından birinde barınmaktayım. Acaba hakikaten mutlu kişi olarak kabullenmeli miyim kendimi. Kim bilir?

Gireceğim zaman fena bir yer olduğunu söylemişlerdi eskiler. Gece yarısı kafayı çekip nara atıldığını söylemişlerdi. İnanmamıştım. Altı yıllık yatılı lise hayatımda bahsedilenlerin benzerine raslamadığım için inanamamıştım bir türlü. Bir yüksek öğrenim öğrencisinin bunu yapabileceğine inanamıyordum.

Fakat yerleştiğimizin hemen haftasında bir arkadaşla ortak harcadığımız 200 lira ortadan yokolunca işin şakası olmadığını anladık. Şaşkına dönmüştük. İlk defa yaban ellere çıkmıştık. Cebimizdeki parayı bir elimizle sımsıkı tutarak, bunca senelik mürekkep yalamışlığımız telef olmasın diye ayırmıştık onu. Bütün varımızdı o bizim. Terli avuçlarımızın içinde tuta tuta erimeye yüz tutmuş bu bütün varlığımız bir gece içinde yok olunca tüm umutlarımızı yitirir gibi olduk. Öğrendik sonradan; sık sık olurmuş böyle şeyler burada. Alışmamız gerekmiş. Henüz alışamadık, çabalıyoruz alışmaya.

Bu şaşkınlık geçmeden gerçekle bir kere daha yüz yüze geldim. Hem de çok açık olarak. Suratımda patlayan tokadın tesiriyle. İnanmadığım şeylere inanmam için vurulmuştu bu tokat galiba. Alkolün ayaklandırdığı sinirlerini yatıştırmak için vuruyordu eskilerden biri bana.

Söylemişlerdi de inanmamıştım başlangıçta. Şimdi yine söylediler; «Sık sık olur böyle şeyler». Aldırmamak gerekmiş. Hoş aldırsan da bundan iyisi olacak değildi zaten. Ama ne zamana dek sabredilir?

NOT: «Görülecek bir yerde asılı duran yönetmelik maddelerinden biri aynen şöyledir: Yurt içinde ispirtolu içkiler veya keyif verici maddeler kullanmak ve yurtta bu maddeleri bulundurmak, yurda sarhoş gelmek suç sayılması itibariyle disiplin cezasını gerektirir.»

Ahmet KAHRAMAN
(Hukuk Fakültesi Sınıf: 1 No: 400)

Türkiye'nin içinde bulunduğu keşmekeş

Bir zamanlar dünyanın imrenilen gözde bir ulusunu barındıran gözde anavatanımızın içinde bulunduğu durum her aydın, her sağ duyu sahibi Türk vatandaşının belini büken tüm üzücülüğü ile el'an devam etmektedir

Meclişte, plân gibi ülkenin kaderini tayin edecek önemli bir konu görüşülürken plân üzerinde konuştukları kadar çalışmayanların yaptıkları demagoji; hava subaylarıyla ilgili önergenin görüşülmesinin reddinden sonra Meclis Başkanlığına adını duyurmak amacıyla Meclisin kapatılması için önerge verilmesi, Mecliste gündem dışı gibi önemli bir kurumun oy sömürücülüğü için kullanılması; dış politika gibi önemli bir konu görüşülürken görüşmenin iç politika görüşmelerine kayması; ülkemizin plânla kalkınmasının dolayısiyle dış yardım müesesesinin ülkemiz için yararlı olmasının istical ile öngördüğü vergi yasaları için hiç bir kımıldamanın görülmeyişi; Meclis komisyonlarında demokratik rejimin gerekli gördüğü kurumların kuruluşlarıyla ilgili tasarıların sayın politikacılarımız yanından kendi çıkarlarına göre değiştirilmesi; en kısa anlatımıyla, politikacıların ciddi ülke sorunlariyle geniş bilgi isteyen sorunlarla ilgilenilmemesi, bunun tam karşıtına oy sömürücülüğünün şampiyonluğunu yapması, - bunları daha da çoğaltabiliriz - bana, ülkemizi dokunulmazlık zırhına bürünüp yönetenlerin çoğunluğunun ülkemizin dertlerini bilmediklerine, yönetim bilgisi ve anlayışından yoksun bulunduklarına, değin bir kanı vermekte...

Ben, bütün bunların yanında Türkiyede hızı yavaş ta olsa bir toplumsal uyanışın olmasından umudluyum. Çünkü, bir ülkede demokratik rejimin bütün yönleriyle nemalandırılması halkın uyanışına, halkın politikacıların sözleriyle davranışlarını kıyaslayıp bir yargıya varabilme düzeyine erişmesinde birazcık olsun aramalıyız.

İşte, Yön Dergisinin bu yönde - iç politikanın kısır konuşmalarına yer vermeyip, ülkenin dertleriyle bilimsel yoldan ilgilenmesi yönünde - yaptığı hizmeti bütün aydın kişilerin beğeni ile anladığından eminim.

Rahmi KUMAS
(Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi)

MEKTUP

Sayın Cevat Önder
Erzurum Milletvekili
Ankara

Sosyalist Kültür Derneği hakkında yazdığınız, Yeni İstanbul gazetesinde çıkan yazıyı okudum. Bu konuda çok az bilginiz olduğu anlaşılıyor. Sosyolojiyi kavramayanların büyük hatalara düştükleri görülmektedir.

Kimliğiniz olmasa bu yazıya gülüp geçecektim. Fakat bir partinin hem de halkın güvenine lâyık bir partinin milletvekillerinden bulunuyorsunuz. İyice bilmediğiniz konular hakkında meydan kürsülerinde konuşur gibi konuşmak şahsınız için olduğu kadar parti için de zararlıdır.

Önemli sözünüz şu: «Toplumun temel değeri emek olamaz» Ya ne olur? Yine karşılığını siz yazınızın altında veriyorsunuz. Halbuki dediklerinize emeksiz olamaz. Emek her şeyin üstündedir. Toplum yalnız ve yalnız emeğin üstünde oturmaktadır. Öyle olmasa bütün dünyada bu boğazlaşmalar nedendir? Madde olmayan yerde ahlâk olamaz Din olamaz. Maneviyat olamaz. Hukuk olamaz Ulus olamaz. Her şey, her şey maddeye dayanmaktadır. Maddeyi değerlendiren ise emektir. İşte İslâm dini Sosyalizm üzerine kurulmuştur. İster misiniz yüzlerce örnek vereyim?

Bilginizin tersine olarak Amerikada sosyal adalet vardır. İngilterede sosyal adalet vardır. Fransada, İtalyada sosyal adalet vardır. Daha yakına gideyim. Mısırda sosyal adalet kurulmaktadır.

Üstad, yanlış bilgilerle nazik konulara dokunmayınız. Milyonlarca insanların düşmanlığını üzerimize çekmeyiniz ve bizleri utandırmayınız.

Saygılarımla sunarım,

Adalet Partili
Ahmet AKTÜREL
Avukat Salihli

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDAREHANE: ZİYA GÖKALP CADDESİ 28/1 Yenişehir — ANKARA
Telefon: 17 63 89 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari Sokağı: 32 Cağaloğlu Posta kutusu 512 — İstanbul. Tel: 22 95 70 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE Yıllığı (52 sayı) 50 T.L altı aylığı (26 sayı) 25 T.L.. üç aylık (13 sayı) 12.50 T.L.'dır. 1963 yılı için özel indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 TL., altı aylık 20 TL., Üç aylık 10 T.L. dır Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığı tâbidir Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN HAFTALIK GAZETE

A.P..ye GÖRE HÜKÜMET ACİZ DURUMDA (Gazeteler)

YAZISIZ!..

BAKIŞ Hükûmetin bir başarısı

Hükûmetin nihayet bir başarısını *yazabildiğimiz için sevinçliyiz.*

Hükûmet, yabancı firmaların emrindeki tütün tüccarlarıyla, ilk defa olarak bu yıl mücadeleye girdi ve kazandı.

Tekel idaresinin iyi fiyatla geniş ölçüde mübayaalar yapması sayesinde, tütün müstahsili yıllardır ilk defa, yabancı firmaların ve tüccarın insafsız istismarından kurtarılmış oldu.

Aslında, bir başarıdan söz açmak yerine, yıllardır ihmal edilen bir vazifenin *bu yıl yapıldığını söylemek lâzım.* Zira müstahsili ezdirmemek 1925 te kurulan tekel idaresinin başlıca vazifelerinden biriydi. Fakat Tekel çeşitli beceriksizlikler vurdum duymazlıklar ve nüfuzlu tüccarın baskısı yüzünden bu temel vazifesini yerine getirmemekteydi. Meselâ geçen yılki durumu ele alalım: Egede geçen yıl. tüccar 60, Tekel ise 4 bin ton mübayaa yapmıştır. Tekelin ortalama fiyatı 679, tüccarın ortalama fiyatı ise 762 kuruştur. Bu durumda Tekel piyasada en ufak nâzım rol oynıyamamış, ihraç fiyatları bir hayli yüksek olduğu halde, müstahsil, liberalizmin çelikten kanunu altında ezilmiştir.

Tütün piyasası gerçekten yürekler acısıdır. Çok sayıdaki dağınık ve ufak müstahsil karşısında bir kaç tüccar, tütün fiyatlarını istedikleri gibi tesbit edebilecek durumdadır. *Aslında bu tüccarlar da* başta American Tobacco olmak üzere, bir iki yabancı firmanın emir kulu komisyoncularından ibarettir. Tütün fiyatını esas itibariyle, American Tobacco'nun Türkiye mümessili Baksalis tesbit eder. Bizim komisyoncu tüccar ise, çoğunlukla Baksalisin sağladığı avanslarla piyasaya girer. Tüccar riziko almayı pek sevmez. Amerikan parasıyla rizikosuz iş görmeyi tercih eder.

Tekel Bakanlığı ilgilileri, tüccar saymadıkları bizim mutavassıtlar için, pek uygun düşmemekle beraber, «fournisseur» tâbirini kullanıyorlar. Komisyoncu tâbiri, sanırım, maksada daha uygun düşecektir.

Tütün piyasasında liberalizmin çelikten kanunu işte böyle işler: Küçük balık müstahsildir. Ortanca balık, komisyoncu tüccar, büyük balık, Baksalis ve şürekâsıdır. *Büyük balık, ortanca balıkların tavassutuyla, zavallı küçük balıkları yutan.* Türkiye Cumhuriyetleri hükûmetleri ise meşruiyetini liberalizmin insafsız kanunlarından alan bu *iktisadî haydutluğa seyirci* kaldılar.

Durum bu yıl biraz değişti.

«Türkiye şımardı!..»

Gümrük ve Tekel Bakanlığı, 1963 mevsimine, Baksalis ve onun yerli yabancı şirkâsı piyasadan çekilse dahi, bütün mahsulü almak azmiyle piyasaya girdi. Gümrük ve Tekel Bakanı sayın Orhan Öztrak, «Geçen yıl zürranın 400 milyon lirasının *kaybedildiğini müşahede ettim»* diyordu.

Gözleri Tekel idaresinden çok, Baksalis efendimize çevrili olan komisyoncu tüccar bu azimkâr değişikliği, tabiî ki hemen anlamadı. Tüccar, Ege piyasası açılırken, sayın Samim Kocagözün YÖN de yazdığı üzere (sayı 54), Tekelin müstahsilden yana azimli davranışı karşısında, «Özel sektöre darbe vuruluyor. Devlet tüccar mı oldu» diye feryat ediyordu. Amerikan tütün şirketlerinin adamları ise, «Türkiyede bu koşullar altında iş kalmadı. Alış veriş edilmez. Yunanistana gitmeli. Yunanlıların istediği parayı basarız, alırız tütünleri, ama Türklerden bu fiyata tütün alamayız... *Türkiye şımardı!» şeklinde konuşmaktan* çekinmiyorlardı. Baksalis cenapları da, Tekel Bakanlığı yetkililerinin huzurunda, «Sergüzeşt fiyatlar» diye direniyordu.

Bakanlığın kararlı davranışı karşısında bu direnme ancak birkaç gün sürdü ve nihayet Baksalis Hazretleri, kilosu 2 dolar 18,5 cent'den, yâni 20 liradan mübayaaya başladı. Esasen Tekel, tütün için çok yüksek bir fiyat tesbit etmiş değildi. Mavi küf yüzünden bu yıl istihsal azdı. Meselâ Egede, 1961 *in* 64 bin ton olan istihsali yüzde 23 oranında azalarak 1962 de 49 bin tona düşmüştü. İstihsal azlığı fiyat yükselmesini zarurî kılıyordu. Nitekim bu *yıl Tekel* sayesinde, fiyatların büyük bir sıçrama göstermesine rağmen, Egede müstahsilin toplam geliri ancak yüzde 14 arasında artmıştır.

Mavi küften asıl faydalanan komisyon*cu tüccardır. Nitekim komisyoncu tüccar,* geçen yıl ucuz fiyatla aldığı 1961 mahsulünü bu yıl muazzam fiyatlarla dışarıya satma imkânına kavuşmuştur: Tüccar 1961 mahsulünü ortalama 762 kuruşa almıştır. Buna 3 lira civarında, işleme, faiz ve bakım gibi masrafları eklemek lâzımdır. Böylece tüccar maliyeti, 10-11 liraya yükselmektedir. Halbuki 10-11 liraya maledilen tütün bu yıl, 18-20 liraya dışarıya satılabilmekte ve mutavassıtlar korkunç kârlar sağlayabilmektedirler.

Tekelin, gerekirse tütün mahsulü almak azmiyle ve yüksek fiyatlarla aktif şekilde piyasaya girmesi üzerine, «Devlet *tüccar mı oldu. Özel sektöre darbe vuru*luyor» diye kıyameti koparanlar, bu muazzam kârları sağlayan türedilerdir!

Tekel Bakanlığı, böyle açık vurgunculuğa bu yıl boyun eğmemiş ve neticede Baksalis ve şürekâsı yüksek fiyatlarla tütün almaya koyulmuştur. Müstahsilin, bu sayede yüzü gülmüştür.

Tütünde devletçilik

Bununla beraber, Tekel idaresi bu yılki başarısını, azimli tutumu kadar, mavi küf yüzünden şark tütünleri istihsalinin azalmasına borçludur. İstihsalin normale döndüğü yıllarda, Baksalis efendimizin ve emrindeki tüccarın, bu yılki kadar kolayca baş eğmiyecekleri aşikârdır. Bu sebeple, tütün piyasasını bugünkü başıboş halinden kurtararak organize etmek ve işi tesadüflere bırakmamak lâzımdır. Piyasanın erken açılması, mahsulün standart hale getirilmesi, Tütün birliklerinin bir an *önce kurulması ve müstahsile gerekli her* türlü yardımın sağlanması, Tekelin geniş çapta ve iyi fiyatla mübayaalarının gelenek haline getirilmesi ve dış piyasalara *doğrudan doğruya girmesi zaruridir.*

Yunanistan gibi Türkiyenin de gerçek anlamıyla tütün ihracatçılarına ihtiyacı var.

Yunanistan tütününü bizden çok daha *iyi fiyatlarla ihraç edebilmektedir. Bunun* içindir ki Rum asıllı Baksalis'in Yunanistanı kayırdığı ısrarla söylenir ve ticarî alandaki aczimiz kolay bir milliyetçilikle maskelenir. Eğer Baksalis, Yunan tütününe Türk tütününden yüksek fiyat veriyorsa, kapitalist bir düzende, bu sadece ve sadece, onun yüksek fiyat vermek zorunda kaldığını gösterir. Baksalis, Yunan tütününe yüksek fiyat biçiyorsa, bu Yunan tütünün Baksalise boyun eğmeden satılabilmesi imkânlarının mevcut bulunması demektir. Gerçekten Yunan tütünü standardize edilmiştir ve orada Baksalis efendinin sağladığı avanslarla çalışan komisyoncular yerine, gerçek ihracatçılar vardır. İyi tütüne kötü tütün karıştırıp yutturmak gibi bizim tüccarın henüz vazgeçmediği iptidaî usuller de, artık orada rağbet görmemektedir.

Kısaca, Yunanistanda, komisyoncunun yerini, dış piyasaları tanıyan, riziko almaya *alışık ihracatçı almıştır. Bizde ise ger*çek ihracatçı yoktur. Olmadığı için de Baksalis, yüz binlerce ufak çiftçinin perişan olması pahasına, tütün piyasamızın kralıdır.

Mevcut bulunmuyan tüccarın yerini, iç piyasada olduğu gibi dış piyasada da an*cak Tekel doldurabilir. Bu sebeple,* Tekel, hiç değilse gerçek anlamda ihracatçılar yetişinceye kadar; tütün ihracını Baksalislere muhtaç olmadan gerçekleştirebilecek bir organizasyon kurmalı ve demirperde gerisi memleketler gibi hudutsuz tütün istihlâk edebilecek yeni pazarlar araştırarak ve müşterek pazar ile uzun vadeli ticaret anlaşmaları yapmaya çalışarak, Baksalisin Türkiyedeki hâkimiyetini kırmalıdır.

Ufak müstahsili, büyük balıklara yem olmaktan kurtarmanın tek yolu şimdilik budur: Tekel, iç piyasa gibi dış piyasaya da el atmak zorundadır.

Doğan Avcıoğlu

Sosyalist Kültür Derneği

Sosyalist Kültür Derneğinin, genel merkez salonunda her cumartesi günü yapılan sohbet toplantıları, gittikçe artan bir ilgiyle karşılandı. Toplantıda günün aktüel konuları tartışılıyor. Nitekim önceki hafta Irak ve Kavel olayları konuşuldu, geçen cumartesi de «öğretmenler yürüyüşü» üzerinde duruldu. Bu konudaki açış konuşmasını, Türkiye öğretmenler Dernekleri Milli Federasyonu Başkanı Şükrü Koç yaptı. Koç, eğitimin içinde bulunduğu çıkmazı belirtti ve öğretmenlere karşı girişilen saldırılar üzerinde durdu. Koç'a göre bu saldırılar, halkın uyanması ile çıkarlarının tehlikeye düşeceğini bilen teşkilâtlı halk düşmanı çevrelerden gelmektedir.

Toplantıda Koç'tan sonra, Federasyon İkinci Başkanı Rauf İnan, Genel Sekreter Mehmet Emiralioğlu, Yönetim Kurulu üyelerinden Hürrem Arman ve Hayrettin Uysal ile Prof. Perihan Çambel, Prof. Edip Çelik, Şevket Süreyya Aydemir, Dr. Naci Kutay söz istediler. Böylece eğitim meselemizin çeşitli yönleri ele alınmış oldu.

Hürrem Arman ise eğitim dâvamızın, diğer bütün dâvalarımızla ilgisini güzel bir şekilde ortaya koydu. Arman'a göre, «Eğitim, toplum hayatını etkileyen unsurların sâdece bir tanesidir. Eğitim, toplum yapısına yön veren diğer kuvvetlerle birlikte düşünülmelidir.

Toplum yapısına ileri ve halkçı yön verecek temel değişmeleri gerçekleştirebilecek bir düzen kurulmadıkça, eğitim meselesi tek başına çözülemez.»

Af!...

Demokrasimizin en önemli konusu olan af bir defa daha parlâmentoyu muharebe meydanına çevirdi ve koalisyonu darmadağın etti. Belki sinirli, fakat haklı bir konuşma yapan CHP. li Başbakan Yardımcısı Feyzioğlu, YTP. li ve CKMP. li Başbakan Yardımcıları tarafından, Meclis kürsüsünden azarlandı! Meclis Başkan Vekili Nurettin Ok da, «Hükûmet adına böyle konuşulmaz» diyerek, hükûmet adına konuştuklarını söyliyen Feyzioğlu ve Sancarı tenkit etti. İbrahim Öktem ise, Hükûmet adına nasıl konuşulacağının tâyininin Hükûmete ait bir iş olduğunu belirtti ve CKMP. li başkan vekilinin, Meclis Başkanının müsâdesini almadan böyle konuşmalar yapmaması gerektiğini hatırlattı. Bu arada 80 lik Başbakan İnönü, birbirine düşen koalisyonu derleyip toparlamak için gece yarısından sonra yatağından kaldırılıp Meclise getirildi. Ömrünü af gürültüleriyle geçirmek zorunda bırakılan başbakan, öfkeli ortakları yatıştırmak için saat üçe kadar Mecliste oturmak zorunda kaldı.

Başka memleketlerde olsa, böyle bir durumda koalisyonun çoktan yıkılması gerekir. Ama alaturka yatırım politikasında durum farklıdır. Hem İnönüye, «Aman başımızda kal» denebilir, hem de en aşağılık şekilde af istismarcılığı yapılabilir. Nitekim AP. dâhil, bütün partiler, İnönünün başta kalmasını, hayat sigortasının icabı saymaktadırlar. Dış tesirler hesaba katılmasa bile, parlâmento aritmetiği ve AP. — YTP. rekabeti bir AP. — YTP. koalisyonunu hemen hemen imkânsız kılmaktadır. Bu sebeple koalisyon, zahirî sarsıntılara rağmen, ayakta durmaktadır. Öyle görünüyor ki, koalisyonu yıkabilecek kudrette tek insan İnönüdür! Bu sebeple, Koalisyonun yaşayacağı ve Alican'ın «Af müzayedesini AP. ye kaptırmıyarak, koalisyonun zayıf düşmesini önlediği» gerekçesiyle af istismarı politikasına devam edeceği söylenebilir.

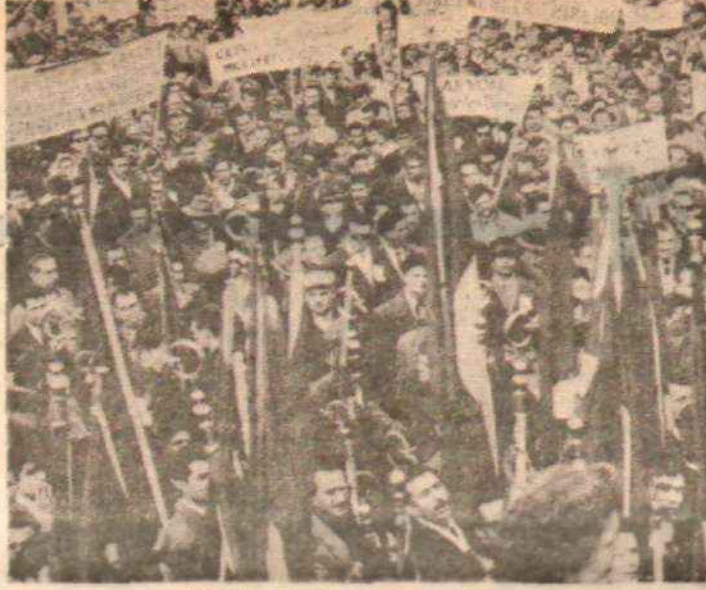
Parlâmentoda AP de, Kayserideki siyasilerin affının, bu sefer, gerçekleştirilemiyeceğini bildiği için, reddedileceğinden emin olarak bir Kayseri affı önergesi vermiştir. Ama AP. herhangi yanlış bir hesap sonucu, Kayseri affının çıkması korkusuyla, görülmedik ihtiyatî tedbirler almış, coşkun yatırımcı AP. milletvekilleri ve senatörlerine konuşma yasağı koymuştur! Yasağa uymıyan dosyalı antikomünist Pehlivanoğlu ve senatör yoldaşı Cahit Tokgöz konuşurken, AP. liler salonu terketmişlerdir. Bütün bunlar, AP. nin kazara Kayseri affı çıkar korkusunun sonuçlarıdır. Bununla beraber, İnönünün vazgeçilmez adam hüviyetini muhafaza etmesine rağmen, Kayseri affı yaygaraları, koalisyonun temellerini sarsacak şekilde sürüp gidecektir. Nitekim Alican, «siyasi af, hızlı kalkınma için zaruridir» demektedir.

Af tasarısı, bundan başka, iktidar çevrelerinin, ahlâk ve değer hükümlerini ortaya koymak bakımından ibret verici oldu. Nitekim koalisyonun af komisyonu ve Adalet Komisyonundan geçerek Meclise gelen tasarıda, memleketimizde suç anlayışı açıkça ortaya konmuştu. Vazife suistimalleri, vergi kaçakçılıkları affe malleri, vergi kaçakçılıkları müflisler affediliyor, Cumhuriyetin müsabaka yazarı Sadi Alkılıç içeride kalmak şartıyla, «Kayhancık»ı kurtarmak için de bir hüküm sevkediliyordu! Mecliste örtülü ödenekten para alanları ve para verenleri de aftan faydalandırmak maksadıyla çaba gösterildi. Feyzioğlu, «Devletin malını kimseye yedirmiyeceğiz» sözleriyle buna karşı çıkarak koalisyon üyelerini sinirlendirdi. Neticede, bu pürüzlerin ancak bir kısmı kaldırılabildi. Fakat bu tip suçların da affedilmek istenmesi ve belli şahıslar için özel hükümler getirmesi haysiyet kırıcı bir davranış oldu.

Soyguncular Bayramı mı?

Bayram arifesinde, çoğunlukla fakir fukaranın sırtına yüklenecek vergi kanunları ve zamlar biribirini kovalarken, hiçbir zaman affedilmemesi veya taltif olunmaması gerekenler, mükâfatlandırılıyordu. Meclis, Senatonun direnmesine rağmen, vergi kaçakçılarını, müflisleri, vazifeyi suiistimal edenleri affediyordu, örtülü ödenek suçluları ve Kayhancık neredeyse affolunuyordu. Gümrüklerde bekleyen ithali yasak malların yurt içine sokulması sağlanıyordu.

Diyelim ki bütün bunları kanıksadık. Değer hükümlerimizin altüst olmasına alıştık. Fakat Meclisten bayram arifesinde, bütçe yorgunluğundan faydalanarak el çabukluğuyla geçirilmek istenen Oğuz Akal tasarısının yüzümüzü kızartmasını önliyemedik.

Öğretmenlerin Ankara mitingi
Onbinler sesleniyor

Oğuz Akal, Ziraat Bankasından çeşitli konbinezonlarla 75 milyon lira kredi sağlamasını beceren iş adamı. Bankaya büyük meblâğlar borçlanan Akal, «bir fabrika kuruyorum» gerekçesiyle borçlanmakta devam etmenin yolunu bulmuştu. Fakat her türlü yolsuzluğa göz yummakla şöhret yapan Menderes ekibi bile, 75 milyonluk kredi yolsuzluğu karşısında seyirci kalamıyarak, Meclis tahkikatı açmıştı. Şimdi ne görüyoruz? Ticaret Bakanı Muhlis Ete, şeytan tüyüne sahip olduğu anlaşılan Oğuz Akal'ın bir Amerikan şirketine olan 914 bin 869 dolar, yâni 8 küsur milyon lira borcunu, bu sefer Hazineye ödetmeye kalkışıyor! Gerekçe? Gerekçe birtakım yüksek millî menfaatler hikâyesi. Hazine, Oğuz Akal'ın borcunu ödemezse dış yardım meselesinde güçlükler çıkarmış! Dış itibarımız tehlikeye girermiş! Ziraat Bankasının teminat mektubu varmış!

Muhlis Ete
Millî menfaat!...

Hikâyenin bildiğimiz tarafları şu: Oğuz Akal, Ziraat Bankasını şahsına çalıştırma politikasının sonucu olarak, krediyle bir fabrika kurma yoluna gitmiş. Alacağını kurtarmak hâyâliyle, borçlusuna yeni borçlar vermek gibi bir kumarbazlık yolunu seçen Ziraat Bankası da, Akal'a, yabancı firma lehine bir teminat mektubu vermiş. Yalnız bu teminat mektubunun, «Fabrika kurulduğu takdirde» gibi bir şarta bağlı olduğu belirtiliyor. Bu sebeple Bankanın sorumluluğu bahis konusu değil. Mesele Oğuz Akal ve yabancı firma arasında, dünyanın her yerinde görülebilecek bir alacak verecek dâvası. Ama gelgelelim, Oğuz Akalın borcu, yüksek millî menfaatler gerekçesiyle Hazineye ödettirilmek isteniyor!

Yok, artık bu kadarı olmaz!

Öğretmenler ve İnönü

Öğretmenlerin Ankarada Tandoğan meydanında yaptığı büyük miting ve onbini aşkın öğretmenin iki saat süren yürüyüşü tam tasarlandığı gibi ve hiçbir hâdise çıkmadan geçti. Mitingte konuşan öğretmenler, memleketin eğitim çıkmazını bütün çizgileriyle ortaya koydular. Miting ve yürüyüşü binlerce Ankaralı ilgi ile izledi. Öğretmenlere gelen çeşitli telgraflar ilginin bütün yurda dağıldığını anlatıyordu.

Telgraflar okunurken, birkaç öğretmen «Milli Eğitim Bakanının mesajı nerede?» diye haykırdı. Öğretmenler, işlerinin düzelmesi yolunda ilk adımın Bakanın ve merkez teşkilâtı mensuplarının değişmesi olduğunu bildikleri halde, bütün okları açıkça oraya yöneltme yoluna gitmeyip, problemleri halkoyuna anlatmak ve halkoyuna şikâyette bulunmakla yetindiler.

Mitingin başarısı, toplantıyı baltalamak isteyen Bakanlık ilgililerini hayal kırıklığına uğrattı. Her türlü çabanın koltuk uğruna yapılabileceğini düşünme alışkanlığı içinde bulunan Bakanlık ilgilileri, öğretmen mitinginin başarıya ulaşması karşısında Federasyon Başkanı Şükrü Koç'un günün birinde Bakan olacağı endişesine kapılmışlar ve şimdi bunun fiskosu ile meşguller!.. Yersiz bildirileri ile tanınan Bakanlık memuru Mustafa Cura ise öğretmen mitinginin kanunusuz olduğuna dair Ankara Öğretmenler Derneği aleyhine açtığı dâvayı kovuşturmak maksadiyle, Bakanlıktaki esas işini bırakmış Ankara'nın adliye koridorlarında dolaşmaktadır!!

Miting öğretmenlerin, şuurlu ve haklarını korumaya azimli bir kütle olduğunu açıkça ortaya koydu. Öğretmenler, bu azimlerini haklarının nihayet tanınacağı ümidiyle, itidal içinde belirttiler. Başka bir deyişle, Türk öğretmenleri, İnönü Hükûmetine, daha doğrusu İnönü'ye son bir kredi açmış oldular...

Bunda İnönünün de payı var. Nitekim mitigten hemen önce Federasyon yöneticilerini kabul eden İnönü, öğretmenlerin dertleriyle yakından ilgilendi ve dâvalarının çözüleceği yolunda onlara ümit verdi.

Şimdi öğretmenler, dâvalarını ancak bir miting arifesinde hatırlayan Başbakanın vaatlerini gerçekleştirmesini bekliyorlar. Eğer vaatler şimdiye kadar olduğu gibi, yine tutulmazsa, öğretmenler çok daha büyük sayıda tekrar Ankara yollarına döküleceklerdir.

Ağalar ve Öğretmenler

Türkiye Milli Tlebe Federasyonunun düzenlediği açık oturumda konuşan Yedek Subay öğretmenler Anadoluyu çırılçıplak ortaya koydular:

«Ağalar halkı insafsızca sömürüyorlar. Bölgenin tek hâkimi ağalar. Orada devlet onlar. Bütün dış ihtiyaçlar onların vasıtası ile karşılanıyor. Ya Şeyhler?. Köylünün sırtından geçinen parazitler bunlar. Hafta geçmez, bakarsın falan şeyhin adamı gelir. Çuvallarla buğday toplanır onlara. Bir-iki değiller ki bunlar, halkın varı yoğu onlara akar. Öğretmen biraz karşı koymağa kalksa ağaların, şeyhlerin adamları dikilir karşılarına. Geceleri okul taşlanır, camlar, kapılar kırılır. İçerde ne varsa çalınır. Sinek kadar kıymeti yoktur insanın bunların gözünde. Bir bakarsınız Van Gölünün kumlarında boğazına kadar gömülü, gözü oyulmuş, derisi yüzülmüş insanlar görürsünüz.

Buralarda particilik ağalar çatışmasıdır. Falan ağa filân partide ise öbür ağa mutlaka başka partidedir. İşte bu politika... Çatışmalar çok zaman cinayetlerle biter. Kan dâvaları sık sık korkulu anlar yaşatır. Birçok aileler söner veya başka yerlere göç ederler.

Kaçakçılık binlerce lirayı dışarıya akıtır. Birçoğu mesleklerinin kaçakçılık olduğunu resmen söylerler. Kimi sınırlardan mayın toplayıp satar. Eroin, koyun geçirmek mesele değildir. Traktör geçirenler bile olur. Bu işi niye yaptın diye sorduğunda; Ne yapalım bey, derler, ne ile geçineceğiz?.

Hayat seviyesi düşük değil, hayat yoktur. Köstebek yuvaları gibi toprak altından çıkan başlar ve cılız dumanlar yalnızca Turhan'ın karikatürlerinde değildir. Anadolunun gerçek manzarası bu...»

Buralarda devrimden konuşulmaz, Atatürk'ü tanımıyor öğrenciler... «Bu durum karşısında ar-

Vergi kaçakçıları ve müflisler de çıktı!...
Tahliyelerden bir görünüş

tık ders veremezdim» diyor Yalçın Gürsel, «Bir sayfada Atatürk'ü kısaca yazdım, öğrenen sınıfı geçti.» Çeşitli cereyanlar almış yürümüş. Türkçe bilen çok az. Başka diller konuşuluyor, başka milletten olduğunu söyleyenler bile var!..

Dayanamadı Alâettin Bilgi (Doğuda büyümüş bir Yedek Subay Öğretmen): «Anadoluyu, Doğuyu yanlış anlamıyalım. Birkaç kişinin bastığı okul, şeyhlerin ağaların işledikleri cinayetler bütün bölgeyi suçlayamaz. Doğudaki cereyanlar ayırıcı değil, aslında birlik mücadelesidir. Tabiatla savaşa terkedilmiş bu insanlara hayat götürün, nasıl olacaklarını görürsünüz. Doğu, Barzani olaylarında kendini gösterdi.»

«İlkel ihtiyaçlarını dahi karşılayamıyan insanlar, 13 yaşında para karşılığı evlendirilen kızlar. Gerisi daha var düşüncesiyle ölümün kucağına terkedilen hasta çocuklar. Öbür tarafta arkasına dönmüş yöneticiler... İşte Anadolu...»

«Öğretmen bu durum karşısında hiçbir şey yapamıyor. Zaten bizler de terkedilmiş öksüz çocuklar gibiyiz. Döverler, öldürürler arayan soran olmaz. Öte yandan üç aylık kurslarla yetiştirilen öğretmenler hiçbir çaba göstermezler.»

«Öbür tarafta Meclis «dedi Yalçın Gürsel «Milletimin Vekilleri artık birbirlerini yemeyi bıraksınlar. Bu dertli insanların yarasına bir çare bulsunlar.»

Kavel icin 100 bin lira toplandı

28 Ocakta başlayan Kavel Kablo Fabrikası grevi, Şubatın son haftasında da kangren olmuş bir yara gibi sürdü gitti. İşverenler Sendikaları Konfederasyonu tarafından da körüklenen grev, işçilerin haklı dâvaları unutularak ve bıkkınlık yaratılarak yatıştırılmak istendi. Fakat son derece disiplinli bir şekilde ve gerçekten tam bir dayanışma içinde süregelen grevi yapan işçiler kuru gürültüye pabuç bırakacak adamlar olmadıklarını gösterdiler. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu da biraz geç de olsa işi sıkı tutması ve Türkiye'deki bütün sendikacıları dayanışmaya çağırması, bir aydır fabrika kapısında yağmur, çamur demeyip bekleyen 173 işçi için bir destek oldu. Türkiye'nin dört bir köşesinden yüzlerce sendikadan, para yardımları yapıldı. En güçsüz ve takatsiz sendikalar bile, sadece kendi haklarını değil, bütün bir Türk işçilerinin sendikal haklarını koruyan Kavel işçilerine yardım için kampanya açtılar.

Bayramın yaklaştığı günlerde, İstanbul'daki Türk-İş Bölge Temsilciliğine gelen para yardımı yekûnu yüz bin liraya yaklaştı. Bu para, Kavel işçilerine, alamadıkları yevmiyeleri karşılığı dağıtıldı. Grevcilerin bayramı parasız ve perişan geçirmeleri önlendi.

İşçilerin bu dayanışmasını yıkamıyacağını gören işverenler ise, gene işçilerden gelen hakeme gitme teklifine, önce itiraz ettikleri halde, razı oldular. Fakat bu defa da hakem tayin edilecek isim üzerinde birtakım zorluklar çıkarmaya başladılar ve böylece işçilerin takatinin kesilmesi için oyalama taktiğine giriştiler. İşçiler hakem olarak İstanbul Çalışma Bölge Müdürünü gösteriyorlardı. Böylece, hükûmetin üst kademelerine değilse bile, daha alt kademedeki idarecilere de güvenlerini ortaya koyuyorlardı. Daha sonra ortaya Vali Niyazi Akı atıldı. İşverenler buna da rıza göstermediler. Hakem olarak tayin edilecek ismin kolayca satın alınabilecek birisi olmasını istiyorlardı. Zira bunun dışında bir hakemin işçileri haklı çıkarmamasına imkân yoktu.

Hafta kapanırken hakem konusunda daha hâlâ bir karara varılamadı. Buna karşılık, işverenlerin liderliğine özenen Şahap Kocatopçu'nun başkanlığındaki İşveren Sendikaları Konfederasyonu yayınladığı İşveren Dergisinde Kavel grevini, Anayasayı ve işverenin giriştiği lokavtı da unutmuş görünerek «Kanunsuz grev» demekten ve kamu oyunu bu yola sevketmekten çekinmiyordu. Bu konfederasyonun perde gerisindeki gerçek yöneticisi Haldun Kip ise Ankara'da Meclis koridorlarında, elinde İşveren Dergisi milletvekillerinin aklını çelmeye gayret göstermekle meşguldü!

İşverenlerin, dergilerinde yazdıklarına göre, işçilere verilmesi mutad olan ikramiyeler sadece birer atıfetti, İşveren isterse bunu verir isterse vermezdi. Sonra Kavel işverenleri öylesine iyi niyetli insanlardı ki, fabrika blânçosunu zararla kapattığı halde gene de 3 - 400 bin liralık masrafları göze alarak fabrika içinde işçiler için oyun salonları, dinlenme salonları yaptırıyordu. Aynı dergide, işçilerin müktesep hakları olan ikramiyelerinin verilmemesine gerekçe olarak da ikramiyenin işverenin bir âtıfeti, evet bir âtıfeti, olduğu ileri sürüldükten sonra, fabrikanın zarar ettiği söyleniyordu. Dergide, Kavel fabrikasında işçilere bir başka âtıfet olarak her gün sağlıklarının korunması için yoğurt verildiği de açıklanıyordu. Oysa, yoğurt veya süt verilmesi, «işçilerin sağlığını koruma ve iş emniyeti nizamnamesinin» âmir hükümlerinden biriydi ve kurşun, bakır, kömür gibi zehirli işlerde çalışılan bütün işyerlerinde verilmesi mecburi idi.

Kavel Olayı Senatoda

TİP Senatörü Niyazi Ağırnaslı, geçen hafta kaçakçıların ve müflislerin affıyla uğraşan parlâmentoya Kavel grevini getirdi ve anlaşmazlığı incelemek ve ara buluculuk yapmak için üç kişilik bir Senato Heyetinin kurulmasını istedi. Fakat bu talep af gürültüleri arasında unutuldu gitti. Ağırnaslının sözleri özetle şu:

Plânlı kalkınma devresine girdiğimiz şu günlerde, kalkınmayı kendi öz emekleriyle meydana getirecek olan sınıfı, daha verimli bir çalışmaya teşvik yerine çeşitli baskı ve haksızlık yollarına baş vuran zihniyeti şimdilik sadece basiretsizlikle itham edelim.

İşten çıkarılan dört arkadaşlarını işe aldırmak için teşebbüse geçen işçileri noter marifetiyle bu defa da toptan işten çıkarma yoluna giden fabrika müdürü İbrahim Üzümcüoğlu, fabrikayı tatil ettiğini ilân ederek fiilen lokavt yapmış ve birkaç gün içinde fabrikaya başka işçiler alma teşebbüslerine de girmiştir.

Bu kış günlerinde işçiler, fabrika civarında kurdukları çadırlarda ekmeklerini başkalarına kaptırmama çabası içinde perişandırlar. Türk - İş genel merkezinin, İstanbul valisinin ara buluculuğu netice vermemiş, kablo fabrikasının sendikaya dahil olmamasına rağmen işverenler sendikaları, fabrikayı desteklemek ve işçi dostu olmadığı anlaşılan fabrika müdürünü himaye ederek 220 Kavel fabrikası işçisinin şahsında işçi sınıfını mânen ezmek yolunu tutmuşlardır

Niyazi Ağırnaslı Kavel'i anlattı

Lokavt olarak vasıflandırılması kanunî anlama daha uygun olan bu hareket genişlese, sosyal düzene ve millî ekonomimize de zararları olur. Ben muhterem senatodan üç kişilik bir heyet seçilmesini arz ve teklif ediyorum. Bu heyet mevzuu yerinde inceleyip arabuluculuk yapsın ve işçilerin noksansız işlerine girmesini, ikramiyelerinin ve ücretlerinin verilmesini sağlasın. Bunda da sermayedarlar ayak direrlerse Yüce Senato millet huzurunda bu sadistçe hareketi takbih eden bir karar alır elbette.»

Tuzla Porselen Fabrikası

Ağırlık merkezi özel teşebbüs olan bugünkü gidişle, memleketin hızla ve sosyal adalet içinde kalkınabileceğine inanmıyoruz. Ağırlığı devlet teşebbüsüne veren halktan yana bir devletçiliğin zaruretine yüzde yüz inanıyoruz.

Bu demek değildir ki, özel teşebbüs çeşitli alanlarda ferdi başarılar gösteremez ve memleketimizde nâdir de olsa özel sektör eliyle kurulmuş başarılı teşebbüsler yoktur.

Son günlerde faaliyete geçen Tuzla porselen fabrikası, Devlet plânlama teşkilâtı uzmanlarının da belirttikleri üzere, bu başarılı teşebbüslerden biridir. Fabrika, ham maddesini tamamen içeriden karşılayan ve zarurî bir ithal eşyasının memlekette yapılmasını sağlayan faydalı bir teşebbüstür. Devlet Plânlama Teşkilâtının metalden gayri mamuller sanayii raporu, bu konuda şöyle diyor: «Ham maddeleri yurt içinde olduğundan, bu daldaki üretimin (çanak, çini, porselen) dış alımları önliyecek dereceye çıkarılması, döviz tasarrufu ve iş yeri açılması yönünden yararlı olacaktır.»

Fabrika sofra malzemesi imal ediyor. Mamullerin kalitesi, işçilerin henüz acemi olmasına ve porselen sanayiinin dikkatli ve yetişmiş işgücüne ihtiyaç göstermesine rağmen, düşük değil. Fiyatlar ise henüz meçhul. Fabrikanın kurucusu sayabileceğimiz Şakir Kesebir, maliyetlerin dünya fiyatlarına nazaran 1/3 oranında yüksek olduğunu, buna da faiz ve amortisman masraflarının sebebiyet verdiğini söylüyor. Bununla beraber, sanayileşmeye henüz başlıyan bir ülkede yeni kurulan bir sanayi kolunda 1/3 fiyat yüksekliği, önemli bir fark sayılmamalıdır.

400 kadar işçi çalıştıran porselen fabrikası, bütün yeni sanayi gibi kuruluş güçlükleriyle karşılaşmıştır. Önemli sanayi kollarında bizde ilk adımı devletin atması, özel teşebbüsün durumu garantili gördükten sonra o faaliyetle ilgilenmesi âdettir. Porselen imalâtında ise aksi olmuş, önce özel teşebbüs başlamıştır, onu Sümerbank takip etmektedir. Bu yüzden Tuzla porselen fabrikası önemli güçlüklerle karşı karşıya kalmıştır. İlk güçlüğü 1958 devalüasyonu, ithal malı tesislerin ü yatımı yüzde 222 oranında arttırarak çıkartmıştır. Bunun üzerine müteşebbisler, karofayans ve sağlık malzemesi imalini de, ihtiva eden ilk projeden vazgeçerek, hiç değilse şimdilik sofra eşyası imaliyle yetinmişlerdir.

İkinci güçlük, işin yeniliğinden doğmaktadır. Bu sanayi kolunda yetişmiş personel olmadığı gibi, ham madde araştırmaları da yapılmış değildi. Nitekim şirket, jeolojik araştırmalara girişerek, ham madde kaynaklarını tesbit etmek ve gerekli personeli yetiştirmek için bir okul açmak zorunda kalmıştır. Okul, 50 kadar ustabaşı ve kalifiye işçi yetiştirmiştir. Başka memleketlerde porselenin imalât safhaları, ayrı ayrı birkaç kademede ihtisaslaştığı halde, şirketin, taş toprak ihracından sofra malzemesinin son şeklini almasına kadar geçen çeşitli istihsal safhalarının hepsiyle mecburen ilgilenmesi de, güçlükleri arttırmıştır. Bu yüzden fabrika, ancak beş yılda tamamlanabilmiştir.

Üçüncü güçlük, İthalâtçılarla girişilen mücadeledir. Şimdiye kadar porselen pahalı süs eşyası imal eden Yıldız Fabrikasının mahdut istihsali sayılmazsa, tamamen bir ithal malıydı. İthalâtçılar, bu kârlı ticareti, yerli sanayie kaptırmayı tabiî ki istemediler. Şirket yöneticileri, İthalâtçıların Çekoslovakyadan, «yerli porselen kokuyor» diye rapor aldıklarını ve ithalâtın devamını sağlamak için Ankaraya heyetler gönderdiklerini gülerek anlatıyorlar. Fakat hükûmet ithalâtçıların görüşüne katılmadı ve onuncu kotada sofra malzemesi ithaline yer vermedi. Tuzla porselen fabrikasının, ithalâtın yasaklanmasiyle ortaya çıkan ve bir iki yıl sürecek olan monopol durumundan faydalanarak, yüksek fiyat politikasına yönelmekten kaçınması temenni edilmelidir.

Tuzla porselen fabrikasının monopol durumu, Sümerbank tesislerinin 1965 te faaliyete geçmesiyle son bulacak. Fakat o zaman da ortaya bir sürprodüksiyon meselesi çıkacak. Devlet plânlama teşkilâtının hesaplarına göre, sofra eşyası talebi 1965 te 2860, 1966 da 3140, 1967 de 3440 ton olacak. Halbuki Tuzla Porselen fabrikasının kapasitesi 3200, Sümerbank tesislerinin ise 3000 tondur. Böylece, 3-3,5 bin ton civarındaki bir talebe karşılık, 6 bin 200 tonluk bir kapasite yaratılmaktadır. Bu fazla kapasite, sağlık malzemesi ve karofayansta da görülmekteyse de, sofra malzemesi kadar önemli değildir.

Fazla istihsal ne yapılabilir? Özel teşebbüsün ilk tepkisi, tabiî ki, Bozüyük ve Yarımcada iki fabrika kuran Sümerbankı bu işten vazgeçirmeye çalışmak olmuştur. Ama Sümerbank Umum Müdürü Nedim Aksal, «Vazgeçmeye imkân yok» Sümerbank bu işe 1956 da başladı. 1958 - 59 da iş, fiiliyata intikal etti. Makinelerin yüzde 80 ninden fazlası ithal edilmiş durumda bekliyor. İnşaatın önemli bir kısmını ihale ettik» diyor.

Böylece, sofra eşyası istihsalinde sürprodüksiyon kaçınılmaz hale geliyor. Devlet Plânlama Teşkilâtı bu durumda, ihracatı tavsiye ediyor. Fakat gerek Nedim Aksal, gerek Şakir Kesebir, «İhracat mümkün değil. Dünya pazarları aslan ağzında» diyorlar. Sümer Bank Umum Müdürü ayrıca, Süprodüksiyon tehlikesine rağmen, özel sektörün çanak, çini ve porselen sanayii kolunda, fabrikalarını tevsie gitmelerinden şikâyetçi.

Sürprodüksiyon, plânsız gidişin kaçınılmaz sonucu. Çare uzunca bir zaman için bu sektörde yeni yatırımlardan kaçınılması ve zararına da olsa ihracat imkânlarının yaratılmasıdır

Sosyalist bir din adamı

Muğla'nın Portakallık köyünden sosyalist düşünceli Hâfız İbrahim hayat hikâyesini, gelecek hakkındaki düşüncelerini anlatıyor

Hafız İbrahim MERSİN

Hayata bakış

1945 yılının sonbaharı, 6 yaşına yeni girmiştim. Ailem, uygarlık nimetlerinden kendine düşen payı bir takım açık gözlere çaldıranlardan. Ayağı donsuz, entari biçiminde bir gömlekle örtünen çocuklar için elverişli olacak ki, mısır harmanında oynuyorum. *Dünya bence, sadece görebildiğim yer olduğundan*, hayatımdan memnunum. Harmanımızın karşı tarafındaki evin oğlunun okula gittiğini görüyor, okula gidenlerin kitabı olacağını anlıyor, ve onları kıskanıyordum. Ben de okula gitmeliydim. Benim de kitaplarım olmalıydı.

Babam okula gitme isteğime önce küçüksün diye karşı koydu. Sonra *ağlayıp yalvarmama dayanamadı*. Bir sabah yalınayak, kıçımda uçkurlu bir don, sırtında acayip bir okul gömleği ve topuklarımı döven torbamla okulun yoluna koyuldum. Yanımda diğer çocuklar.. Kendime hayran ve sevinçliydim.

Gayya kuyusu

Soğuklar, yağmurlar başlamadan işler yolundaydı. Fakat bir yandan soğuklar, öte yandan eğitmenin geç kaldığım günlerde beni dövmesi, beni okuldan soğuttu. Önceleri yollamaları için yalvardığım okula şimdi göndermemeleri için yalvarıyor, çeşitli hastalıklar uyduruyordum. Bunlar arasında topallık başta gelirdi. Ancak okul dönüşünde kurnazlık yapmayı unutup oyuna dalıyordum. Geceleri de horul horul uyuduğum için benim «hastalık»lara kimse aldırmıyordu. Bazı ayağım dövdeme olur (ayağın altına batan dikenlerin iltihap yapması) gerçekten topallamak zorunda kalırdım. Gene de sarı suları görmeden inanmazlar, doğruluğuma kani olduktan sonra da, annem veya büyük kardeşim sırtlarına alıp götürürlerdi.

Okul mu? Bin defa tövbe!... Ah bir razı edebilseydim şu babam gibi.. *Bir daha adını anar mıydım?* Allaha dua etmediğim gün yoktu. Beni de bir kız yapıverse (O zaman kızlar okula gitmiyordu) ya da Süleyman gibi hasta ediverse!

Bu işkenceli öğrenim bir zaman devam etti. Bir gün gerçekten hasta oldum. Ne mutluydu. Okula gitmenin cehennemin en korkunç yeri olan Gayya kuyusuna gitmekten bir farkı mı vardı?... Rahattım artık.

Soytarılık

İyileştiğim halde okula gönderirler korkusu ile yataktan kalkmak istemiyordum. Babam durumu anlamış olacak ki «Mektepten korkup duruyorsan gitme. Ateşin yok, yeyip içmen de yerinde, kalk da acık gez» dedi. Dünyalar benim oldu.

Bu tatlı günler uzun sürmedi. Bir akşam yemekte babam «Yarın mektebe gideceksin» dedi. Bir kazan kaynar suyu başımdan aşağı döküverm...ti. «Muallim, böün gayfaya geldi. Çocu niye yollamıyosuz, iyileştiğini duydum» dedi. Yağmurda, yaşta gidemiyecek ü... sen o, yumruk gadar şe'nin okuduğundan mı be! Ben onu, gidon gidon diye durmadı da, havasını alsın diye yolladım dedim.» «Çocu yollan okucek o» dedi. Ağlayıp yalvarmam para etmedi. «Eşeğinne gil gel, Yalın ayaklıktan korkup duruyorsan. Gayımoğluna babıç (pabuç) söleveren» diyordu babam.

Eğitmen, eskisi gibi geç kaldığım için dövmüyordu. Eşekle gidip geliyordum. Ama nasıl?... Sabahleyin evden çıkıp sesimin duyulacağı yere kadar rahat rahat gidiyordum. Ondan sonra okula yaklaşıncaya, okul dönüşünde de, eve yaklaşıncaya kadar çocukların hepsi eşeğe binmek istiyorlardı. Birisini bindirsem, öbürleri ikimizi itip düşürüyorlar, «bindirmesem, kuyruğunun altına çalı kıstırıp eşeği çifte ata ata koşmak zorunda bırakıyorlardı. Tek, bir şey yapmasınlar diye dört kişiye kadar binmelerine razı olduğum zamanlar oldu.

Yine böyle bir gün arkadaşlar epey uğraştıktan sonra «Geç kalırsak öğretmen döver» diyerek beni eşeğimle başbaşa bırakıp gitmişlerdi. Sevinerek gidiyordum. Fazla bir yol almadan bir erkek eşeğin anıra anıra benden tarafa koştuğunu ve eşeğimin de erkek eşeğin önünde yıldırım hızıyla kaçmakta olduğunu görüverdim. Ağlaya ağlaya eve döndüm. Zaten çocuklardan da rahat yoktu. Eşekle gitmenin de tadı kalmamıştı...

Çiller

Yeni yıla girmiştik. Soğuk ve yağmur bütün şiddetiyle devam ediyordu. Okul ile evimizin arası çocuk yürüyüşüyle 75 dakika sürüyordu. Ova yolları çamur, dağ yolları taşlıktı. Her gün üzerinden geçmeye zorundu olduğumuz bir öz (ova çayı) vardı. Bu özden «Tahtakemer» dediğimiz bir kemerden geçerdik. Geceleri veya sabahları çok yağmur yağmışsa, bu öz, taşıp bütün ovayı su kaplıyacağından okula gitmekten vazgeçerdik. Bazı okulda iken yağmur fazla yağar da bu öz taşacak olursa, çocuk babalarından birkaçı, bizi geçirmeye gelirdi. Özden, en önde «çaycı» olmak şartiyle, arka arkaya birbirimizi tutar ve katar halinde geçerdik. Eğer çay, kemerin nerede olduğu belli olmıyacak kadar çok gelmişse, geri okula döner, eğitmenin emriyle evleri ile okul arasında çay olmayan öğrencilerin evlerine teslim olurduk.

Hafız İbrahim Mersin, tarlasında çalışıy[or]

Ben yağmurdan çok soğuktan korkardım. Kuru soğuk... Bundan kendimi koruyabilecek öyle yünlü, münlü giysim olmadığı gibi, Gayım oğlumun diktiği pabuç ta çoktan eskimiş olduğundan, bıtırmıklı, donlu yolda yalınayak yürümek ölüm oluyordu. Ayağım yola az değsin diye yolu koşarak giderdim. Koştukça da burnum ve kulaklarım zehir gibi çarpan soğuk yüzünden canlılıklarını kaybederdi.

Eğitmenden, bize akraba olduğu halde, bütün çocuklar gibi ben de çok korkardım. Derse güzel çalıştırır, dayağı bol atardı. Zaten sınıf bir tekti, üçüncü sınıfa kadar aynı çocukları kendisi okutuyordu. Sınıfta kalmak veya kalmamak sorunu yoktu. Ya bu deveyi güdecek, ya bu diyardan gideceksin» değil, «İllâ bu deveyi güdeceksin, illâ bu deveyi güdeceksin» ilkesi hüküm sürüyordu. *Kendine özge mükâfat* ve ceza usulleri vardı. Örneğin, kendisinden sonra bilenden dayak yemesi, bilenin de sobanın başında ısınma hakkını kazanması, bunlardan bir kaçıydı.

Bir gün bu «bilmek yüzünden ısınmak» gibi kutsal hakkı bile burnumdan getirecek bir iş açıldı başıma: Dersi daha iyi bildiğim için başını eğdirerek tokatladığım benden dokuz yaş büyük bir öğrenci, okul dönüşünde yolumu kesti. Dövecekti. Korkudan ağlayarak «Ben seni dövmesem öğretmen beni dövme mi?» Diye yalvardıysam da» tadını unutamıyacağım bir dayak yemekten kurtulamadım.

Öğretmen gibi...

1950 yılının ramazan ayı «İbram kalk!» Bu ölüm haberiydi. Şehirliyi bilmem ama, köylü çocuğunun uykusu çok tatlıdır. Gündüzün keçilerin arkasında ormanlar kazan, biz çocuklar kepçe dolaştığımızdan akşam nasibini de mideye indirdikten sonra, ayaklardaki kazık yaraların, ellerdeki çalı yırtıklarının acılarıyla bir uyuşukluk çöker insanın üzerine. Uyku özlemi bazı yemeği bile unutturur. Yazın eski keçenin üzerinde üşümeden uyuyabilme olanağı vardır çünkü. Bütün bu nedenler yüzünden babamın sesini düşümde duyuyor gibiydim. «Kalk üle... Hadi aslan be... hoop bismillâh... Eüzü destur, savul!» Gürültü çoğalınca uykudan da, düşten de sıyrılmış o gün sınava gideceğimin sevinciyle kalkıvermiştim. «Öğretmen olucek bu, efendi olucek, Babasına da bu bakıcek!» diye pes perdeden söyleniyordu hâlâ babam. sabaha yakın «sahur» yemeği yiyorlardı. Hemen sofranın başına sürünerek yanaştım. «Üle, öğretmen adam elini yüzünü yıkamadan sofuranın başına mı oturu? Efendi olucek bunun bölesi» dedi anam. Sofradakiler gülüştüler. Utanarak: «Hı... unutmuşum ki» dedim. «Oluveri» dedi babam. Kalkım dışarıya... Onlar gülüşsün varsındı. Öretmen olduğumda görürlerdi. Alâttin öğretmenin kesisi (giysisi) gibi bir de kesi diktirdim mi... Pantonun ardı da, önü de bıçak gibi. Gıravat da aynı, tıpkı Alâttin öğretmeninki gibi... *Elimi arkama attım da «Efe kalk bakalım»*. Bilemedi mi? Çat Çat...

«Hora otur, baken le! Erkek adam bubasının yanına otura.» Hayalden sıyrılmıştım. «Ende makarnayı yimen gari, ballıdan da alagoyalım çocuğu» dedi anam. «Varıp da elin olunun yiyeceni içeceni ben mi düşüncem emme» diye babama ve bana takılmaktan kendini alamadı.

Yeni giysilerimi, kunduramı giyip dışarı çıktığımda, babam, kısrağın semerini vurmuş saman doldurduğu kebeyi yüklüyordu. «Geldin mi le garı gamsu. Ülee... Hindiden (şimdiden) efendi olmuş bu be!» İçimden «Tabi olurun ya» derken «Corap da alıve buba bene emi» dedim. «Corap sona ,imtanı gazanabilisen gari. Hoppalaaa... Şemere eyecine yapış», kendisi de bindi. «Biz gittik gâri» dedi anama. «Dediklerimi unutma hâl» dedi anam divanhâneden. «Şekerini se ni, pirince aklım ermez, bulgur çok bizde». Anam hâlâ bir şeyler sadalayıp duruyordu ama gittikçe uzaklaşmamızdan, hayvanın ayak seslerinden, dediği anlaşılmıyordu. Babam da söylenip duruyordu:

«Bende para mı dolup duru? Hamza benin (beyin) olumun (oğlumuyum) ben, pirinç yicek. Hasaptan, kitaptan ni haberı va bu tereslen».

Ayaydın bir hava, Gökyüzü, avizelerle süslenmiş mavi ve berrak bir kubbe halinde. Horozlar ötebilmek için sanki sıraya geçmişler. Gündüzün cehennem sıcağıyla yanan doğayı, insanın iliklerine işliyen hoş bir hava kaplamış. Babam kendince türkü söylüyor. Yıldızlara bakıyorum: Ben de Alâttin öğretmen gibi olunca... Hizaya gelin bakalım çocuklar... Kork—ma —sönmez bu şa—fak... Panton bıçak gibi, efe, saçlar aynı Alâttin öğretmeninki gibi. Sadık öğretmenin kesisi yavuz deil, patonu kontrelerinin üstüne değmez. Saçları da dimdik duruyor... Alâttin öreimen gibi. Evim de aynı... Benim kapıya gelenler de tak! tak!.. gel.. önümde bir masa, üstünde kitaplar. Soba yanıyor. O zaman keçi meçi arkasında koşmıyacaksın. Yazın bol bol gez. Bubandan para istemiyeceksin. Al aylık babanı da bak.

Cinayet

Taksinin gürültüsü hâlâ kulaklarımda. Sersem gibi olmuştum. Araba tutmuş, midem bulanıyordu. Babam «arkamdan gel» diyerek cadde üzerinde yürümeğe başladı. Etrafa aval aval bakınırken içimden «Ula, Muğlanın yanında bizim köy gadar bi yer» dedim. «Ula'nın yolları hep taşlık. Muğla öyle mi, yolları hep çimentodan. Atatürk heykeli ne kadar büyük. Hele imtihan olduğumuz bina... Çıka çıka bitmiyordu. Babam beni Muğlada bıraksa yiterdim.. Ula bu n'olucak, burdan eve bile yalnız giderdim. Okumaya gideceğim yerler ne kadar büyük kimbilir Kızılçullu... Tâ İzmir'in yanındaymış... (O zaman Kızıl çullu Köy Enstitüsü Ortak lar'a nakledil...i hâlde halk arasında «Kızılçullu» olarak bilinirdi yordu).

Hoş geldin Musa Çavuş, oturun bakalım.»

Bir dükkândan içeri girmiştik. Şişmandı. Alnından terler akıyordu. Kırmızı çehreli, iri gözlüydü. Geniş gövdeli bir ağaçtan kesilmiş, daire biçiminde kalın bir çalışma masası üezrinde ayakkabı dikmekle meşguldü. Bir bana, bir babama baktıktan sonra «Oğlan senin mi?» dedi. Benim». «Eee... Hayır olsun bakalım, nerden böyle, bi iş mi var?». «Olanı imtana götürdük de...» «Ne imtanına?...» «Gızılçullu Köy Enstütüsü müdür, nedir, o mektebe guymak için.» Yüz ekşitti Caddeye bakar gibi yaptıktan sonra «Hadi canım sen de. Musa Çavuş, seni baya müslüman adam sanardım, çocu o gâvur okulundan başka yollacek yer bulamadın mı? Eğer müslüman adamsan, çocu şura Kuran Kursuna yolla. Bak Demokratlar müslümanlığa metânet vermiye başladı» dedi ve ilâve etti «Ahrette sene de çok faydası olur». Bu sözleri çocuk ruhumda büyük etkiler yarattı. Babamın yüzüne baktım, beklediğim cevap «Nasip bakalım» oldu, Gitmen garî» derken bir zihniyet tecrübesiz ve saf bir dimağın geleceğini karanlıklara gömüyordu.

Geleceğin belki vefalı ve cefaya katlanmış bir öğretmeni, belki bir devlet adamı, belki bir yazar, daha doğmadan öldürülüyordu. İşlenen cinâyet korkunçtu. Fakat ben bu cinâyeti duyacak kudrette değildim.

Tek bildiğim şey, o okula gidenlerin gâvur olmaktan kurtulamıyacağı idi. Ne demekti: O babamgilin anlattığı büyük Allahımızın huzuruna gâvur olarak varmak; öldüğüm zaman kabirde, o bir dudağı yerde, bir dudağı gökte arabın «Niye gâvur oldun?» diye elindeki altmışbin kiloluk topu vurup etlerimi kemiklerimi dağıttırıvermesi! Sırat köprüsünden başkaları kuş gibi uçarken, benim ayağımı kıldan ince, kılıçtan keskin köprünün kesiverip, cehenneme düşüp, oradan hiç çıkmamacasına yanmam! Düşmek bile feci... «Yaşını büyütmedikten sonra alamazlarmış. Yaşını büyüdüp de gâvur olmıya geliyor İbram, iyi bakın!» dedim, içimden.

Dükkândan çıkıp hayvanı bıraktığımız eve doğru giderken *10—15 gündenberi* etkisiyle yürüyüşümü bile değiştirdiğim tatlı hayaller yerine, karmakarışık, korkulu, kararsız, insanın yaşama isteğini törpüleyen *düşünceler kafamı doldurmuştu.*

Yaşansın diye

1957 yılı. Beş yıldan beri kendimi ve ailemi maddi manevi sıkıntılara düşüren çalışmalarımdan sonra elde ettiğim hafız diplomama baktım, baktım... Ne yapacaktım bunu? Bir müezzin veya imam mı olacaktım? Evi neyle geçindirecektim. Ramazanda cercilik mi? Buna düpedüz dilencilik denir. Ahiret mi... Ahiret dünyada rezil olanlar için mi hazırlanmış? Yaşamak için mi, yoksa ahirete hazırlık yapmak için *mi geldik dünyaya? Ahiret* içinse, niçin doğrudan doğruya ahirete değil de dünyaya... Herhâlde yaşansın diye.

Tek kazancım, «hafız» olmuştum. *Kuranı Kerimin hâfızı. İyi ama,* iki ay sonra falan yerden bir âyet okudeseler besmeleyi çekip yutkunacaktım. Okusam ne olacaktı? Sesim iyi, makamım hoş ise, «İyi bir hâfız», sesim iyi değil, makamım yok ise «İş yok» diyecekler. Şu hâl de halk, Allah ne emrediyor diye değil, ruhlarının ihtiyacı olan müzik gıdasını alabilmek için bir «Kuran» dinlemek istiyordu. Öyle ise ses sanatkârları bu ihtiyacı fazlasıyla karşıladıklarından, onların halka hizmeti benimkinden daha büyüktü. Okuduğum âyet kendi dilimle olsa iş değişirdi. Tanrının emrini direkt olarak ilettiğim için, cemiyete dünyevi bir hizmette bulunmuş olacağımdan uhrevi bir sevaba kavuşabilirdim.

Kafam buna benzer düşüncelerle dolu olarak, köyüme, doğayla boğuşmak üzere gelmiye karar verdim. Esas işim çiftçilik olmakla beraber halkın isteğiyle yeni yapılan camide 30 lira aylıkla imam oldum.

Yeni bir dünya

1958, 1959 yılları. Yılların üzerimde biriktirdiği miskinliği atmıya, çevrenin gözümle uygarlık dünyası arasına gerdiği kara bilgisizlik perdesini yırtmıya çalışıyorum. İçine gömülüp kaldığım daha doğrusu beni gömdükleri taassup çukurundan kurtulmak için, sonsuz bir çaba içindeyim. Susuzluk içimde birikmişti. Kana kana içmek istiyordum bilgi deryasından.

Hergün yeni bir kapı açılıyor bana. Açılan kapıları geçmeyi başarsam, dünyanın genişlemesi oranında düşüncem de genişliyor. Gittikçe gitmek istiyorum. Bu zevki sonsuz yolculuğa daha evvel niçin çıkmamıştım? Kimler mani olmuştu, kabahat kimdeydi? Sorular, düşünceler *kafamda* çatallaşıp gidiyor. Bir huzursuzluk çöküyor içime zaman zaman. Sıyrılmak için ileriye atılmak istiyorum. Engellerin serliğine karşı ilerlemek... Geriler *iç açıcı değildi* çünkü. Nefret ediyorum. Önüm karanlık bile olsa bir aydınlık bulunacaktı elbet. Aydınlığı buluncaya kadar yorulmayı «İNSAN» olmamın şânına yakıştıramıyordum.

İleri atılışın savaşını yapmak istiyordum. Burada güçlükleri yenebilmek için gerekli malzemeye ihtiyaç vardı. Bunlar kültürel silâhlardı. Bulabilmek çok güçtü. İnsanlığı zafere ulaştırmak için «Azim ve İman» gibi iki kuvvetli silâh var. Yalnız değilim. Sen bir yol bul bu yol kendi kanıma göre «hak yolu» olsun.

Öğrenim

26 Nisan 1959'dan sonrası. Aydın?.. İyi. Denizli?., İyi gene. Afyon?.. Konya?. Önce koridorlarda kalabalıklaşan dilenciler... Ağaç görünüyor mu hiç?... Boşuna gözleme, göremezsin. İnsanlar.. Şal var ve insanlar. Kirli. Toprak evler... Uyuklayan eşekler. Hah çıplak kıçlı bir çocuk. Ne? Sigara mı istiyorlar. Evin yüz numarası var mı, dikkat et... Öbür evlerde... Ben zetemedim. Tamam Konyanın tarifi belli. *Adana?.. Burada Akdeniz* iklimi var. Toprak cömert. Ama insanlardan bir şey anlıyamadım. Çocuk etmek mi istiyor? Bak, kimi çiçek satıyor kompartımanın pencerelerine. *Yolculardan para. Bu iyi* işte. Hiç olmazsa doğa ananın verdiğinden bir şey getirmişler. Etrafa bakınıyorsun ...Doğa'nın verebildiği her şey var aşağı yukarı. Fakat *evler* ilkel. Giyim kuşam. Devrime uygun olanı tek tük. «Ya bu burası fakir mi?» diye soruyorsun, Adanalı olduğunu söyliyen yanındaki birisine. «Valla hemşerim, fakirdir bu yerler». «Ya bu topraklar?» «Her hâlde ağalarındır, buralarda görüp görebileceğin toprakların çoğu». Haaa... Anlaşıldı. Adananın tarifi de belli artık. Tiksiniyor insan. Görmemek için kompartımanın eşya konan yerine çıkıyor ve biraz uyuyayım diyorum.

Burası Hozat. Dağlar çıplak. Dereler şarıl şarıl. Düzlük diye hiç bir şey görmedim. İnsanlar başka, burada. Dere kenarlarından başka yerde ağaç göremezsin. Onlar da daha çıplak. İyi bakıyorsun, söğüt ve kavak ağacı. İyi ama... haa.. tepelerde kar var daha, doğa yeni bir hayata gebe. Keçiler neyiyor acaba? Söğüç kazığı!. «Bunlar ne konuşuyorlar çavuşum?». «Kürtçe» Ayaklarında lâstik. Arası yere ha değdi, ha değecek *şalvar. Ceket medeni kıyafete* uygun. Yüzler siyahımsı yanıksı gibi, bıyıklar korkunç. Gözler kocaman ve kinli gibi bakıyor. Ve gidiyorlar konuşarak o garib dilleriyle. «*Türkçe bilmezler mi?*» Bilirler ama lâzım olduğu zaman konuşurlar.» Ha.. bu mühim mesele. Okul var mıdır?». «Eee.. Bazı köylerde okumaya heveslidir de halk». Bu iyi...

Bu dağlar, tepeler, niçin çıplak acaba? Hiç mi bi şey olmuyor?. «Bu *dağlarda dikme ağaç olmaz mı, meselâ* şöyle halka gelir sağlıyacak?». «Kendi kendine yetişen cevizler vardır. Dere kenarlarında deli fındık da vardır». Şu hâlde yapsan cennet olacak bu topraklar. Ama nerde? Yurdumuz mu?.. Yok canım, lâfta, nutuklarda yurdumuz. Yurt taşlarımız. Dertler üzerinde bir alâmet yok. «Hozat acaba, dert bakımından, doğuyu şahsında temsil edebilir mi?». «Yok canım, burası cennettir Hakkâri'lerin Muş'ların yanında». «Gezdiniz mi?». «Dağıtıma giden arkadaşlardan mektup alıyoruz». «Hozat'ı çıra yakıp da arıyoruz» diyorlar. Demek daha beteri de varmış.

Karamsarlık olanca ağırlığını veriyor üzerime.

Bir umut bekliyorum yıllarca.

... Ve iki buçuk yılı bitirip sılama gelmek üzere yola çıktığımda, «Ne var, ne yok oralarda?» diye sorarlarsa, ne cevap vereceğimi düşünüyor, gördüklerimi, duyduklarımı, okuduklarımı toparlamıya çalışıyorum.

Önce gördüğüm yerlerin ekonomik ve sosyal durumu bakımından: Çıplak topraklar, yüznumarasız evler, çıplak kıçlı çocuklar, milyonların omuzunda bir avuç milyoner, katır sırtında bile gidilmiyecek köyler, Türkçe konuşamayan insanlar, aralarında ortaokul öğrencisi *bile bulunan, her türlü hakarete* katlanarak bir kaşık yemek artığı bir lokma ekmek bekliyen, aç insanlar, sal üzerinde getirilen hastalar, «Doğudaki açlığı önlemek için Amerikadan...» *Sefalet ve fecaat!...*

İkincisi siyaset adamlarının siyasi faaliyeti hakkında. «M. G. Aydında ağladı», «Y. M., Y.T.P'ye girdi», «Altın devir!», «Sehpada seçim hoparlörü», «Gözlerime bakın, ne demek istediğimi anlarsınız», «30 milyonun kalbi bizimle beraber», «Af! Af! Aaaf!». «Huzuur!» «Bütün reformistler komünisttir», «Köy enstitüleri komünisttir». Siyasi yatırım ve koltuk kavgası. İkisini birbiriyle çarparsam vereceğim vecap mu hakkak meydana çıkacak. Öyleyse sefalet ve fecaat, siyasi yatırım ve koltuk kavgası: Mide bulantısı...

Hayallerim...

*Toprak ananın kucağında bu*luverdim gene kendimi. Doğayla savaşmanın bir zevk olduğu muhakkak ama bu günkü koşullar bu zevki barınamaz hâle getirmiş. Meselâ, babam bütün ömrü boyunca sefil yaşama pahasına biriktirdiği üç beş kuruşla, ağalardan zaman zaman satın alarak 45—50 dönüm araziye sahip olduğu hâlde, çalışma usullerinin ilkelliği yüzünden, bütün köy halkı ile birlikte yaşayışımızda sefalet hüküm sürmekte. Köyümüz toprakları üzerinde her çeşit meyve, sebze, tahıl, hayvan üretilebilir. Bunların birinden halk geçimini temin edebilir. Halbuki bugün tütün istihsali olanaksız hâle gelir veya piyasada hakiki değerini bulamaz ise —1960 tütünlerinin satış piyasasında olduğu gibi— halkın yüzde 30'u açlıkla karşılaşacak, yüzde 65'i de perişan olacaktır. E... Ne demek doğanın bu derece verici olduğu yerde açlık ve perişanlık tehlikesi?..

Köyümüzün huzura kavuşabilmesi için hayalen bir çıkar yol buluyorum kendimce. Hem de çok tatlı bir hayal yolu bu. Köyde bir üretim, alım ve satım kooperatifi kurulmalı. Kooperatifin üretim kolunun sahip olacağı modern ziraat âlet ve vasıtaları ile halkın tarlaları sürülmeli, sulanmalı, ürünler harmanlanıp temizlenmeli. Bu sayede çift sürmek *için birer çift öküz besliyen âile*ler birer çift fazla inek besleyebilmeli. Çift sürmek için harcanmakta olan erkek emeği, zeytincilik, bağcılık, narenciyecilik, arıcılık, *tavukçuluk gibi üretim çalış*malarında harcanmalı. Böylece zaman ve emeğin israf olmasının önüne geçilmiş olacak. Bu kooperatifin alım ve satım kolu, halkın bir tek yumurtasından tut da —tütün hariç— bir tek domatesine kadar satın almalı. Böylece biriken her çeşit ürünü muayyen günlerde kaza veya vilâyet merkezlerinde, her üretim kolu için kurulacak kooperatiflere devretmeli.. Ayrıca halkın her türlü ihtiyacını ayağına getirip pazara gelip gitme külfetinden kurtarmalı. Böylece köylünün kazıklanmadan alış veriş yapabilmesi, ürünün ve emeğinin israf olmaması sağlanmış olacak. Bu iki.

Kaza veya vilâyet merkezlerinde her üretim kolu için kurulacak kooperatifler bütün Türkiyede federasyonlar hâlinde birleşmeli. Bu federasyonlar yurdun gerekli yerlerinde kendi üretim kolları için gerekli fabrikalar kurulmasını, üreticiye zamanında ilâç ve malzemenin ulaşmasını, yurt içi tüketimini ayarladıktan sonra yurt dışında pazarlar bulunmasını, yabancıların ürünlerimize *güvenini sağlamalı. Böylece* fiat istikrarı kendiliğinden sağlanmış olacağından, üretici, ürününü *değer fiatla satılacağından emin* olacak. Dolayısıyla üreticinin ileriye güvenle bakması, üretme hevesinin artması sağlanmış olacak. Bu üç.

Bir ucu ile öbür ucu arasında 7 — 8 kilometre mesafe olan, tarihten öncesi barınakları andıran evlerde yaşıyan halk, köy hududu içinde en uygun bir yere bir plân ve proje esasına dayanmak koşuluyla yavaş yavaş iskân edilmeli. (Meselâ bu iş 10 — 15 senede tamamlanmalı). Köyün şimdiki gibi dört köhne camiinde halkı uyuşukluğa sevkeden dört gerici imam yerine, bir tek modern camii, halkın derdini kendi derdi sayan aydın fikirli bir tek imamı olmalı — (aydın fikirli imam yok ise fayda yerine zarar vereceğinden gerici imam tâyinini aslâ yapmamalı) —. Şimdiki gibi iki köhne okul yerine bir tek modern okulu, öğretmenlerin barınacağı modern öğretmen evleri, bir kütüphanesi, bilhassa tarım konularında filmler getiren hiç olmazsa haftada bir kere oynıyan bir sinema salonu, modern bir kahvesi, bir helâsı, bir hamamı, bir elektrik santralı, bir postahanesi, bir Atatürk meydanı, bir yolcu otobüsü olmalı. Halka her fırsatta ders veren, zamanında beraberce çalışan bir tarım uzmanı, *bir* veterineri, *bir* doktoru, bir ebesi olmalı. Tarım ve hayvancılık konularında kurslar açılmalı, müsabakalar, konferanslar tertip edilmeli. Böylece halkın gözünde çiftçilik âdi bir mesele olmaktan çıkacak. köyde yaşamak câzip hâle gelecek ve şehirlinin yaşayışını kıskanmaması sağlanmış olacak. Bu dört.

Acaba köylünün 1 UYGARCA ÇALIŞABİLMESİ, 2 — UYGARCA KAZANIP UYGARCA HARCAYABİLMESİ, 3 — İLERİYE GÜVENLE BAKABİLMESİ, 4 — UYGAR BİR TOPLULUK OLARAK YAŞIYABİLMESİ sorunları hayal ettiğim şekilde çözümlense — ki, ilim adamlarımız bunun kat kat mükemmelinin uygulanmasını sağlıyabilirler — halk aradığı refaha ulaşamıyacak mı? Benim kanımca göre —ilk alışma yılları rahiç— aradığına değil, çok fazlasına kavuşacak. Ancak...

Plânlarım

Şimdi iyi kötü bir ev yapıp evlenmiş, bir yuvanın geçimini yüklenmiş durumdayım. Elimde bir dönüm arazi olmadığı hâlde, uygarca yaşama isteğim de sonsuz. Hayallerimin gerçekleşebilmesi için sosyalist bir hükûmetin iş başına geçmesi lâzım geldiğine göre «Sabreden derviş muradına ermiş» diyerek kendimizi avutup yaşamak için geldiğimiz şu bir yudum hayatı boşuna mı harcayalım. Muhakkak bir şeyler yapıp daha iyiye doğru ilerlemeye çalışmak lâzım.

Önce, babamın arazisini şimdilik ben işliyeceğime göre, insanlık hızla ilerlettiği tekniğin kudretiyle uzayda dünya etrafını 88 dakikada dönerken bu kadar zaman içinde 8 adım çift sürdüm diye gururlanmayı bırakmalı. Önümüzdeki yıllarda tütün yetiştirebilir, gerçek değerine satabilirsek, ilk fırsatta 10 — 15 çiftçi birleşip bir traktör almalı, toprağın işlenmesini bu şekilde çözüme bağlarken, borç dert arıcılık yapmaya başlamalı. Bundan sonra bir nefes alıp borcu ödemeli. Radyo, bisiklet, gibi bir evin en uygar ihtiyaçlarını temin etmeli ve hemen arkasından kırılıp avkılıp 5 — 6 dönüm tarla almalı, halkın alay etmesine aldırış etmeden tavukçuluk yapmaya başlamalı diyorum.

Eğer önüme aşılması güç engeller çıkmaz da, bunları başarabilirsem, kendimi nisbeten mutlu sayacak, şehirlinin yaşayışını kıskanmasındaki nedenlerin hiç olmazsa yüzde 25'ini öldürmüş olacağım.

İsanu.../20

Niyazi BERKES

200 yıldır neden bocalıyoruz?

VII - ATATÜRKÇÜLÜK NEDİR, NE DEĞİLDİR?

Ulusal Kurtuluş Savaşı

Kırım Harbi ile başlayan dış borçlanma ve yabancı sermaye çığı altında can veren kalkınma ve modernleşme çabasının hikâyesi Sèvres muahedesi ile sona erdi. Modern ulusal Türk tarihi yepyeni bir anlamla, Ulusal Kurtuluş Savaşı ile başlar ve bu savaş, Kemalizmin kuruluşu ile sonuçlanır.

Ulusal Kurtuluş Savaşı, yabancı bir devletle alelâde bir savaş yapmaktan bambaşka bir şeydir. O zamana kadar Türkiyenin hiç harpten kurtulduğu yoktu; fakat bunların hiç biri bir ulusal kurtuluş savaşı değildir. Ulusal Kurtuluş Savaşı, mali ve siyasi bağımsızlığını kaybeden bir ulusu parçalamak için kullanılan cebir kuvvetine karşı, o ulusun bütün varlığı ile canını dişine takarak giriştiği bir savaştır. Bu savaşın askeri harp yanı onun niteliğini tam olarak gösteremez. Onun, ulusun iç ve dış durumunda kökten değişiklikler yaratan yanı belki daha da önemlidir.

Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan gelişen Kemalizmin daha önceki devrimlerden farkı, daha ilk baştan «bütün taahhütlere sadıkız» diyerek eskinin yüklettiği mükellefiyetleri üstüne almamasıdır. Geçen yazılarımızdan birinin sonunda şöyle bir söz vardı: «Bir devrim devirdiği rejimin giriştiği ve halkın çoğunluğunun ekonomik çöküşüne sebep olan siyasi ve mali mükellefiyetleri kendi üstüne aldığı andan itibaren gerçek bir toplumsal devrim yolu açma veya reform yapma şanslarını kaybeder». Türk bağımsızlık savaşı başarı ile bittiği zaman, Batı devletleri ve onların acentesi olan Osmanlı devleti son umut olarak Türkiyeyi eski mükellefiyetleri yüklenmiş olan rejimin altında tutmaya bel-bağlamışlardı. Bu yüzden bu devletler son dakikaya kadar yalnız İstanbul hükûmetini tanımışlar, zaferden sonra sulh konferansına onu çağırmışlardı. İstanbul hükûmeti de, zafer karşısında, «Eh, aferin, şimdi sıra bizde» düşüncesi ile memleketin mukadderatının bugünkü deyimle «sivil idare»ye bırakılmasını tabii buluyorlardı. Onların düşünesine göre, savaşı yürütenler idareyi «meşru» devlete yani halk egemenliğine dayanmayan 1876 anayasasının mahsulü olan saltanat — hilâfet hükûmetine devredip çekilmeli, kumandanlar kıt'alarının başlarına dönmeli idiler.

Kurtuluş Savaşı boyunca saltanat hükûmetinin aldığı tavır, bu hükûmet için saltanat ve hilâfetin Türk ulusunun varlığından daha önemli sayıldığını göstermişti. Bu rejimin toplumsal temelsizliği artık apaçık meydana çıktığı halde, bunlar hâlâ böyle yapma bir devletin dış yardım koltuk değnekleri ile ayakta duracağına inanıyorlardı.

Onların açısından mantıki gözüken böyle bir fikir, bütün Kurtuluş Savaşı'nı hiçe indirmeye, toplumsal reform kapılarını kapatmaya yeterdi. Bunun için, bu savaşta önemli yeri olan kimseler arasında da bu görüşün benimsenmiş olduğuna belki bir çok genç okurlar inanmıyacaklardır. Kurtuluş Savaşı'nın, Halk Partisinin dejenere olduğu yıllarda genç kuşaklara öğretilen şeklinde ört-bas edilen taraflarından biri de budur:

Kemalizm devrimi, Mustafa Kemal'in arkasındaki bir avuç ilerici ile gene bu savaş içinde bulunan muazzam bir gericiler kütlesine karşı santim santim didişile didişile koparılmış bir devrimdir.

Mustafa Kemal'in etrafında bulunan bir çok kimseler tıpkı İstanbul hükûmetinin görüşüne göre düşünüyordu. Onlar çoğunlukta, Mustafa Kemalin yanını tutanlar azınlıkta idi. Onun şahsiyetinden, kudretinden, görüşlerinden kuşku duyan gerici çoğunluğun baskısı altında sırf zafer amacını baltalamamak için bu meselede görüşünü açıklamaktan kaçınan Mustafa Kemal için «Hayır, biz çekilmiyoruz; siz çekileceksiniz» diye dayatmanın zamanı gelmişti.

Bu meselede onun görüşü, yep-yeni bir devre açacak bir görüştü. Bu savaşın sadece bir harp değil, Osmanlı İmparatorluğunun iç ve dış hesaplarının temizlenmesi ve onun yerini alacak yeni bir devlet rejiminin kurulması uğruna yapılan bir savaş olduğunu çokları anlıyamamıştı. Mustafa Kemal'in tâ baştan düşündüğüne göre, Batı devletlerinin garantisine dayanan bir saltanat-hilâfet rejimi reyine halk iradesine dayanan ulusal bir devlet kurulmadıkça Türk ulusunun kurtuluş savaşının meşruluğu olamazdı. 1876 Kanun-u Esasi mücadelelerinde olduğu gibi, kamusal egemenlik fikri bu defa da dönüp dolaşıp saltanat-hilâfet uğruna hükümdarın egemenlik haklarının garanti edilmesi şeklinde dejenere edilemiyecekti.

Eğer Mustafa Kemal olmasaydı, Batı devletlerinin, Osmanlı devletinin ve Mustafa Kemal'in yanındaki birçok zatın paylaştığı fikirler belki de üstün gelecek; Sèvres muahedesini biraz hafifleten bir sulh ile halk gene eski rejimin altına sokulacaktı. Ömrü yarım yüzyıla yaklaşmak üzere olan bağımsız Cumhuriyet rejiminde yetişmiş kuşakların, bunun ne kadar derin, ne kadar kökten bir devrim demek olduğunu gözlerinde canlandırmaları belki biraz zordur. Mustafa Kemal'in en büyük başarısı ve Kemalizmi gerçek bir devrim yapan tarafı Türkiyenin ulusal bir devlet olarak kurulmasını, ortaçağ kalıntısı bir rejime son vermeyi sağlaması olmuştur.

Halkçılık ilkesi

Fakat güçlükler bu kökten-yeni fikre karşı direnmeden ibaret kalmadı. Daha büyük güçlük, saltanat-hilâfet rejimi yerine konacak rejimin yasa-yapısının neteliğini belirtmekte çıktı. Kemalizmin, üzerinde en çok direndiği ilk prensip halkçılık prensipi oldu. Daha savaş esnasında halkçılık prensipinin*saltanat-hilâfet rejiminin reddi, tanınmaması demek olacağını sezenler olmuştu. Buna, sadece Mustafa Kemal taraftarlarının bir ideolojisi olarak bakıyorlardı. Halk hükûmetinin niteliğinin belirlenmesi işi, ayrıntılarını bugün unuttuğumuz çok çetin mücadeleler içinde boğulmak istenmiş, ortaya çıkan rejim bu mücadeleler sonucunda kurtarılabilen rejim olmuştur. Atatürk'ün sonradan kazandığı büyük prestij ve kudretin etkisi altında bugün biz, halkçı hükûmete onun istediği şekli kolay kolay verdiğini sanırsak yanılmış oluruz. Bir yanda, her devrimde olduğu gibi o zaman da çoğunluk halinde ortaya çıkan gericilik kuvvetlerinin temsilcileri olan şeriatçılar, eşraf, toprak ağalar, aşiret derebeyleri; diğer yanda Batı liberalizminin ve Osmanlıcılığın temsilcisi olan politikacılar ve aydınlar, Mustafa Kemal'in halkçılık fikrini bir yengeç kıskacı içine almışlar, sosyalizme gidecek korkusu ile, onun arkasındaki ilerici eğilimlere nefes aldırtmıyorlardı. Bunların temsil ettiği görüşün, bütün savaşı döndüre dolaştıra saltanat-hilâfetin ve Batı emperyalizminin kucağına atacağını çok iyi bilen Mustafa Kemal, halkçılık dâvasını bu kıskacın iki kolunun arasından, sosyalizme gitmemek şartıyla, zor kurtarabildi. Döğüş, çıkar zümreleri ile yerleşik-çıkar bağlantısı olmayanlar arasında bir savaştı. Çıkarcılar, yerleşik-çıkar değil, yerleşik yeri bile olmayan Mustafa Kemal'i aşağılık oyunlarla «ekarte» etmeye bile kalkıştılar. Onun ve onun yanını tutanların arkasında ağır basacak sınıflar yoktu; o zamanın harap, iptidaî Anadolusunda ne köylü, ne fakir ve emekçi halk siyasi bir varlıktı. Geri kalmış toplumların aydınlarına başka, başka yanlardan üstünlükleri olan ilerici Türk aydınının bu en zayıf yanı toplumsal devrim çabalarında onu bu defa da kudretsiz bir hale sokmuştu. Mustafa Kemal ve ordu olmasaydı, gerici çıkarcıların kudreti, bunları bir kaşık suda boğacaktı. Bunun içindir ki ilerici Türk aydını Mustafa Kemal'e bu kadar bağlıdır, ve bunun içindir ki ordu ile ilericilik kendilerini herzaman aynı saflarda bulmuşlardır.

Türk kalkınma ve modernleşme tarihinde, gericilik kuvvetlerinin baskısı, liberal veya sosyalist ideolojilerin çağdaş uygarlığa geçmeyi özliyen aydınlar arasında benimsenip yerleşmesine daima engel olmuştur. Namık Kemal'den Ziya Gökalp'e kadar hep böyle olmuştur. Bu yüzden Türk siyasî düşünüşü, Batı ideolojileri ölçülerine göre, «atrophié» olarak, güdükleşmiş olarak kaldı. Liberalizm, halkçılık, sosyalizm gibi ideolojik eğilimler İslâmcılık, Osmanlıcılık, Turancılık gibi hayali lâkırdı sistemlerinin karşısında hem cılız, hem tesirsiz kalmıştır. Bu yüzden bizde gerçek anlamıyla siyasî düşünüş asla yerleşmemiş; gerçek siyasî düşünceler de safdillik ötesine geçememiştir. Toplumun ekonomik kalkınma ve uygarlıksal değişmesi bakımından hiç bir değeri olmayan hayalî fikirler, toplumun sınıflarını ve halk kütlelerini siyasî meselelerde daima bulandırmış, yanıltmış; ekonomik ve siyasî meseleleri aydın açılardan görüp anlamalarına imkân bırakmamıştır. Siyasî parti hayatı siyasî fikir manzumelerine değil, bu hayalî fikirlerin baskısından kurtulamıyan opportunizme dayanır olmuştur. Bu, bugün böyle olduğu gibi o zaman da böyle idi.

Ulusal bağımsızlık

Bu siyasî ve ideolojik boşluk içinde durumu objektif açıdan görmek, o zamanki şartlar altında belirli bir sonuca varmak şerefi de gene Mustafa Kemal'e attir: Ulusal Kurtluş Savaşı, içinde cereyan ettiği şartlara göre ne Batı anlamında bir liberalizm, ne de bir sosyalizm dâvası idi. Emperyalizme karşı bir savaş olarak sosyalizme benzemekle beraber sınıflar arası bir savaşla değil, sınıflar arası elbirliği gerçekleştirilebilirse yürütülebilecek bir savaştı. Gericiliğe karşı bir savaş olarak liberalizme benzemekle beraber, kapitalist bir gelişmenin öncüsü olan bir orta sınıf yokluğu karşısında Batı liberalizminin mahsulü olan yabancı kapitalist hâkimiyetine yol açmayı önlemek istiyen bir savaştı. Şimdiki halde o sadece ulusal bir kurtulma çabası idi. Kemalizmin ikinci prensipi olan ulusçuluk, ulusal bağımsızlık uğruna herşeyi seferber etme tezi bundan gelir. Bu ulusçuluk Meşrutiyet devrinin Turancılığından, İslâmcıların ve Osmanlıcıların ütopilerinden tamamiyle farklı bir ulusal bağımsızlık isteği idi. Sosyalizmin o zaman için bir ideal olarak kalmağa mahkûm olduğuna işaret ederken Atatürk bunlar hakkında daha kesin ve sert bir dil kullanır. Nutuk'ta Panislâmizm, Panturanizm, halifecilik hakkında yer yer se[...] hükümler verir ve bunlardan demokrat[...] ve ulusçu Türkiyenin amaçlarına ayk[...] hayaller olmakla, Türk ulusunu felâke[...]re sürüklemekle suçlar, ve halkı bir da[...] böyle hayaller peşinde koşanların arka[...]dan sürüklenmemeğe çağırır.

Halkçılık ve ulusal bağımsızlık pr[...]sipleri Kurtuluş Savaşı boyunca ve Musta[...] Kemal'in, bütün manevraları akamete u[...]ratması sayesinde bir gerçek haline gelm[...]sinden sonradır ki, Kemalizm devrimcil[...] kapısını açabilmiştir. Kemalist devrim[...] en önemli yanları bunlardır: modern re[...]min ulusal bağımsızlığa, halk egemenliğin[...] Cumhuriyet hükûmet şekline ve din-dev[...] ayırımına dayanması!

Kemalist devrimcilik...

Bundan sonra, Kemalist devrimin ik[...]ci yanı gelir. Bu da, birinci yanının prens[...]leri ile uyuşmaz olan bütün eski müesse[...]lerin kökten davranışlarla ortadan kald[...]ması işidir. Bu, Kemalizmin devrimcilik [...]kesi ile adlandırdığımız yönüdür. Yapt[...] iş, Kemalizmin üçüncü yönünü teşkil ed[...]cek olan toplumsal değişme ve kalkınm[...] işlerine engel olan geleneksel örgütleri, [...]detleri, alışkanlıkları, kanunları kaldırm[...] işidir. Bundan sonra üçüncü yana, bunlar[...] altındaki toplumsal temelin değişmes[...] sağlama işine yani yüzyıllık Türk evri[...]nin ana-dâvasına sıra gelecekti.

Atatürk bu ikinci işte de sezişinin, [...]sinliğinin, aydınlığının eşsiz kudretini g[...]terdi. Bunları, ıztıraplı fakat uyarıcı şok[...] halinde, bunların lüzumuna sonunda ha[...]da inandırarak yapmağa muvaffak ol[...] Yazı değiştirmekten başlık değiştirme[...] takvim değiştirmekten medeni kanun de[...]tirmeye kadar hepsi daha önceki kuşak[...]da düşünülmüş, tartışılmış, şeylerdi a[...] onun zamanına kadar, hattâ onu zama[...]da bile, bu değişmeleri göze alacak ad[...] çok azdı; alacak olanların da hiç bir önd[...]lik kudreti yoktu. Çoğunluk bunların [...] lüzumuna ne de manasına inanıyordu. A[...] hamleye hazırlanacak olan Türk toplu[...]nun yüzünü ve kafasını yeni yöne ke[...] olarak çevirmesi, artık sallanmaları bir [...]na bırakması lâzımdı. Kemalizm devri[...]liği aradaki gemileri yakmaktadır; ileri[...] yönelme azmini şiddetlendirmek, artık [...]riye dönmek yok, demektir; yığınları i[...]leme ateşi ile tutuşturmak demektir.

Bunun başarılı bir yanı daha vardı: g[...]riciliğin sindirilmesi. Türk reform tari[...]nin hiç bir devirde gericilik sindirileme[...]tir; hemen her devrimin arkasından d[...] da kabararak yeniden ortaya çıkmıştır; d[...]rimciler bunların karşısında, kendilerini [...]rüten, gericileri gürbüzleştiren tavizler v[...]mişlerdir. Atatürk, ilericiliğe böyle bir [...]teş, öyle bir heyecan katmıştır ki, o günle[...] yaşayanların bugün hasretle hatırladığı g[...] gericiliğin her çeşidi o ateşin karşısında [...]rimiş, zavallılaşmış, gülünçleşmiştir. Bu[...] derin psikolojik niteliğini, yalnız şim[...] günleri görenlere böyle bir iki satırla a[...]mak kolay bir iş değildir.

Şu halde, kendi ulusal sınırları içi[...] toplanmak, çağdaş uygarlıkla zıtlaşma[...] bir kuruluş yaratmaya hazırlanmak, ke[...]list görüşün mantıki sonuçlarıdır. Bu so[...]lara varmakla Kemalist devrim on sekiz[...] yüzyılın başlarından beri sürüp gelen [...]vanın çözümünü bulmuş, cevabını ver[...]tir. İki yüzyıllık bocalamanın artık t[...] kapanmış, yeni bir devre açılmıştır. Bun[...] birlikte yeni devrin problemlerinin el[...]

lınışı da çok geçmeden başlayacaktır.

Yarına doğru her hamlenin dayanacağı iki destek, iki temel Atatürk devriminin işte bu iki yanı ve bu iki yönüdür. Bunlarda herhangi bir sarsılma, herhangi bir çatlama her ileri hamleyi başarısızlığa götürecektir. Bunun ne kadar doğru olduğunu, Kemalizmin zincire vurduğu gericilik kuvvetlerinin çözülmeğe başlandığı zamandan beri, bu kuvvetlerin hem Kemalist devrimin bu iki yanının başarılarını yoketme, hem de söz - konusu edeceğimiz üçüncü yanı ile ilgili toplumsal reform konusunu konuşulamaz, tartışılamaz, deneylenemez hale getirme işine koyulmuş olmasından anlıyabiliriz.

Toplumsal reformlar

*Sözünü ettiğimiz ikinci yana ait devrim*sel değişmeler, Türk tarihinin gelişiminin özelliklerinin zorunladığı işlerdi. Kemalizmin üçüncü yönü ise, yeni toplumu temelinden kurma işi olacaktı. Kemalizmin ilk iki yönünün mantıkî sonucu, Türkiyenin uygarlık değişimini toplumsal dokusunda yeni başla*dığı noktadan kendi eliyle gerçekleştirmek* olacaktı. Bunun içindir ki Kurtuluş savaşından sonra Atatürkün üzerine eğildiği diğer bir nokta, toplumun yeni anlama göre kurulması işinin başlayacağını hatırlatmak oldu. O, Türkiyenin bugün «gelişmemiş toplum» denen toplumlar gibi hem geri hem bo*zuk bir temel üstünde durduğunu biliyordu.* Bu durumdan çıkmadıkça elde edilen bağımsızlığın gene bir gün yitirileceğini durmadan söylüyordu. Asıl büyük iş, ekonomik bağımsızlık ve kalkınma olacaktı. On sekizinci yüzyıldan beri sezilip Tanzimattan itibaren uygulanmaya başlayınca yüze gözе bulaştırılan, kalkınma yerine çökme ile sonuçlanan ana - mesele bu idi.

O zamana kadarki hiç bir reform denemesinde toplumun temelinden değişme yoluna girmesi gereği anlaşılmış değildi. On sekizinci yüzyılda Batıdan bazı şeyler alınması zorunluğu kabu ledildiği *zaman* bu, ortaçağ düzenini bırakıp yeni bir toplum düzenine geçmek anlamına gelmiyordu. Aksine, bunlar hâlâ ideal sayılan eski düzene dönmek için devleti kuvvetlendirme tedbiri olarak görülüyordu. Ortaçağ uygarlığının sevgili kavramlarından olan «nizam» fikri *kafalara o kadar hâkimdi ki daha sonraki* ıslahat ve yenileşme rejimlerine bile bu kelime ile ilgili adlar veriliyordu: «Nizam-ı Cedit», «Tanzimat», ve Kanun-u Esasi karşılığı olarak ilkönce kullanılan «Nizamat-ı Esasiye» terimlerinde bunu görürüz. Tanzimatta «kavanin-i cedide» lüzumundan bahsedilmekle beraber, eski müesseselerin kaldırılması söz konusu değildi; bu yüzden tanzimat iki düzenli bir rejim oldu. Yeni Osmanlılar bir temel - yasa ile bu iki düzenli şeyi bir düzen kılığına sokmak istediler ve bunun yeni bir devlet kavramını gerektirdiğini ilk defa olarak anladılar; fakat bu yeni devlet kavramı ile uzlaştırmaya gelince bu sadece eski kavramın daha da şahlanmasına yaradı. Namık Kemal bile bununla eski Osmanlı düzeninin şanlı günlerine dönüleceğini sanıyordu.

İlk defa larak Meşrutiyet devriminden sonra «içtimaî bir inkılâp» olmadıkça devrimin bir hükûmet darbesi olmaktan öteye gidemiyeceği fikri doğdu. Meşrutiyetin üç düşünüş zümresi yalnız bu noktada birleşiyordu. Fakat sözünü ettikleri toplumsal devrimin niteliği neydi? Toplumun nesi değişmeliydi; nereden, nasıl başlatılacaktı? Bu sorularda ne aralarında birlik, ne de her birinde kesin ve olumlu görüş vardı. Onlar da *toplumu statik bir düzen olarak görüyorlar;* sadece, geçen yazılardan birinde dediğimiz gibi, manivelâyı dayıyacak toplum dışı bir destek bularak onu eski yapısı ile bulunduğu yerden daha yukarı bir yere kaldırmak istiyorlardı. Her üç zümrenin bulduğunu sandığı destek te ya bir fikir veya bir hayaldi. Onların anlayışına göre toplum düşünürlerin kendi kafasındaki fikirlerden yapılma, bir nevi fikir iskambil kâğıtları veya domino taşlarından mürekkep şekillerdi. Batı uygarlığı da makine, dretnot, banka, bisiklet gibi maddelerden yapma şekillerdi. Hepsi de bunların alınmasını istediği halde, bunlar nasıl meydana geliyor, bu maddelerin altında yatan ekonomik örgütün niteliği nedir, bunları hiç ilgilendirmiyordu. Türk toplum örgütü de sanki «ruhani» bir yapıttı. Hiç biri bu toplumun ekonomik yapısını, o yapının işleyiş tarzının geri bir *toplum durumuna gelişteki rolünü düşün*mediği gibi, bu işleyiş tarzına devrim veya reform yolları ile yapılacak ekonomik nitelikte etkilerle bu yapının başka türlü işleme yönlerine çevrilmesi imkânı olduğunu bilmiyorlardı. Toplumun kişileri «aydın fi*kirleri» veya «din inançlarını» veya «mef*kûreleri» benimsedi mi, toplum iyi toplum olacaktı.

Bu «fikriyatçılık», Kurtuluş Savaşından sonra da devam etti; aydınlar gene bu kalıplara göre düşünüyorlardı. Kemalizm devrimlerini bile, İslâmcılar olumsuz yönde, ötekiler *olumlu yönde olmak üzere,* gene bu kalıplara göre yorumladılar. Toplumsal kalkınma ve değişme işi ele alınırken, Mustafa Kemal'in başvuracağı kişiler bunlardı. Yeni bir toplumsal, politik, ve ekonomik görüş isteyen bu işi onun omuzlarına yükleyerek fikir ve hayal yapıtlarında hiç bir değişiklik yapamadılar. **Kemalizmin *talihsizliği*, devrimciliğin, henüz geri yapısı değişmemiş bir topluma daha ile bir uygarlığın gerektirdiği zihniyeti yazı kıyafet, takvim, kanun gibi araç niteliğinde olan şeyler yoluyla yerleştirme olarak anlaşılması arkadan gelen kuşaklara da böyle tanıtılması oldu. Atatürkün asıl *başardığı iş, toplumsal değişmelerin yapılması* için gerekli olan yeni bir yönü ve ortamı açması olmuştur.** Bu yöne dönüldükten sonra toplumsal değişmeleri gerçekleştirecek reformlar memleketin düşünürleri, iktisatçıları ve halkının Meclise yolladığı temsilcileri tarafından plân ve kanunlarla başlatılacaktı. *Halbuki bunların bir haylisi* çok geçmeden «inkılâplar bitti» konusu üzerinde ciddi ciddi tartışmaya bile başladılar. Gerçek ulusal bağımsızlığı perçinliyecek, ulusal çağdaşlaşmayı gerçekleştirecek ekonomik kalkınma işi bu kişilerin düşünüş geleneğinin etkisi ile, ya hislere seslenen bir ulusçuluk idealizmi veya sınırsız bir batıcılık rasyonalizmi içinde gidip gelen bir «fikriyat» ortamı altında, hükûmetin bileceği tedbirler işi olarak görülmeğe başladı.

Atatürk ve ideolojiler

Bu yüzden, Kemalizmin üçüncü yönünün ele alınışında belli bir ekonomik doktrin ve ona dayanan belirli bir siyasî ideoloji rol oynamadı. O zamanlar Kemalizmi bir ideoloji olarak görme çabaları da yoktu. Genel olarak ideolojilere karşı bir ürkeklik veya bilgisizlik vardı. Bazı ideolojik eğilimler başarı kazanamadı. Kemalizmin, bilinen ideolojilerden farklı ayrı bir ideoloji veya onlardan birine mensup bir ideoloji olduğu fikirleri sonradan doğdu. Meselâ, Serbest Fırka onu liberalizm olarak tanıtmağa kalkıştı. Çöküşüne yakın yıllarda Halk Partisi onu Faşizme benzetmeğe çalıştı. Bugün de onu *sosyalizme benzetenler* veya sosyalizm olduğunu, sınıfsız bir toplum düzeni gerçekleştirmek istediğini *söyleyenler* oluyor.

Bunlar Kemalizmin kendisini değil, Kemalizmin kendi ideolojik anlayışlarına uyan taraflarını bulma çabalarının veya Kemalizmin bilinen ideolojilere göre yorumlanması *isteğinin ifadeleridir. Gerçek şudur ki* Kemalizm bir ideoloji değil, tarihsel bir olay ve o olay hakkında bir görüştür. İki yüz yıldan beri başlayan modernleşme akımının doğru yolunu bulması ve ona yönelmesidir. Her şeyden önce bir çağdaşlaşma çığırı açma olan bu olayın çağdaş uygarlıktaki ide*olojik eğilimlere yol açması kadar Kemaliz*me uygun olan bir şey olamaz. Kemalizm bunların üstünde ve dışında bir şeydir. Onun temsil ettiği şey ne bir burjuvazi ideolojisi ne de sosyalizmdir. Batının hiç bir burjuva ideolojisi onu böyle bir ideoloji olaruk kavrıyamaz ve benimsiyemez. Her sosyalist ideoloji de onda *kendinden farklı* taraflar bulur. «Kemalizm sosyalizmdir, ama millî olan bir sosyalizmdir» diyenler de var. Eğer her ideolojinin bir millisi, bir de gayri millisi olacaksa, o halde meselâ bir millî liberalizm olması gerekir. Biri meselâ «Kema*lizm millî liberalizmdir*» dese bu, «millî sosyalizmdir» demek kadar mânâsız bir iddiadır. Gerçi Çağdaş ideolojiler arasında bir de «Millî sosyalizm» görülmüştür, fakat bu, faşizm veya nasyonal sosyalizmdir ve sosyalizmin sahtekârlık şeklini almış olan bir çeşididir. Her politik felsefenin ve ideolojinin kendine göre milliyet, din, sınıf, devlet, hukuk ve ekonomi anlayışı vardır ve millet haline gelmiş bir toplum içinde bunların hepsi bu anlamda millîdir. Bir toplum henüz daha gerçek bir ulus haline gelmemişse ve orada hâlâ bir ulus haline gelmenin çabaları her türlü düşüncenin üstünde bulunuyorsa orada çağdaş ideolojilere yer olamaz; olsa olsa ancak onların karikatürleşmiş veya tahrif edilmiş veya yanlış anlaşılmış şekilleri olabilir. O zaman da bu gibi düşünceler ciddi şeyler olmaktan çıkar birer yalancılık sistemi haline gelirler. Politikacılar gömlek değiştirir gibi fikir değiştirirler, dün ak dediklerine bugün hiç tınmadan kara derler.

Atatürkün kendisi ideolojilere karşı dikkate değer bir ilgisizlik göstermiştir. Daha önemlisi, ideolojilere karşı deneyci vir davranış takınmıştır. Onun yaptığı ve temsil ettiği büyük tarihî ve toplumsal olayı ideolojik kalıplara sokmağa çalışanların hiç biri muvaffak olamamıştır; onun davranışını ya tahrif etmişler veya ona taşımadığı fikirler atfetmişlerdir. O, var olan düzenin Batı uygarlığı anlamında sınıflaşmamış bir toplum olduğunu, Batı uygarlığına girmemiş bir toplumun o uygarlıktaki kapitalist veya işçi sınıfları gibi sınıfları olmadığını söylüyordu. Batı uygarlığına girdikten sonra böyle sınıflar belirecekti; fakat Batı uygarlığına kendine özge yollarla girmekte olan geri kalmış bir toplumun özelliklerinden ötürü, bunun kapitalist veya sosyalist düzende olduğu gibi sonuçlar verecek tarzda olması şart değildi. **Kemalizmin önemli olan tezi, çağdaş uygarlığın dışında kaldığından gelişimi o uygarlıkta görülen genel çizgiye göre yürümemiş olan, yapısı bozulmuş ve o hali ile donup kalmış olan bir topluma onu yoketmeden temelden değişmeler yapılamıyacağı için, çağdaş uygarlığa götürecek araç olarak ekonomik kalkınma yöntemi ile bu yeni sınıflar arasında uçurumlar yaratmadan eşitliğe dayanan bir modern toplum şekline geçirmenin mümkün olduğu tezidir.** Bu, ne kapitalizm ne de sosyalizm ideolojisidir; tarihsel ve sosyolojik bir tezdir.

*Kemalizmin yukarıda özetlediğimiz görü*şünün temelsiz bir görüş olmadığını, İkinci Cihan Savaşından sonra bağımsızlığa kavuşan geri kalmış ulusların çoğunda aynı fikrin doğmasında görürüz. Demek ki bu, Batı uygarlığından olmayan, onun hükmünden ulusal bir çaba ile kurtulan ve fakat bu uygarlığa arka çevirmeyen, onu kendi yapısında gerçekleştirmek azminde olan toplumların şartlarının zorunladığı bir görüştür. Bu ideolojik bir yorumlama değil olayların kendilerinin açıkça gösterdiği bir şeydir. İdeolojik açılardan önemli olan nokta şudur: Bu görüşün yol açtığı ekonomik kalkınma programında ve ulusal kalkınma siyasetlerinde hangi ekonomik ve toplumsal doktrinlerle yürüneceği ideolojik bir mesele olabilir ve öyle olmuştur. Bunda en çok başarı gösteren toplumlar, ulusal varlığını ve bütünlüğünü din, ırk, dil ayırımları, derebeylik, aşiretçilik, saltanat, hilâfet vesaire gibi ortaçağ kalıntısı kuvvetle*rin temsil ettiği* ulusal aykırısı dâvalardan en çok kurtulmuş olan ve bu sayede çağdaş uygarlığa özge ekonomik ve politik doktrinlere millî olmak veya olmamak damgalarını vurmadan, yer verebilen toplumlar olmuştur. Bizde ideolojik doktrinlerin başarı kazanamamasında, dejenere edilişinde, ille millî *olma kaygılarına* düşmelerinde veya milliyet düşmanlığı damgalarını yemelerinde ırkçılık, turancılık, şeriatçılık, halifecilik, toprak ağalığı ve derebeylik gibi geri kalmışlığın alâmetleri olan kuvvetlerin hâlâ hüküm sürmesi birinci derecede rol oynamıştır. Bu rol bugün de devam etmektedir.

Yarın Türkiyede ciddî bir sosyalizm akımı gelişecekse bu, Kemalizmi reddetmekle veya Kemalizmin sosyalizm olduğu gibi gerçeğe uymaz iddialarla değil, her şeyden önce Kemalizmin bu yazıda anlatmağa çalıştığımız iki yanı açısından gerçek niteliğini kavramakla, Türk halkını eşitlik ve refaha götürecek yolun ilk iki basamağı olarak bunlara dayanmakla ve Kemalizmin gelecek yazıda sözünü edeceğimiz üçüncü yanının, [illegible] aydınların önüne koyduğu teze [illegible] bir cevap bulmakla mümkündür.

> ***Kemalizmin talihsizliği, devrimciliğin henüz geri yapısı değişmemiş bir topluma daha ileri bir uygarlığın gerektirdiği zihniyeti, yazı, kıyafet, takvim, kanun gibi araç niteliğinde olan şeyler yoluyla yerleştirme olarak anlaşılması, arkadan gelen kuşaklara da böyle tanıtılması oldu. Atatürkün asıl başardığı iş, toplumsal değişmelerin yapılması için gerekli olan yeni bir yönü ve ortamı açması olmuştur.***

Memleketin acıklı manzarası

C.K.M.P. Grubu adına Bütçeyi tenkid eden İrfan Baran, sözünü esirgemiyen bir sözcü olarak konuştu ve memleketimizin bugün içinde bulunduğu acıklı manzarayı en iyi şekilde ortaya koydu.

Durum

1963 *Bütçe tasarısı dolayısiyle* gerek memleket meseleleri ve dâvaları gerekse bütçe hakkında CKMP. Grupunun düşündüklerini söyliyeceğiz. Tahlil, tesbit ve teşhislerimiz; tenkid ve temennilerimiz her zamanki gibi tam bir samimiyet ve objektif bir tarafsızlıkla apaçık ortaya konulacaktır. Eğer bunların acı ve dokunaklı tarafları bulunursa bilgilerinize sunacağımız çok eskimiş gerçeklerin acılıkları yüzündendir.

1963 bütçesinin külfet ve nimetlerini paylaşacak olanların bugünkü durumları nedir? Hedef ve maksatlar, vasıta ve metodlar mecmuası olan bütçelerin buna göre ayarlanıp değerlendirilmesi gereği ortadadır. Zira bir istikbal kurabilmek için maziden ders almak, halden netice çıkarmak zorundayız. Geri kalmış *bir ülke olan memleketimiz darlık,* çaresizlik ve karamsarlık içindedir. Sosyal çöküntülerin sarsıntılarını hâlâ hissetmektedir. *Devlet ve fert felsefesini değiştirmek kolay* ve başarılı olmamıştır. Terkedilmek istenen bir dünya görüşünün yerine yenisi konulamamış, *yüreklerde* ve *yaşayışımızda* boşluklar kalmıştır. Bunlardan dolayıdır ki çağımız medeniyetine mânen ortak çıkmaya, bu medeniyetin refah, terakki ve saadetine katılmaya gücümüz yetmemiş, imkânlarımız elvermemiştir. Halk, ilkel şartlar içinde yaşamaktadır, büyük çoğunluk susuz, yolsuz, ışıksız ve meskensizdir. Sağlıktan yoksundur. Türkiye hasta adamlarla, hastalıklarla doludur. Sadece bir buçuk milyon trahomlu, 750 bin veremli bulunduğuna dair açıklamalar yapılmaktadır. Milyonlar ve milyonlarca insan, binlerce köy ve kasaba varlıksız, gelirsiz, kültürsüz ve inançsızdır. Her hangi bir eğitimden ya tüm yoksundur veya çok kötü ve kifayetsiz derecede yararlanabilmiştir. Başka milletlerle mukayesede memleketimiz çok aralıkla gerilerde kalmaktadır. Ekonomik durumda ibreler aynı manzarayı göstermektedir. Sosyal ve ekonomik ihtiyaçların temel sayılan en basitlerini günün şartlarıyla gidermek için bulunan rakkamlar asırlara dayanmaktadır. Bu gerçek kalpleri ürpertiler içinde bırakmaktadır. *Devlet gelirleri masrafları* karşılayamamaktadır. Üretim ve tüketim çok azdır. Dış ticaret muvazenesi devamlı olarak aleyhe açık *vermektedir.* Esasen ihracat gelirlerinin yarısı yarım asır için dış borçlara ipotek edilmiştir. Geniş topraklarına, nüfusunun büyük kısmının tarımla uğraşmasına rağmen zaruri besin maddeleri için dahi dışardan yardım almak zorundadır. Sanayi gelişmemiştir. Döviz ve altın stokları yetersizdir. Biraz varlığı olanlar başta devlet olmak üzere lüks ve israfa alışmışlardır. Bütçenin 1/4 dörtte biri Milli Savunmaya ayrıldığı halde malzemeye para yetişmemektedir. Dışarıya bağlı ekonominin satın alma gücü zayıftır. Milli gelirin dağılımı tehlikeli ölçüsüzlükler içindedir. Geliri çok az büyük kütleler, tevekkülü yavaş yavaş terketmektedirler. Büyük gelir sahipleri sorumsuz ve kaygısız görünmektedirler. Milli gelirden büyükçe bir pay alan bürokrasi gelirlerinin azlığından bahsederek sızlanmakta ve hıncılı görünmektedir. İşsizlik yaygındır. Açlığa dayanılamıyacağını hesap edenler hesap edebilenler azdır.

Şişirilmiş, hantallaşmış ağır bir teşkilâtın yükü halkın zayıf omuzlarına çökmüştür. Sorumluluk kesin ve belli değildir. Verim yoktur. Ödenen ücretler çok kerre bir emek karşılığı değildir. Halk idare mekanizmasının işleyişinden memnun değildir. Adalet mekanizmasının usullerinden bizardır. Milli Eğitim durumundan da şikâyetleri vardır.

Vergi adaleti ve sosyal adalet yoktur. *Haksızlıklar* çok kerre cezasız kalmaktadır. Ferdin haklarını istihsâl edilmesi muhâl değilse de çok zordur. Hakkın çiğnenmesinden kütle hâlinde bir rahatsızlık duyulmamakta, reaksiyon gösterilmemektedir. Haksızlığa isyan duygusu, şirretliğin, kayıtsızlığın menfaatin kalın külleri altında kalmıştır. Ahlâk sahipleri anormal kişiler sayılacak kadar garip karşılanmaktadır. Dürüst adam biraz vahşi ve geri biraz da zavallı ve ahmak sayılmaktadır. Hak, ahlâk ve akıl; ölçülerde, hükümlerde ve münasebetlerde; iş ve çalışmada esas olmaktan çıkmışlardır. Yegâne muharrik ve tesir kaynağı menfaat, bencillik ve süflî duygular olmuştur. Fikrin zirvelerinde, mâna âleminde tutunamıyan fert; nefsin uçurumlarında maddenin sert kayalarına çarpmış, onulmaz yaralar almıştır. Fertler arasında nisbetsiz gelir dağılışı ve yaşayış farkları; devlet teşkilâtında ve hizmet dağılışlarında da vardır. Bölgeler, şehirler ve köylerin gelişme farkları imkânları, ekonomik, kültürel ve sosyal seviyeleri inanılmaz derecede aşırı farklar arzetmektedir. Bu maddi yetersizliklerin ve yoksulluk'ların ortasında morâl bir çöküntü de salgın ve yaygın hâldedir. Morâl çöküntü ferdin yaşama, kalkınma ve ilerleme azmini yavaşlatmaktadır.

Türk milleti ıstırap ve sıkıntılarından kurtulmak; ve özlediği saadet, kuvvet ve kudret ışığına doğru yol almak istemektedir. Fakat partilerimizin ve politikacılarımızın milli bir kurtuluş çabasına önderlik edebilecek bir istikâmette bulunmadıklarını da hüzünle müşâhede etmektedir. İktidara geçen partilerin idareci kadroları; kurulu bürokrasi çarkının başına geçmekte, bu mekanizmanın devamına çok yüksekten nezaret etmekle yetinmektedirler. Oysa ki evvelâ statik hâle gelmiş bu mekanizmanın değişmesi bir zarurettir. Usullerde, ruhta ve zihniyette bir değişiklik şarttır. Gelmiş geçmiş iktidar partilerinin dayandıkları mekanizma dünden bugüne kadar dayandıkları adli ve idari mekanizma; kendilerini peşinen başarısızlığa mahkûm etmiştir ve etmekte devam edecektir.

Bütçe israfları

Bütçemizde cari giderler 8 milyar 444 milyon liradır. Geçen yıla nazaran bir buçuk milyar liraya yaklaşan bu artışın nisbeti % 20'yi aşmaktadır. Her yıl, büyük ölçülerde artan bu masrafları disiplin altına alamazsak her zaman mütevazi kalacak gelirlerimizle bu yük taşınamaz olacaktır. Daha şimdiden taşınmaz olmuştur. Bütçelerimiz 15 yıldır, dış kredilerle, istikrazlarla, hibelerle ayakta kalabilmektedir. Devlet personel ve ücret rejimi diye her şey mevcut olduğundan artık bahsedilemez. Her yıl yeni yeni kanunlar ile *yeni talepler karşılanmakta* ve hangi hizmetler karşılığında kimlere ne miktar ödemeler yapıldığı hesap edilemez hâle gelmektedir. *Hizmet erbâbına* ödenen ücretler büyük dengesizlikler içinde 7.000 liraya kadar çıkmaktadır. Yeni misaller yeni *yarışlara, tazyiklere, isteklere yol* açmaktadır. Müflis bir işletmenin sorumlu kurulları hem tasfiyeye uğratılacakları günü beklerken 3-5 bin lira miktarındaki aylık ücretlerini rahatça almakta devam etmektedirler. Maaş ve ücretlerden gayri yolluklar ek görev tazminâtı, vekâlet ücreti, tedavi temsil ödenekleri, burslar, kurslar; çocuk yakacak zamları, fazla mesai ücretleri, çeşitli huzur hakları ihtisas tahsisâtı ve daha nice nice ödemeler devlet bütçesine tahsis edilen büyük rakkamları emici tulumbalardır.

Bu çeşitli ödemeler *sağanağı* yanında *mükerrer ve pahalı kuruluşlar bir türlü düzene* sokulmamaktadır. Masraf bolluğuna kadro ve müstahdem bollukları eklemektedir. *Hademe sayısını memur sayısına* yaklaştıran daireler çıkmakta; devlet milyonlarca lira kira öderken kendi binalarını düşük *bedellerle başkalarına kiralamaktadır.* 15 hâkimlik Anayasa Mahkemesinin 3 yıllık kirası bir milyon liradır. Tasarruf tasarruf denilip tasarruf yoluna bir türlü gidilemediğinden artık bundan da vaz geçildiği intibaı edinilmektedir. 1963 bütçesinin karma karışık masraf tertipleri arasından güçlükle çıkarmıya çalıştığımız bu rakkamların sizlere bazı ilhamlar vereceğini ümid etmek isteriz. Bu rakkamlarda yatırımlara sızmış aynı cins masraflar dahil değildir. Memleketimizde bir yılda yabancı uzmanlara ve bunlara yardımcı personele 20 milyon liraya yakın para ödenmektedir. Maaş ve ücretler toplamı 3,5 milyar lirayı aşmaktadır. *Bu* genel bütçenin % 30'una yaklaşan bir nisbettir. Emekli Sandığına yapılan ödemeler 253 milyon liradır. Yabancı memleketlere staja gönderilenlere 12 milyon liraya yakın para ödenmektedir. Keza dışarıya gönderilen talebelere ödenen miktar 9 milyon 115 bin liradır. Yabancı memleketlere gönderilenlerin yollukları 69 milyon lirayı aşmaktadır. Milletler Arası Münasebetlerin gerektirdiği giderler ve yolluklar 46 milyon liradan fazladır. Gündüz çalışan dairelere gün ışığı kâfi gelmediğinden çoğu aydınlatma ücreti olmak üzere büro giderleri 65 milyon lirayı aşmıştır. Öğrenci kursları ve yardımlar 20 milyon liradan fazladır. 17,5 milyon liralık yayın giderlerinden hangi eserlerin veya yayınların satın alındığı meçhûldür. Kurs giderleri 45 milyon lirayı, tedavi giderleri 28,5 milyonu çocuk zamları 50 milyon lirayı aşmaktadır. 90 milyon lira olan ek görev tazmitanı, 187,5 milyon liralık diğer tazminatlar 200 milyonu geçen yolluklar ve 130 milyon lirayı aşan çeşitli ücretler düşünülürse devlet bütçesinin hangi kanallara akmakta olduğu meydana çıkar. Devlet senede 28 milyon liraya yakın kira ödemekte, muhtelif, teşekküllere 75 milyon lirayı aşan yardımlar yapmaktadır. Milli Savunma dahil giyecek masrafları 226 milyon liradan yukarıdadır. Bir milyar dörtyüz on bin milyon lira olan çeşitli giderlerin içinde ise ücretler dahil her çeşit gider vardır.

Otomobil sevdası

Taşıt bahsi üzerinde biraz fazla durmak istiyoruz. Masraf dairelerinin bir kısmı 237 sayılı kanuna *göre ekliyecekleri taşıt listelerini* vermemişlerdir. Milli Savunma, Devlet Kara Yolları ve Su Yollarının taşıt giderleri yatırım masrafları içinde görünmektedir. Bu yıl bütçesiyle yeniden 52 milyon 822 bin liralık taşıt satın alınacaktır. Kara Yolları, Su Yolları ve Milli Savunma hariç senelik taşıt giderleri 38,5 milyon liradan fazladır. Karayollarının kamyonları hariç 64 otobüsü 791 adet arazi ve binek arabası vardır. Su yollarında ise, 27 otobüs 1078 adet binek ve arazi arabaları bulunmaktadır. Tarım Bakanlığının araba adedi 1400'e yaklaşmaktadır. *Bütçeye bağlı cetvellerden tesbit edebil*diğimiz miktar 8340'dır. Bildirilmeyen arabalar bu rakkama dahil değildir. Bu suretle Milli Savunma *Hariç Türk milleti* amortisman şoför ücretleri taşıt giderleri ve yeni alınacak taşıt kalemleri için cem'an takriben 181 milyon lira para ödiyecektir.

Vaktiyle 10 - 15 milyon liralık senelik masrafların ne fırtınalar yarattığını hatırlatmak isteriz. Hizmet için zaruri olanlar haricinde herkese araba almaktansa kiralık araba kullanmak veya bir vasıta tazminâtı ödemek devlete çok daha ucuza mal olacaktır.

Turizm şevdası

Amerikalılar yardım ediyor *esbâbı ile* ve bir miktar iştirakin teşviki ile kurulan atom enerjisi merkezi ilmi araştırma yapan üniversitelere bağlanabileceği hâlde müstakil müessese olarak kurulmuştur. Daha şimdiden yüz milyonluk masrafların ilerisi için yolu görünmeye başlamıştır. İktisadi devlet teşebbüslerinin çok büyük milli emlâkten nema temin ve devlete vermek yerine üstelik zarar istedikleri hep söylenegelir. Bunlardan da bir iki misâl vermek isteriz. 70 milyonluk evmâli olan Turizm işletmelerinin zararları 15 milyon liradır. Hem 70 milyon liralık devlet malı kullanılmış ve hem de 15 milyon lira zarar edilmiştir. Geçen yıl Bolu'daki Abant işletmesine ödenecek zarar 754 bin liradan ibarettir.

Kilyos'ta plâj tesisleri hariç arsa bedeli, *menkûl mallar elektrik su gibi tesisler* hariç çıplak bir otel odasının mahiyeti devlet için 30.000 liradır. Emekli Sandığı inşaatının da aynı istikâmette olduğu söylenebilir. F a r a z a Kızılaydaki 24 katlı inşaatta tek bir büronun maliyeti 200 bin lirayı aşmaktadır. Bu inşaatlar amortisman ve faize boğulmaktadır. Niçin sınaî kuruluşlara gidilmediği cayi sualdir. Sayın Milletvekilleri, görülüyor ki Türk Devleti çok taraflı ve acı bir istismarın ortasındadır. Bu istismarlara gerçek murakabe ile son vermek teşri ve icra kuvvetlerinin en acil görevlerinden biri olmak lâzım gelir. Amme hizmetlerinin maliyet fiatları hususunda da bir misâl vermek isteriz bina ve tesisler maliyeti hariç olmak üzere Ankara Üniversitesinde bir hukuk fakültesi mezunu tedris yılı boyunca yalnız fakülte masrafı devlet için 6.665 lira, tıp öğrencisi için fakülte masrafı 274.420 liradır. Yüksek Sağlık ve Hemşire Okulunun tek bir öğrencisi devlete yılda 82.350 liraya mal olmaktadır.

Kuvayı Milliye ruhu

Milletimizin *kötü şartlar içinde yaşadı*ğını memleketimizin üzücü durumlarla karşı karşıya bulunduğunu sözlerimizin başında ifade ve tesbit *eylemiştik. Bu* durumdan çıkmanın ilk şartının Kuvayi Milliye ruhu içinde milletçe top yekûn şevkle işe sarılmak olduğuna inanıyoruz. Türk vatanperverlerinin böyle bir harekette rehberlik görevlerine azimle sahip çıkacaklarına inanıyoruz. C.K.M.P. bazı çevrelerde bilerek veya bilmeyerek ısrarla yanlış bir hüviyette görülmüş, öyle tanıtılmak istenmiştir. Parlâmento içinde dahi hâlâ bu yanılma veya yanıltma gayretinde olanlar vardır. Grupumuz bir kere daha millet ve memleket yararına bütün teşebbüsleri, radikâl ve ıslahatçı, terakkici hamleleri hararetle destekliyeceğini teyid eder. *Her zaman olduğu gibi* halkın emrinde ve hizmetinde, aklın yanında, hakkın peşindeyiz...

Türk Sendikacılığına indirilmek istenen darbe

Mecliste görüşülmesine pek yakında başlanacağı söylenen yeni sendikalar kanunu tasarısı ile Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt kanun tasarısı hakkında Türk — İş Genel Sekreteri Halil Tunç ile konuştuk. Genel Sekreter, yeni tasarıları şiddetle tenkid ediyor:

«Haydi insaflı olmaya gayret edelim ve işe yeni tasarıların, Cahit Talas zamanında hazırlanan Grev ve Toplu Sözleşme tasarısına nazaran ileri sayılabilecek taraflarını anlatmakla başlıyalım:

Bir defa Cahit Hocanın tasarısında grevin hudutları çok dar tutulmuştu. Özel kanunlarla kurulmuş olan ulaştırma, radyo ve televizyon faaliyetlerinde, devlet kömür madenlerinde, ekmek imal eden fırın ve fabrikalarda grev yasaktı. Yeni tasarı bu tahditleri kaldırıyor. Buna karşılık noterliklerde grevi ne hikmetse yasak ediyor. Noter yasağını doğrusu pek anlıyamadık. Ama tasarının, grev alanını genişlettiğinden şüphe yok.

Bundan başka, Talas tasarısında greve, o iş yerinde çalışan bütün işçilerin yüzde 75 inin gizli oyu ile karar veriliyordu. Bu grev yapmayı son derece güçleştiren acayip bir hükümdü. Fakat Çalışma Bakanlığı yetkilileri, «Bu hükmü Alman kanunundan aldık» diyorlardı. Araştırdık Alman kanunlarında böyle bir şey bulamadık! Yeni tasarı grevlerin yapılabilmesini imkânsız kılabilecek bu mecburiyeti kaldırıyor. Greve, sendika karar veriyor. Ancak ilgili işyerindeki işçilerin üçte biri oylama yapılmasını isterse, oylamaya gidilebiliyor.

Ayrıca Talas tasarısında, Yüksek Hakem Kurulunda memur üyeler çoğunluktaydı. yeni tasarı memur üyeleri çıkarmıştır.

Sarı grev

Grev ve toplu sözleşme tasarısısının eskisinden ileri hükümleri bundan ibaret. Geri hükümleri ise çok daha fazla. Tasarıda grevi öldürecek korkunç hükümler var. Meselâ Talas tasarısında, «grev ve lokavt hâlinde işçiler iş yerini terke mecburdurlar» deniyordu. Yeni tasarı, buna, «greve katılmayan veya katılmaktan vaz geçen işçileri, işveren isterse çalıştırabilir» hükmünü ekliyor. Bu düpedüz bir sabotaj. Böyle bir hüküm, ancak grevleri öldürmek ve işçileri bölmek maksadıyla konabilir. İşveren esasen lokavt hakkına sahip. Ona bu hükümle bir de teker teker işçilerle pazarlık yapma ve fırıldak çevirme hakkı tanınmak isteniyor. Böyle bir maddenin tatbikatı, işyerlerinde büyük kavgalara yolaçacak vahim sonuçlar doğurabilir. Bu hüküm tasarıdan mutlaka çıkarılmalıdır.

Sendikacıları parçalama çabası

Talas tasarısı, işyerinde çoğunluğu temsil eden sendikaya toplu sözleşme ve grev hakkı tanıyordu. Yeni tasarı, her işkolunda muhtelif iş kategorilerine, yâni mesleklere göre sendikalar kurulmasını ve bunların grev ve toplu sözleşme yapabilmesini öngörerek, sendikacılığı parçalamak ve zayıflatmak gayesini güdüyor.

İş kategorilerine göre sendika kurma ve toplu sözleşme yapma usulü, hem Türkiyedeki sendikacılık geleneğine, hem de Hür Dünyadaki Sendikacılık tatbikatına aykırıdır. Türkiyede Sendikalar hep iş kolu iş yeri esasına göre kurulmuştur. Bir tekstil fabrikasında, marangozlar ayrı, boyacılar ayrı, asıl tekstil işçileri ayrı teşkilâtlanır ve toplu sözleşme ve grev yaparlarsa, bundan ancak işverenler, sendikacılığı zayıflatmak ve bölmek için faydalanırlar. Nitekim, tasarının 8 nci maddesi ile ilgili gerekçede de, bu hükmün «tatbikatta sendikaların birleşip gelişmesine engel olacak yolda amaç dışı bir yöne yöneltilme» tehlikesi ortaya çıkartacağı belirtilmektedir. Bu hüküm ayrıca, işyerlerinde kritik noktalarda bulunan azınlık gruplarına özel durumlarını istismar etme ve işçi çoğunluğunun arzu etmediği şartlarda ve zamanda grev yapma veya grev tehdidine başvurma suretiyle aşırı ve haksız imtiyazlar sağlama imkânını verecektir. Bu sebeple, bir işyerindeki çeşitli işçi kategorilerinin temsili esasına göre kurulan sendikalara ayrı toplu iş sözleşmesi yapma imkânını veren 7. nci maddenin 3 numaralı bendinin kaldırılması gereklidir. Şâyet çok istisnai bâzı haller için özel hükümler konmak isteniyorsa, bunlar tahdidi olarak teker teker sayılmalıdır. Eğer bu hüküm kabul edilirse, Türk sendikacılığının geleceği tehlikeye düşebilir. Buna imkân vermiyeceğiz.

Hükûmetin grev bozma yetkisi

Yeni grev ve toplu sözleşme tasarısının korkunç hükümlerinden biri de Bakanlar Kuruluna tanınan grevi geciktirme yetkisidir. Bakanlar Kuruluna, genel hayatı felce uğratma, memleket sağlığı veya milli güvenlik gibi kaypak gerekçelerle, beklenen veya ilân edilmiş bir grevi önce 32 gün ve sonra da Yüksek Hakme Kurulunun bağlayıcı olmıyan mütalâası alınarak 60 gün, yâni toplam olarak 92 gün geciktirme yetkisi verilmektedir.

Amerikada buna benzer mevzuat ve tatbikat sendikacılık tarihinde bir yüzkarası ve gericilik örneği olarak alınmaktadır. Tasarı bu kötü örneği Türk mevzuatına da getirmekle büyük bir hatâya düşmektedir.

Bakanlar Kuruluna çok indi değerlendirmelere dayanarak grev hakkını imkânsız hâle getirme yetkisi tanımak, bu hakkın temel ilkelerine ve amaçlarına aykırıdır. Her grev iktisadi hayatta bâzı problemler yaratacaktır. Bu hakkın kullanılmasını problem yaratmama şartına bağlamak, grev hakkını istememek demektir. Bu bakımdan Bakanlar Kuruluna keyfi bir müdahele yetkisi tanımak, Anayasa ilkelerine aykırıdır. Hükmün kaldırılması lâzımdır. Ancak benzer bir tahdidin kalmasında ısrar edilirse «Genel hayatı felce uğratacak» ifadesinin çıkarılması ve Bakanlar Kuruluna grevin başlamasından ancak bir ay sonra böyle bir karar verebilme yetkisinin tanınması gerekir. Bu suretle grevin milli güvenliği veya genel sağlığı bozacak nitelikte olup olmadığı fiilen görülebilecektir. Türk sendikacılarının böyle sonuçlar verebilecek durumları Bakanlar Kurulunun müdahelesine lüzum kalmadan önliyecek bir sorumluluk duygusu taşıdıklarına da inanmak gerekir.

Grev ve toplu sözleşme tasarısında daha bir çok mahzurlu hükümler var. Kanun tekniği bakımından da tasarı da teferruata bağlanmış, muğlâk ve vuzuhsuz hükümler çok. «Bu kanunda ve diğer kanunlarda daha ağır bir hüküm mevcut değilse» ibaresinden sonra bâzı cezaî hükümler koymak gibi garip ifadeler tasarıda yer alıyor. Teferruata dalmamak için, bunların üzerinde durmuyorum.

Sendikalar kanununa gelince...

Sendikalar Kanun Tasarısı ise, bir felâket Eski Sendikalar Kanunu, 7 nci ve 11 nci maddeleri hâriç, yeni tasarıdan çok daha ileriydi. Meselâ tasarı kamu kurumlarının ve derneklerin denetlemesiyle ilgili genel hükümlere ilâveten, sendikaların her yıl hesaplarını Çalışma Bakanlığına vermeleri gibi çok garip bir hükme yer vermiştir. Sayın Ecevit'in ilk hazırladığı tasarıda bu denetlemeye uymayan sendikaların kapatılması ve sendika yöneticilerinin müstafi sayılması gibi çok sert müeyyideler de vardı! Bunlar değiştirilmiş, para cezasıyla yetinilmiştir. Fakat bir sendiki devlete, pazarlık gücünü ortaya koyacak olan mali durumunu nasıl bildirir? Bu sâyede, sendikaların mali durumunun bütün işverenlerce de öğrenilemeyeceği nasıl temin edilebilir? Hiç şüphe yok, bu görülmemiş mali denetleme, sendikaların işveren devlet kurumlarına ve diğer işverenlere karşı pazarlık gücünü devamlı olarak ortaya koyacak ve böylelikle sendika gayretlerinin hudutlarını ölçerek, kısırlaştırıcı tedbirler alma imkânını verecek tamamen antidemokratik bir hükümdür.

Bu kadarla da bitmiyor Tam bir vesayet zihniyetiyle hazırlanan sendikalar tasarısı, iş kollarının tesbitini de Çalışma Bakanlığına vermiştir. Kanun, iş kollarının târifi yetkisini bakanlığa vermekle, şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da, iş kollarının dar târif edilebilmesi yoluyla, büyük ve güçlü sendikalar kurulmasını önliyebilme imkânını hazırlamıştır: Sendikaların kuruluşu, Çalışma Bakanına değil, sendikaların kendilerine bırakılmalıdır.

Sendikalar tasarısı bundan başka, çok kolay federasyonlar ve konfederasyonlar kurulmasını öngörüyor. Hattâ tasarının işçi hareketlerini parçalıyacak bu tip kuruluşları teşvik edici bir ifade taşıdığı söylenebilir. Bu konunun da tasarıda yer alması gariptir. Aynı iş kolunda ikinci ve üçüncü bir teşekkül kurmak işçilerin bileceği bir meseledir. Tasarıda böyle bir yol göstermeye lüzum yoktu.

Bununla beraber, şunu belirtmek isterim ki, kuvetli bir sendikacılığın gelişmesinden ürken bir zihniyetle hazırlanan bu tasarılar bizi endişelendirmiyor. Zira Türk işçisi yeni Anayasa düzeninin getireceği, temel hak ve hürriyetler çerçevesi içinde teşkilâtlanmaya ve faaliyette bulunmaya kararlıdır. Bu çerçeveyi daraltacak, hak ve hürriyetlerine kastedecek her türlü kısıtlayıcı gayreti ezecek güçtedir. Türk işçi topluluğu artık, kendilerine hak verilmesini siyasetçilerin lûtfundan bekleyen çaresiz ve güçsüz bir topluluk değildir. Türk işçisi, bugün, kendisine bir lûtuf olarak hak verilmesini beklemiyor, bunu talep ediyor ve bu haklarını kullanmaya hazırlanıyor.

öhhööö

kutlu olsun!.

(Müthiş politikacının bayram mesajı)

Aziz ve leziz vatandaslarım!

Sayenizde 1963 yılının Seker Bayramını da idrak etmis bulunuyoruz.

Af meselesini hâllettik, aziz vatandaslarım. Affınız hayırlı ve de kutlu olsun! Siz de bizi affedin aziz vatandaslarım!

Zam meselesini hâllettik, aziz ve leziz vatandaslarım! 1 Marttan itibaren zil takıp oynıyabilirsiniz. Zammınız hayırlı ve de uğurlu olsun!

Vergi meselesini hâllettik, aziz vatandaslarım. «Birimiz hepimiz için» prensibine sâdık kalaraktan, paltoluya bir palto daha vermeye, çıplağın derisini yüzmeğe karar vermiş bulunuyoruz. Vergi sisteminiz hayırlı ve de uğurlu olsun, aziz ve leziz vatandaslarım!

Grev meselesini hâllettik, aziz vatanlarım. Patronun milli menfaatine dokunmamak, trafiği aksatmamak, bayram günleri de çalışmak, ikramiye istememek, fazla mesai talebinde bulunmamak, sekiz yerine on saat çalışmak, kötürüm İş Kanunu ağza almamak, sendikaların iğfaline kapılmamak şartıyla grev serbesttir aziz vatandaşlarım. İsteyenler, hayatlarının sonuna kadar grev yapabilirler.

Sosyalizm meselesini hâllettik aziz vatandaşlarım. İsteyenler, hayatlarının sonuna peden inme bir «Hür Sosyalist Parti» kurdurduk. Parti Başkanı Cahit Topgülle, İstanbul caddelerinde ve de alanlarında seri konferanslarına başlamıştır. Cahit Topgülle'nin sosyalistlik üzerine olan konferanslarını milli menfaatimize fevkalâde uygun görmekteyiz. Bu sebepten kendisine geniş çalışma imkânları vermiş bulunuyoruz. Cahit Topgülle'nin başkanlığında kurulmuş olan «Hür Sosyalist Parti»yi desteklemenizi rica ederim. Sosyalistliğiniz hayırlı ve de uğurlu olsun aziz vatandaşlarım! (Öhhööö. brr... grrr...)

Aziz ve leziz vatandaşlarım!

Bütün mesele, kaşara yuva yapabilmektir. Bizler sizlerin sayenizde kaşara yuva yapmış bulunuyoruz. Kuyruğunuzla oynamak istiyorsanız, vakit geçirmeden kaşara yuva yapmağa bakın. Hepinizi sevgi ve saygıyla selâmlarım aziz vatandaşlarım! Şeker Bayramınız kutlu ve de mutlu olsun. Memleketimizin istikbâli çok parlaktır.

Üç kâğıtçılık!..

— Evlâdım, dedi, nedir bu doğumu tanzim?

— Efendim, dedim, nüfusumuz hızla artıyormuş; buna karşılık, yiyecek maddeleri artmıyormuş. İşsizlik varmış. Birkaç yıl sonra memlekette büyük bir açlık başlıyabilirmiş... Onun için, kadınların az doğum yapmaları isteniyor.

Dik dik baktı gözlerime, başını salladı:

— Gidinin zübükleri! dedi. Ülen buna düpedüz üç kâğıtçılık denir be!.. Doğumu tanzim edinceye kadar, milli geliri tanzim etsinler ya!.. Milli geliri domuz gibi yiyen bu milli kahramanlar, bu sefer de nüfusu kıracaklar ha? Rahat rahat yemek için ha?

«Gayrıkaabil-i rücû»

Irak'ta kan gövdeyi götürüyor, Suriye tutuştu tutuşacak, İran kepçe kepçe toprak dağıtıyor, paçayı kurtarmak için. Farah Diba üçüncü doğumunu yapabilirse, belki genel af da çıkacak... Ama biz, 27 Mayıstan beri durmadan Af'la uğraşıyoruz. Hani tesbih çekerler: Yâ sabur, yâ sabur, yâ sabur... Fesuphanallah, fesuphanallah, fesuphanallah.

Orhan Veli, «Bir elinde cımbız — Bir elinde ayna — Umurunda mı dünya?» demişti. Galiba bugünleri düşünerek demişti bunu ...Bizimkilerin umurunda mı dünya? Ayna da ayna, cımbız da cımbız...

AP, af konusunda «gayrıkaabil-i rücû» kararını açıklayalı bir hayli oldu. Ondan sonra Bütçe görüşmeleri affın gerisine itildi, ondan sonra Mecliste tekme tokat birbirine karıştı. Kimi hastanelik, kimi postanelik... Ama, bir nokta var... Gelin, ben size bir çocuk hikâyesi anlatayım:

İki keçi, incecik bir köprünün orta yerinde karşılaşırlar. Biri bu yana geçecek öbürü o yana...

Birinci keçi der ki:

— Rücû et arkadaş, geçeceğim!

İkinci keçi der ki:

— Rücû edemem arkadaş, sen rücû et ki geçeyim!

Ve başlarlar itişmeğe.

— Rücû et!

— Hayır, gayrıkaabil-i rücû!

— Et ulan!

—Etmem ulan!

— Rücû!

— Hode raspike! Sen rücû!

Sonunda ne olur, bilir misiniz? İkiside cuuum, suyun dibine...

Hüseyin Korkmazgil

Doğu meselesinde yanılmalar

Dr. S. Kırmızıtoprak

Bir kaç yıl Doğu'da resmi görevlerde bulunmuş.. Bu bölgemiz ve Türkiye'nin genel problemleri hakkında yazılar yazmış.. İlerici bilinir, aydın bir arkadaşla konuşuyoruz.

«— Doğu ile ilgili yazılarınızı okudum, fakat görüşlerinize karşı itirazlarım var», dedi aydın arkadaş ve ilâve etti:

«— Siz meselenin ekonomik *kalkınma yanında bir diğer* yönüne değiniyorsunuz. Doğuluların anlayabildikleri dille okuyup yazmaları gerektiğini de savunuyorsunuz ki, bu görüşünüz yanlıştır. Çünkü bunun koşulları yok yurdumuzda»

İlerici bilinir aydın arkadaşın benden farklı görüşlere sahip olması normaldi. Ama itirazını dayandırmak istediği yurdumuzun koşullarını anlıyamamıştım:

«— Yurdumuzun koşullarından neyi kastetmek istediğinizi tanımlamanız gerekir. Eğer Doğu Anadolu insanlarının büyük çoğunluğu değil okur-yazar olmak, konuşma dilimizi bile anlıyamıyorlarsa, o zaman itirazınıza mesnet yapmak istediğiniz «koşulların yokluğu», tartışma götürür. Doğuda kaldığınız süre boyunca *halkla aranızda kuvvetli bir* kaynaşma olabildiğini sanmıyorum. Çünkü kaynaşmak, dert ve çilelerini paylaşmak istediğiniz insanlarla konuşabilmek imkânından yoksundunuz O halde bu açıdan. Doğu'nun sosyal şartları bilâkis ora insanlarının anlıyabileceği dille hitap etmemizi veya böyle bir imkânı aramamızı zorunlu kılıyor Başka bir deyişle, Doğu kalkınmasının gerekçe ve fikriyatını doğulu kitlelere ancak onların anlıyabileceği bir dille anlatabilirsiniz Bu bir. Okuma yazma bilmiyen yurttaşlarımızın hiç değilse radyo dinleme hürriyeti vardır. Oysa doğulular bu en basit medeniyet aracını dinlemek hürriyetinden de yoksun. Bu ikı Bu bölge halkımızın anlıyabileceği dille yayın yapmanın hem *yurttaşlarımıza karşı bir kamu görevinin* yerine getirilmesi, hem de arzu etmediğimiz dış radyo yayınlarının dinlenmesini önlemek bakımından yerinde bir tedbir olmaz mı? Bu üç..»

İlerici bilinir arkadaş daha fazla sabredemedi:

«— Bir dakikanızı rica edeceğim. İşte asıl benim itirazım bu noktadan başlıyor. Ben kültürel kalkınmaya karşı değilim. Fakat ne lüzum var bütün bunlara. *Geniş bir okuma yazma seferberliği* açtık mı, hem konuşma dilimizi öğretir, hem de Doğu halkını okur yazar yapabiliriz.»

«— Yaşadığımız yüzyılın başından beri, meselenin çözüm yolu anlattığınız formüle dayandırılmış Ama yarım yüzyıl sonunda hâlâ biz bunun tartışmasını yapıyorsak demek ki bütün zorlamalara rağmen sosyal şartlar değiştirilememiştir. Kaldı ki yurdumuzda eğitim dâvasını topyekûn *çözümliyememişiz. İstatistiklere* göre yurdumuz insanlarının % 60 okuyup yazma bilmez. Doğuda bu oran % 90. İmdi % 90 ı okuma yazma bilmiyen bu insanlara bilmedikleri bir dili öğretmek hiç değilse geniş ekseriyetini okur yazar yapmak mı kolay? Yoksa bildikleri dille seslenmek mi?»

«— *Bu ikili bir durum* yaratır. Sağlam bir yol değildir Daha önemlisi Atatürk ilkelerine de aykırıdır, Yapılacak en yerinde hareket, Doğuluların konuştukları dili unutturmaktır. Çalışmalar bu yönde geliştirilmelidir».

«— Biraz önce bahsettiğiniz «yurdumuzun koşulları» şimdi daha iyice belirlenmiş oluyor. Aslında sizin koşul dediğiniz endişeler, bir takım hayali kuşkular üzerine bina ettirilmiş, bilimsel temeli olmıyan politik kanaatlerdir. *Oysa ki; bu kanaatler biraz* önce sözünü ettiğimiz sosyal şartlarla ve bir bakıma bu şartları değerlendiren toplum bilimle yüz de yüz çelişmektedir. Çünkü gerekçesi ne olursa olsun, bütün tatbik örnekleri böyle bir çabanın gereksizliğini, faydasızlığını, başarısızlığını dünyanın her yerinde fazlasıyla göstrmiştir.

«Atatürk ilkelerine aykırılık meselesine gelince; kanaatimce böyle bir saplantı, bizzat Atatürk ve ilkelerini bilerek veya bilmiyerek ters anlamak demektir. Atatürk ve onun dünya görüşü belirli bir dili konuşan insanların malı değildir. Bilâkis Atatürk'ü ve ilkelerini hangi vasıta ile olursa olsun, yurdumuzun bütün insanlarına, hatta bütün dünya halklarına anlatmak gerekir. Mesele bu şekilde ortaya konuca, dil bir vasıta olarak değerlendirilir Ve eğer Atatürk'ü ve görüşünü her hangi bir topluluğa anlatmağa yarıyorsa, mükemmel bir hizmet görüyor demektir. Sonuç olarak diyebilirim ki; nasıl ki bugün bahsettiğimiz sosyal adaletin şartları (işsizlik, fakirlik, topraksızlık yanında çeşitli vurgunlarla kısa zamanda türetilmiş mahalle milyonerleri v.s. ile büyük toprak sahiplerinin doğurduğu tezatlar). *yurdumuzda varsa, böylece* doğululara anlıyabilecekleri dille seslenmenin de (çünkü başka dil bilmiyorlar ve biz yarım yüzyıldır hep tersinden hareket ettiğimiz için durum değişmemiş) şartları vardır. Aksini birtakım farazi kuşkularla iddia etmek ya ırkçı faşist temayüller taşıyan sosyal bir demogojidir. *Veya sosyal meselelerin* çözüm yolunu bilimin dışında birtakım duyusal ölçüler içinde çıkmaza sokmaktır.»

Bu konuşmamızı şunun için özetledik. Doğunun kalkınması gerektiğine samimiyetle inandıklarından şüphe etmediğimiz birçok aydından benzer çelişmeler duymaktayız. Örneğin Yön'de yayınlanan yazılarımda bilhassa bölgeler arasındaki ekonomik farklılaşmanın sür'atle giderilmesi için, Türkiyenin genel *kalkınma çerçevesi* için de behemahal Doğu'ya öncelik tanımak gerektiği, esas ağırlık noktasını teşkil ediyordu. Ve iyi niyetli aydın arkadaş bütün bu noktalardaki müşterek görüşlerimizi «ama siz doğuluların diline de dokunmuşsunuz» gerekçesiyle bir kenera itivermişti. Aslında ekonomik — sosyal kalkınmanın dayandığı ilerici görüşün tabii bir tamamlayıcısı olmak gereken «halkların ana dilleriyle okuyup *yazmaları* en temel haklarındandır. bu hak pazarlık konusu edilemez» prensibine kısacık ta olsa yer verdiğim için kızgın, itirazlarını yükseltivermişti

Açık ve samimi olarak; biz doğulular bu yersiz, sebebsiz hassasiyeti anlıyamıyoruz. Irkçı faşistlerin bu konudaki dehşetengiz tasarıları, zaman zaman Doğululara ölüm ve düşmanlık kokan çıkışlarda bulunmaları bizi şaşırtmıyor. Çünkü ırkçı faşizmin baş amacı, sömürücü sermayenin en şövenist, en saldırgan, en gerici unsurlarının açık terörist diktatörlüğünü kurmaktadır. Bizi şaşırtan ilerici, Atatürkçü bilinen aydınların Doğu meselesinde kendi kendileri ile tezata düşmeleridir. En önemlisi de ırkçı faşistler doğululara olduğu kadar ilerici ve Atatürkçü bilinen aydınlara da düşmandırlar. Türkiyemizin kalkındırılması, halkımızın daha insanca yaşama düzeyine eriştirilmesi için gerekli halkçı reformlar konusunda bu toplumcu aydınlarla aynı görüşleri paylaştığımız halde, neden dil ve milli birlik anlayışında farklı yorumlar beliriyor? Bu sorunun cevabını verebilmek için benzer örneklerden birkaçına daha değinelim:

Doğuda uzun yıllar bulunmuş, toprak ağaları ile mücadelelere girişmiş *bir idareci,* Doğu'yu şöyle anlatır: «Milâttan evvel 133 yılında Romalı halk hâkimi (Tiberius) un, köylere toprak verilmesi lüzumuna dair *söylediği bir nutukta* şu cümleler bulunuyor:

İtalya toprağı üzerinde yaşıyan vahşi hayvanların hiç olmazsa baş larını sokacakları birer inleri vardır. Yalnız İtalya için harbeden, ölen insanların güneş ışığından, havadan başka bir varlıkları yoktur. Evden, barktan mahrum bulunan bu zavallılar karılarını, çocuklarını peşlerine takarak memleket içinde serseriler gibi dolaşıyorlar. Generallerimiz, düşman *üzerine daha büyük şevk ve gayretle* atılmalarını sağlamak, cüret ve cesaretlerini arttırmak maksadıyla askerlerine ocaklarını ve dedelerinin mezarlarını korumakta olduklarını ileri sürdükleri, zaman, yalan söylüyorlar. Çünkü bu askerlerden hiçbirinin yeri yurdu yoktur. Dedelerinin mezarlarının nerede olduğunu bilmezler, geniş *topraklarını, çiftliklerini* korumak için kanlarını dökmeleri, ölmeleri istenmektedir. Onlara siz dünyanın sahibi, efendisisiniz diyorlar. Halbuki onlardan hiçbirinin üstüne başına koyabileceği bir avuç toprağı yoktur.

Tiberius bu sözleriyle şark vilâyetlerimizin kendisinden tam ikibin yıl sonraki durumunu da kusursuz olarak tasvir etmiş oluyordu. Askere giden, vergi veren köylülerdi. Onların bu özellikleri sayesinde korunan, gittikçe zenginlenenler de beylerdi. (1)»

Sayın Cemal Bardakçı bu pek enteresan kıyaslamaya ve toprak reformunun hararetli bir taraftarı görünmesine rağmen ayni kitabının bir diğer sayfasında şu satırları yazmaktadır: «Derebeylik sistemi Şark vilâyetlerimizdeki Türkmen aşiretleri üzerinde çok meşum ve zararlı tesirler yaptı. Yer yüzünde hayata gözlerini açtığı gündenberi hür yaşamış olan Türklerin bu sistemin icabı olan kölelikle, esirlikle bağdaşamıyacakları tabii idi. Ya sistemi yıkacaklar veyahut o diyardan gideceklerdi.. İşte bu sebepledir ki, Türkler tabii bir meyille daima şehirlere yüz çevirmişlerdir. Şehirlerde yaşamağa imkân bulamıyan Türkmen aşiretleri de ya *Kürtleşmişler* veyahut inkiraza uğramışlardır.»

Yıllar sonra sayın Ş. Süreyya Aydemir'in Vatan'da yayınlanan bir başmakalesinde tıpatıp aynı cümleler yer alıyor: «Benim müşahedelerim, Kürtçe konuşan bölgelerde, şeyh ve toprak ağaları hâkim olunca, orada köylülerin *Türk dahi olsalar* Kürtleştikleri merkezindedir. Toprağın parçalanıp küçük toprak mülkiyetinin yerleştiği, köylünün ağadan şeyhten kurtulduğu yerlerde ise Türkçe yayılmakta, hükûmete güven artmakta ve milli birlik gelişmektedir. (2)»

Bu görüşlere göre derebeylik sisteminin icabı olan marabacılık (toprak köleliği) bazı milletlerin karakterine uyduğu için devam edebiliyor. Bazı milletlerin ise tarihlerinde böyle bir safha yoktur. Oysa bu tarz bir izahın bilimsel temelinin olmadığı ispatlanabilir. Tarihin seyrinden biliyoruz *ki kölelik, derebeylik* ve sermayedarlık istihsal münasebetleri birer sosyal - ekonomik sitemdir. Her milletin hayatında ve tarihinin belirli devirlerinde bu sistemlerden biri, intikal safhalarında ise ikisi bir arada eğemen olmuşlardır. Türk tarhinin medeniyet ve *hürriyet savaşları ile dolu* sayfaları, şüphesiz gurur vericidir. Ama bu duygulanma, günümüzde bile Çukurova'da, Ege bölgesinde, Orta Anadolu'da köle gibi çalıştırılan marabaların, tarım işçilerinin durumunu değiştirebilir mi? Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğunun çeşitli sosyal st

→

Yücel'in ölümünün ikinci yıldönümünde :

Savaş yıllarına özlem

Eğitim sorunumuzun çıkmaza girdiği şu günlerde Yücel'i sık sık ansmamak, ondan söz açmamak olanaksız... Yedi yıl içinde başardığı işlerin onda birinin bile onyedi yıl içinde başarılamayışı, bu gidişle de başarılamıyacağı bir gerçektir... Üzücüdür...

Neydi o yıllar?...

1940-1947 yılları arası... İkinci Dünya Savaşının ve savaş sonucunun —savaşa katılmasak ta— sıkıntıları içindeydik. Kıtlık vardı... Açlık vardı... Yoksulluk... Bütün bunlara karşı bir eğitim—öğretim seferberliğine koyulmuştuk. Sınırlarımız içinde de öylesine bir savaşa girişilmişti ki, geriliğin temelleri sarsılıyordu... Köyler okula kavuşuyor, Köy Enstitüleri açılıyordu... Üniversite muhtariyeti sağlanıyordu. Devlet Tiyatrosu, Operası... v.b. kültür yuvaları hız *mete giriyordu... Hele klâsiklerin* dilimize çevrilme hızı?... Bugün yeni yetişen kuşaklar bile gelişmek için Hasan Ali Yücel'in Eğitim Bakanlığı zamanında, *dilimize* çevrilmiş yapıtları okumakla işe başlıyor. Batının — Doğunun en ünlü yapıtları dilimize aktarılmaktaydı. *Bugün tükenenlerin yeni* baskıları bile yapılamıyor... Hele yasaklananlar ...Batı Batı diye yaygaralarımıza devam ederken, Batıdaki düşünürlerin kitapları yasak ediliyor... Temizleme diyerek kitaplıklardan seçilenler acımadan yakılmış ve gericiler rahat etmişlerdi... Hâlâ sayın gericilerin rahatı bozulamadı...

Yücel'in yedi yıl Eğitim Bakanlığı zamanındaki yapılan işlerden bir kısmının temeli her ne kadar Atatürk'ün Eğitim Bakanları zamanında atıldıysa da, İnönünün Eğitim Bakanı Yücel zamanında gür bir hızla sürüp gidiyordu... Yeni yeni buluşların temeli atılıp yapılması en kısa bir zaman içinde bitiyordu... Taa.. ki, İnönü'nün Yücel'den sonra gelen Eğitim Bakanlarına kadar.. Zaten daha sonraları Eğitim Bakanlığı tamamen tersine dönen bir çark oldu.

İnönü ve Yücel bir enstitüde

★

Geçmişte başardığımız işlerin, başarılı yöneticilerin destanını *yazmaktan bir türlü kurtulamadık* gitti... Biraz da günümüzde yapılan olumlu çabaların, başarılı yöneticilerin övgüsünü *yapmak isterdik; yok ki yazalım...*

Öğretmen yok deriz; bir yandan da öğretmen kıyımına engel olmayız... Bilgisizlikten yakınırız, bilim *okullarını ikinci plânda* açarız... Kültür ve sanattan yoksun olduğumuzu söyleriz, yine bir yandan düşünürlerin, sanatçıların yapıtlarını *yasak ederiz...*

Bir Enstitüde, bir köy okulunda, İnönü, Yücel, Okul Müdürü birlikte kolkola gezerlerdi... İnönü, kıvançla yapılan işleri izlerdi... Bu olumlu çabadan sık sık söz açardı. Enstitülerin kurucusu Tonguç Baba çalışmasında desteklenirdi... Taa.. ki, tek parti içindeki hizipleşmeler (Bu guruplar aslında D.P. ve C.H.P. değil, aynı parti içindeki guruplaşmalardı... Yine de öyle ya...) başlayıncaya değin de desteklendi... Fakat sonra en önde Tonguç Baba hendeğe kondu, sonra Yücel, sonra başkaları! Ve güya basarak geçtiler... Hey gidi heyyy!!!

Şimdi ne oluyor?

Ülkücüler mi iş başına getiriliyor? Halk çocukları için okullar mı açılıyor? Yoksa gericilerin yaygarasına mı kulak veriliyor?

Şu sonuca vardık: İşler hiç te iyi gitmiyor. Bunun için mutlu sonuçlara ulaştırıcı çaba yıllarını, ve bu çabanın kaynağı ülkücü kişileri anıp övgüler, destanlar yaza yaza bir ediyoruz.. Yücel de övdüğümüz ülkücülerden biriydi...

Behzat Ay

nıfları - görünüşte siyasî teşkilâtın kuruluş biçimi ne olursa olsun - bütün tarihleri boyunca derebeylik düzeninin mutlak eğemenliğinde yaşamışlardır: «Türkiyede bugün derebeylik nizamının mevcut olmadığını, yahut kalkmış olduğunu iddia edemeyiz. Bütün Osmanlı devrinin içtimaî çehresini vermiş olan derebeylik münasebetleri; memleketin muhtelif mıntıkalarında mahallî ve tarihî şartlara göre istihaleler geçirerek, başka başka şekiller alarak devam edegelmiştir. Bugün geniş Anadolu cemiyetinin bünyesi, kını henüz bu kurunuvusta bakayasından temizlenip kurtulamamıştır. (3)»

O halde derebeylik düzeninin varlığını sırf doğuluların mahallî karakterinde veya konuştukları dilde aramak, dar ve sathi bir milliyetçilik kaygusundan doğuyor. Geniş emekçi kitleler yararına ekonomik reformlar ve sosyal ıslahat isteyen sayın Cemal Bardakçı ve sayın Ş.S. Aydemir'in bütün iyi niyetlerine ve sosyal meseleler konusundaki geniş kültürlerine rağmen, kendilerini dar milliyetçiliğe kaçan peşin yargılardan kurtaramamış olmalarını, bilim sadakatinden ayrılmalarını üzüntü ve ibretle müşahade etmemeye imkân yoktur. Ragıp Gümüşpala gibi, bir parti önderinin sözlerinin, sözünü ettiğimiz toplumcu aydınların görüşleri ile şaşılacak benzerliği de aynı derecede hazindir: «Şarkta ağa, bey, şeyh, seyyit denilen 35-40 köye sahip kişiler, derebeylikler hâlâ mevcuttur. Bu şahısların öncelikle Garbe nakledilerek yayılmaları ve muayyen yerlerde iskân edilmeleri esas olmalıdır. Köylülerimiz Türklüklerini müdriktirler. Kürtlük propagandası sırf derebeyliklerinin devam edebilmesi için şeyh ve beyler tarafından halka yaymaktadır. (4)» Görüldüğü gibi yapılması tavsiye edilen toprak reformunun gerekçe ve tahakkuku halinde elde edilecek faydaların değerlendirilmesi bakımından, her üç mütalâa da aynı esaslara dayanmaktadır:

1 — Doğu'daki toprak derebeyliğinin tasfiyesi halinde; doğulu yurttaşlarımıza dillerini unutturmak mümkün olabilecektir.

2 — Sayın Bardakçı ve Sayın Aydemir'e göre topraksız Doğulu yurttaşlarımızın toprak sahibi kılınması aynı zamanda sosyal adalete de uygundur. Bir farkla ki, Gümüşpala için böyle bir endişe de bahis konusu değildir. O'nun bütün amacı, Doğudaki toprakların güvenilir ellerde toplanması, başka bir deyişle, yeni toprak ağalarının Doğudaki yerli toprak ağaları yerine ikame edilmesidir.

Gümüşpala'nınkini bir kenara bırakarak, diğer iki toplumcu aydınımızın görüşü üzerinde azıcık duralım:

1 — Doğu köylülerine Kürtçe öğreten ve illâ da bu dili konuşmakta devam edin diye baskı yapan toprak ağaları değildir. Adı geçen tomlucu aydınlarımız da çok iyi bilirler ki, istihsal vasıtalarından olan toprağın belirli kimselerin mülkiyetinde oluşu ve topraksız köylülerin (maraba) derebeylik hukuk bağıntıları ile sınırlandırılması, derebeylik düzeninin karakteristiğidir. Ve yine bilinir ki derebeylik düzeninde millet anlayışı gelişmemiştir. O halde Doğulu toprak ağalarının topraksız köylülerin Kürtçe konuşmalarını devam ettirmekte hiçbir çıkarları olamaz. Doğu'nun birçok ilinde küçük toprak mülkiyeti yüzyıllardanberi yerleştiği halde, hâlâ ana dilleriyle konuşmaları da bunu ıspatlar. Şehirlerde tam bir burjuva hayatı yaşamalarına rağmen, eğer toprak ağaları da Kürtçe öğrenmeye özel bir önem veriyorlarsa bu, Kürtçeden başka dil bilmiyen marabaları ile münasebetlerinin (sömürmeyi kolaylaştırmak bakımından) devamını temin içindir.

2 — Doğuda toprak reformunun yapılması için gösterilen gerekçenin muhtevasındaki sosyal adalet ilkesi — mesele ortaya ters konduğu için — büsbütün samimiyetsiz olması bile pek güdük kalıyor. Çünkü her gün gazetelere kadar akseden ve resmî istatistiklerde yer alan binlerce örneğin gösterdiği gibi, toprak ağalığı çeşitli kılıklarla Türkiye'nin her bölgesinde bugün de devam etmektedir. Asimilâsyon, toprak reformundan beklenen baş amaç olunca, Türkiye'nin diğer bölgelerindeki topraksız yurttaşlarımıza toprak dağıtılmasına ihtiyaç olmadığı sonucu çıkar. İşte bu aşikâr çelişme; toplumcu aydınlarımızın Doğu meselesindeki kanaatlarının ne denli bilimsel temelden yoksun olduğunu kolayca anlatmış oluyor. Oysa;

a — Toprak reformu (toprağın onu işliyen topraksız ve az topraklı köylülere dağıtılması) demokrasinin yerleşmesi için ön şarttır. Batı Demokrasilerinin temelinde derebeylik düzeninin ekonomik tasfiyesi vardır. Çünkü geniş köylü ve rençber kitleleri üzerinde ekonomik güçlerini sürdüren derebeyleri, kolayca politik güce de sahip olabilmektedirler. Nitekim yıllardanberi iyi niyetli bazı çabalara rağmen, bizdeki demokrasi denemeleri, toprak ağalarıyla yerli-yabancı menfaat grupların durumunu korumakta ısrar ettiklerinden soysuzlaşmaktadırlar.

b — Gerçek bir toprak reformunun tahakkuku, yurdumuzu beynelmilel sermayenin en güçlü ve şuurlu ortağı toprak ağaları ile yerli mutavassıtlardan kurtaracağı için, millî ağır sanayimizin kurulması da mümkün olabilecektir.

c — Toprak dağıtımı, bir yandan toprağın onu teri ve emeğiyle işliyen gerçek sahiplerine verilmesi bakımından hakka, adalete, insan haysiyetinin korunmasına uygun düşecek, öteyandan toprak sahibi kılınan köylüler toprağı dağıtan idarenin en sağlam desteği olacaklardır.

Görülüyor ki, toprak reformu Türkiye'nin çözümü gereken baş problemidir. Bütün yurdumuzu ilgilendiren bu genel problemi bölgevi reform kılığına sokmak, sadece toprak ağalarının ekmeğine yağ sürer. Doğu Anadolu halkları Türkiyemizin birliği, beraberliği ve mutluluğu yolunda yurdumuzun diğer geniş kitleleriyle yüz yıllardır yaptıkları sarsılmaz kader birliğine, bugün de aynen sadıktırlar. Dillerin çeşitliliği -bir bakıma renkliliği- halkların beraberliğini, birliğini yapan temel unsurlara kat'iyen aykırı değildir. Dünyanın çeşitli demokratik ülkelerindeki tatbik örneklerinin gösterdiği gibi zora, baskıya ve tahammülsüzlüğe kapılmadan farklı dillerin inkişafına gösterilen saygı - yukarıdanberi sıraladığımız endişelerin tam aksine - millî birliği ve beraberliği kuvvetlendiren önemli âmiller arasındadır. Bunun içindir ki millî birliğin kuvvetlendirilmesini isteyenler, asıl bizleriz.

(1) Devşirmeler'le Sığıntılar'dan ve Mütegallibe'den neler çektik. Cemal Bardakçı. 1942. sayfa 150

(2) Vatan Gazetesi, Eylül 1962

(3) Türkiye Köy İktisadiyatı. İsmail Hüsrev 1934 Sayfa. 176

(4) Öncü Gazetesi, 19 Ekim 1960

Küçük "Tulumlular" arasında bir saat

Mehmet GALİP

Geçen sonbaharın yazdan artakalmış sıcak bir günü... Güneş cömert sıcaklığı ile ışıldıyor ve Kalafat meydanında demirlerin uğultusu yavaş yavaş eriyordu.

Yağlı, paslanmış, kirli kaldırımların kuytuluğuna sığınmış atölyeler. Şahmerdanlar, planyalar, tornalar, frezeler, susan pres vuruntusu. Yarım günün yorgunluğu ile inmiş şarteller... Duran volan ve kenetlenen dişli ve öğle yorgunluğunda dinlenen kalafat yeri.

Çoğu, analarının «eti senin, kemiği benim» diye ustalarına bıraktıkları Ahmetler, Mustafalar, Hasanlar... Birinin adı Recepmiş. Küçük, on yaşlarında biri daha var yanında. Ona soruyorum:

— Senin adın ne?

— Benimki de Yusuf be amca, diyor mavi tulumlu çocuk.

Gözleri ışıl ışıl «Neden sordun» diyor. Öyle ya, neden sordum?... Bana künyesi mi lâzım Yusufun? Yooo... Bana Mustafaların, Yusufların nasıl yaşadığı lâzım.

— Yusuf, yazacağım da onun için be yavrum... Senin yaşındakilerle konuşup hayatlarını gazetede anlatacağım.

Halbuki Yusufların, Mehmetlerin hayatları kitaplara zor sığar. Bir saatte ancak bir sayfasını anlatırız bu kitabın diye düşündüm.

Yusuf, bir ferahlık, bir merak içinde «Gazeteye mi» diyor.

— Gazeteye, diyorum. Yüzünde demir kirinden üste çıkan bir tebessümle, pervasız bir görünüşle «Yaz be amca» ve ilâve ediyor:

— Resim de çek...

— Annen baban var mı Yusuf?

— Annem var, babam yok...

Cevabında evin erkekliğini taşıyan bir övünme payı var Yusufun.

— Annen de çalışıyor mu?

Bu sefer yüzünü yere eğdi, sağa sola oynattığı pabucunun burnuna bakarak donuk bir söyleyişle:

— Çalışıyor be amca. Tütünde çalışıyor. Bazan iyi iş oluyormuş. Bazan da kesik. İşler iyi giderse eline 400 filân geçermiş.

— Sen ne alıyorsun?

— Haftada 50 lira.

— Peki, sen nasıl oldu da böyle dökümcü oldun?

Gene Yusufu bir durgunluk sardı:

— Olduk işte... Babam da dökümcüydü.

Yusufu konuşmak istemez bir

Recep'ler, Ahmet'lerden biri

Geleceğin çatısını kuruyor

ifade bürüdü. Birden yüzünü bana çevirdi:

— Babam bu işte öldü.

Deminki güleç yüz matlaştı. Aynı ifade ile:

— Otuz üç yaşında öldü bu işte, dedi. Bu işte mikrop yaşamazmış. Ama babam gene de öldü...

Yusufu bir bulut bürüdü öylesine. Konuyu değiştirmek için «Yusuf sen okula gittin mi» dedim.

— Aah, okula gitmedim. Gitmedim ya.

— Hiç mi?

— Hiç gitmedim.

— Gitseydin ne olmak isterdin?

Başını göğün sonsuzluğuna çevirdi:

— Tayyareci olmak isterdim. Uçmak, göklerde dolaşmak isterdim. Uzaklara çok uzaklara...

— Recep sen de konuşsana...

Recep yağlı kepini dizlerinin üzerine koydu.

— Sen nerelisin?

— Müdürgeliyim. Üç yıl evvel geldik.

Recebin yüzünde Palandökenlerin sert çizgileri var.

— Nerede oturuyorsun?

— Zeytinburnunda...

Yusufa sorduklarımı ona da soruyorum.

— Babalığım var. Anam var, kardeşlerim var, diyor.

— Sen okula gitseydin ne olmak isterdin Recep?

— Öğretmen olmak isterdim, diyor. Sonra da ilâve ediyor.

— Ben okula gittim. Köyümüzde ilk okul vardı. Bitirdim onu.

Recep bunları söylerken bir övünme duyuyordu sanki içinde.

— Recep, neden köyden geldiniz?

— Ağabey, toprak dört yıl bir şey vermedi, havalar kurakladı. Ekin gazal oldu. Çıktık Hüseyin Gazilere, dualar ettik bu sefer yağmur geldi hepsini aldı götürdü. Ne davar kaldı ne bir şey. Babalığım da sattı savdı öylesine geldik İstanbula.

— Baban nerede çalışıyor?

— Sirkecide hammal.

Ah Recep sen öğretmen olamıyacaksın yavrum. İşler böyle giderse köyünde zaten kimse kalmayacak ve sen öğretmen olamıyacaksın, diye bir düşünce başımı sarıyor.

Kalabalığı şöyle biraz geçelim. Bazı köşelerde ızgara balık, üzüm kavun, karpuz satanlar, seyyar ahçılar, her şeye rağmen mis gibi köfte kokuları. İnsanlar, küçük, büyük, yemek için öbek, öbek sıralarda.

Dar bir sokaktan içeriye doğru yürüyelim. Genişçe bir avlu. İşte bunlara söz yok. Bunlar yavruları soymak için değil de spor için, zihin çalıştırmak için konulmuş kumar masaları.. Çocukların elindeki üç beş kuruşa göz dikmiş haris kişiler, aşağı yukarı İstanbulun her semtinde serbest çalışıyorlar.

«— Hokey», «Langırt» ve buna benzer öte berilerle çocukların kabiliyetlerini arttırıyorlar!. Hükûmete vergi de verirler!. Çeşme meydanından buralara kadar sokulan makinalar. Recepleri, Yusufları soyan makinalar. Hakiki patenti sahibine mahsus darphaneler bunlar.

Genç, yağız bir delikanlı:

— Amca çekil, diyor.

— Langırt...

— At ulan, oyna inek, çek...;

Meydancı halli halli yüzüme baktı.

— Öğlen şimdi iş yapalım.

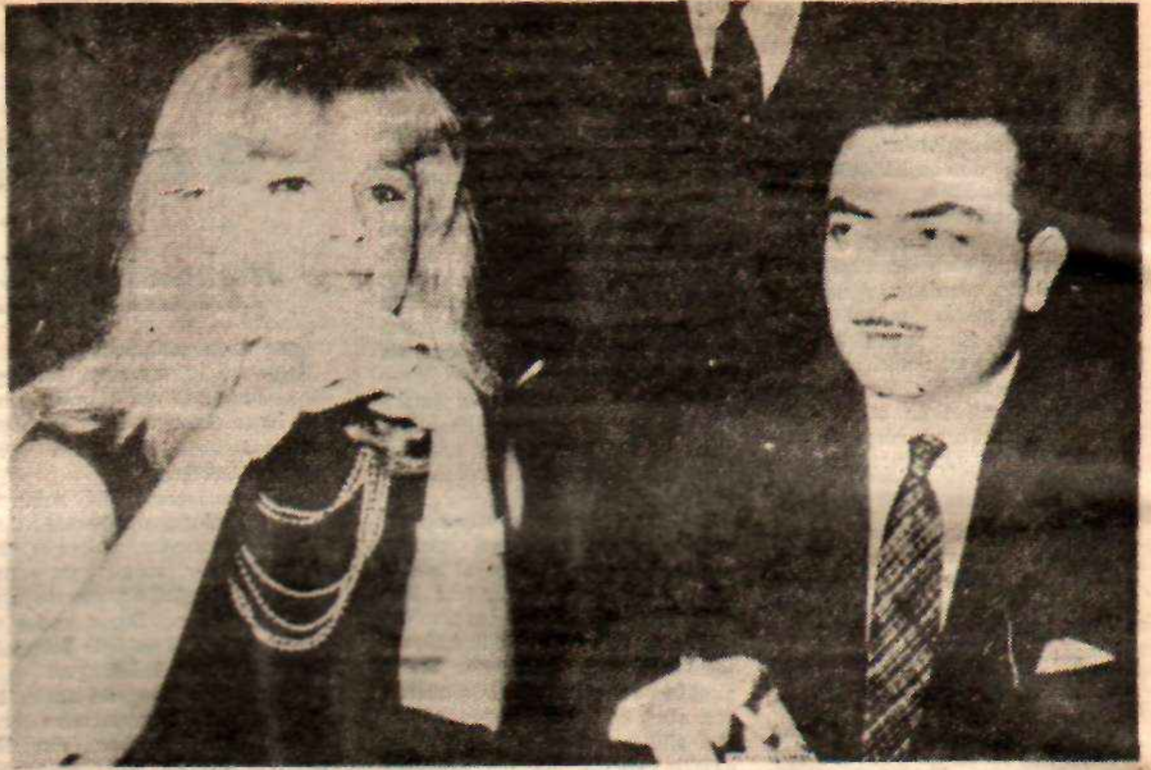
— Yapalım.

Ve az ötede kalafat yeri ağır ağır gürültüsünün âhengine dalıyordu.

Soruşturma

Aliki Vuyuklaki için ne diyorlar...

Agâh ÖZGÜÇ

Aliki Vuyuklaki ve Özdemir Birsel
«Parayı veren düdüğü çalar»

Ulla Darni, Maria Vincent, Barbara Valentine, Sabina, Sylvia Penses, Gisela Dali, Maha — şimdi de Aliki Vuyuklaki... Serüvenleri hep birbirine benziyen bu filim yıldızları, prodüktörlerin büyük gürültülerle halkımıza sunduğu, Türk filimlerinin baş köşelerine oturtulmuş kişiler. Oysa hiçbirinin sanat bakımından bir değeri, bir önemi olduğu ileri sürülemez. Oynadıkları filimler de «döküldüler» tek kelimeyle.

Son yıllarda yerli filmlere doluşan bu yabancı oyuncuların ne gibi bir amaçla öne sürüldüğünü anlamak güç değil. Reklâmcılık bütün ağırlığıyla sanatı eziyor. Prodüktörlerimiz ticaretle sanat arasında bir denge tutturabilecek olgunluğa ulaşamamış görünüyorlar.

Gelelim Aliki Vuyuklaki'ye... Onun da öncekilerden hiçbir ayrılığı yok. Yok ama bir yanda prodüktör Özdemir Birsel, öbür yanda prodüktör Şevket Aktunç, ikisi de Aliki Vuyuklaki'yi filimlerinde oynatmak için anlaşmalara giriştiler. Ve... 400.000 liralık bir değer biçildi... Türk sineması için çok yüksek bir rakam bu!?

Tanınmış sinema eleştirmenleri ve sinemayla yakından ilgili aydınlar Aliki Vuyuklaki olayı üzerine düşüncelerini şöyle özetlediler:

SEMİH TUĞRUL (Sinema yazarı):

«Çok gereksiz bir davranış. Türk film prodüktörleri bugünkü Türk sinemasının yüz kızartıcı ortamında Anadolu'daki film işletmecilerinden topladıkları paralarla, bu işletmeci bayların isteklerini gerçekleştirmeye çalışırken, şimdi de Yunanistan'daki yıldız sisteminin bir yaratığı olan Aliki Vuyuklaki'ye el atmalarına seyirci kalmamaz. 400.000 liraya Batı'dan bir teknisyen, tecrübelerinden müsbet yolda faydalanılabilecek bir sinema uzmanı, ya da teknik araç almak varken, kârlı yatırım hesaplarını ön plânda tutarak Vuyuklaki'yi angaje etmelerinin meslek ahlâkı ile de bağdaşamıyacağı kanısındayım.

«Üstelik, burada ilgili resmî çevrelerin üzerine eğilmeleri gereken bir husus vardır. Eğer yanılmıyorsam, Türkiye ile Yunanistan arasında sinemacılık alanında bir ortak yapım anlaşması yoktur. Böyle bir anlaşma mevcut olmadığına göre, bunu ticari ve iktisadî yönleri hangi ölçüler içinde tesbit edilmiştir, bilmiyoruz.

«Aynı prodüktör, baş yıldızına 400.000 lira vermeyi kabul ettiği filmin senaryo yazarına acaba 4.000 lira olsun vermeyi tasarlamış mıdır? Daha da ileri gidebilirim. Acaba, aynı prodüktör bu film için bir senaryonun gerekliliğine inanmış mıdır?

«Bayan Aliki Vuyuklaki burada kazanacağı 400.000 lira ücretin tümünü Yunanistan'a transfer etmek hakkına sahip olacak mıdır?

«Bu meselede Bayan Vuyuklaki'ye Türkiye'de ne gibi bir vergi sistemi uygulanacaktır?

«Bütün bunlar Devletin bu konulara el atmak zorunda bulunduğunu gösteren olaylardır. Türk filmciliğini bugünkü yüz kızartıcı ortamın içine sokmakta bir sakınca görmeyen prodüktörlerimiz hiç olmazsa bundan böyle kendilerini bu kadar başıboş, bu kadar sorumsuz hissetmemelidirler.»

ERDOĞAN TOKATLI (Sinema yazarı):

«Sinemanın başlangıcından bu yana Hollywood'un yarattığı star sistemi kapitalizmin kendi kendine yaptığı bir kuvvet şırıngasıdır. Çünkü star sistemi sayesinde altmış yıldan beri Amerika'da ve Avrupa'da binlerce sanatçı, rejisör, yazar, fotoğrafçı, oyuncu ve teknisyen geçimlerini sağlamışlardır. Ama bu, starların kolayca ok adam olduğu bir sistem değildir. Öyle olsaydı bugün Montgomery Clift gibi film başına bir milyon dolar ücret alan çok iyi bir oyuncu tiyatroda sahneye çıkmak için tereddüt geçirmez kendini dev aynasında görürdü. Yunanlı Prodüktörlerin yarattığı Aliki Vuyuklaki yerli starlarda olduğu gibi ne Türkiye'deki teknisyenlerin ekmek parası olabilir, ne de filme yatırılacak kapitali.. 400.000 liraya ilâç getirilirse bir işe yarardı.»

ORHAN ELMAS (Rejisör):

«Bu konunun hiçbir dalında iyimser olmama imkân yoktur. Bir tarafta Küçük Hanımlar serisiyle hiçbir değeri olmıyan filmler vermekte devamedegelen bir firma, diğer tarafta eski işletmeciliği yanısıra birtakım efeli ve mezarlı filmler imalâtçısı başka bir firma, masanın başına oturmuşlar, Yunanlı bir dilber uğruna Türk parasını har vurup, harman savuruyorlar. Hiçbir sanat değeri olmıyan bu dilbere ünlü film yapımcılarımız nasıl, olur da 400.000 lirayı gözlerini kırpmadan harcarlar. Üstelik bu oyuncu yapılacak filmin rejisör ve operatörünün de Yunanlı olmasını şart koşmuş. Kala kala bu co - prodüksiyonda bir Türk aktörümüz kalıyor. Bu garip co - prodüksiyon ne sonuç verirse versin ve bu iki ünlü film yapımcısının Karagöz - Hacivat misalli oyunları hangi noktaya ulaşırsa ulaşsın, gerçek 400.000 liranın yersiz bir iş anlaşmasında ziyan olacağıdır.»

GIOVANNİ SCOGNAMİLLO (Sinema yazarı):

«Bence boş bir teşebbüs. Aliki ile bir film bize ne sağlıyabilir?

HAFTANIN KİTABI

Lâtin Ozanlarından Çeviriler

Oktay Rifat, Çan Yayınları, İstanbul. 1963. 64 sayfa, 3 lira.

Yeni şiirin öncülerinden, ayrıca en usta şairlerinden biri olan O. Rifat bir süredir şiir yayımlamıyordu. Bu sessizliğin altından bir şeyler çıkacağı belliydi. Umulmadık bir şeyler! Gene de «Aşık Merdivenlnde» bıraktığımız şairin «Lâtin Ozanlarından Çeviriler»le çıkageleceği aklımızın ucundan bile geçmezdi. Çeviri şiirden tat almadıklarını söyliyenler de aralarında olmak üzere, bu kitabı bütün okurlarımıza salık veririz. Aşağıda Oktay Rifat'ın önsözünü, yandaki sayfada kitaptan seçtiğimiz birkaç örneği okuyacaksınız.

Fransa'da, öteki batı memleketlerinde de böyle olsa gerek, Yunan ve Lâtin şiirlerini çevirileriyle birlikte yanyana basıyorlar. Bir yanda anlamı, bir yanda biçimi buluyorsunuz. O dilleri bilmeseniz de, anlamı biçimin içine oturtmak, bütüne varmak zor olmuyor. Kulaklıkla işitmek, gözlükle görmek gibi bir şey ama, ne de olsa, yalnız çeviriye kalmaktan iyi. Lâtince bilmediğim için, «Les Belles Lettres» yayınevinin bu çeşit kitaplarından çevirdim bu şiirleri. Yalnız fransızcalarıyla yetinmedim, anlamı, şiirlerin asıllarından izlemeye çalıştım. Elimden geldiğince, ozanın kullandığı kelimelere de, biçime de bağlı kaldım. Lâtin ozanlarına vergi, aşırılığa kaçmıyan o dengeli, ölçülü deyişe özendim. Onları kendime değil, kendimi onlara benzetmeyi amaç edindim.

Lâtinler bizim eski aruza benzer bir tartı (vezin) kullanıyorlar. Ben parmak hesabına vurdum çevirilerimi.

Özel adların yazılışı ayrı bir konu. Özel adlardan geçilmiyor Lâtin şiirinde. Her şiirde en azından bir özel ad. Bunca kent bunca tanrı adı da cabası. Önce kendi yazılışlarıyla bırakayım, dedim, bunları. Sonra caydım. Okuyucu i seslisini, kimi zaman i ya da y sessizi gibi okuyacağını ne bilir? Üstelik q, x gibi alfabemizde olmayan harfler de var. Uzatmıyalım, okuduğum gibi yazdım özel adları. Sözgelişi, c, q, ch sessizlerini yalnız k ile, sessiz i yi y ile, ae seslisini e ile v.b. karşıladım. Özel adların, ses ve hece olarak çevirilerin içine oturabilmesi için bundan başka türlü de davranamazdım, sanıyorum. Tanrılarla kahramanların adlarını da lâtincelerine göre aktardım. Zeus değil Yupiter, Hera değil Yuno, Achilleus değil Akilles dedim.

Kitabımızda dört ozan var. Bunlardan üçü, Katullus Vergilius, Horatius Lâtin şiirinin sultanlarıdır. Martialis de öyle. Ama yine de onlardan başka bir adam. Daha üstün değil. Belki onlardan aşağı. Ama daha tatlı, daha cana yakın. İsa'dan sonra I. yüzyılda gelişen gerçekçi akımın en büyük ustası. Yalnız epigramma'lar yazıyor. Çoğu zaman pek kısa iğnelemeler bunlar.

Bu çeviriler Lâtin şiirini tanıtmak amacını gütmez. Ben bilgin değilim, ozanım. Gönlümün çektiği şiirleri çevirdim türkçeye. Lâtin şiirini tanıtmak için hem bu ozanların başka şiirlerini çevirmek, hem de hiç olmazsa Lukullus, Yuvenalis, Persius, Tibullus gibi ozanlardan da örnekler vermek gerekirdi. Ama şiir çevirmek şiir yazmakla bir. Yoğurdun mayası kimi zaman tutuyor, kimi zaman tutmuyor. Beğeniyorsunuz, seviyorsunuz, çeviriyorsunuz, çeviriniz bir türlü şiir olmuyor. Katullus'dan ve Horatius'dan yaptığım birkaç çeviriyi bu yüzden yırtmak zorunda kaldım.

Bu ozanların en eskisi Katullus'tur. İsa'dan önce 87 yılında doğmuş, İsa'dan önce 47 yılından sonra ölmüş. Hayatıyla ilgili uzun boylu bilgi yok. Daha çok kendi şiirlerinden çıkarıyorlar hayatını. Vergilius, İsa'dan önce 70 - 19 yılları arasında, Horatius İsa'dan önce 65 - 8 yılları arasında yaşamış. Martialis ise İsa'dan sonra 43 yılında doğmuş, 104 yılında ölmüş.

Çevirilerin altına çıkmalar yaparak, notlar düşürerek okuyucuya bilgi vermek gerekli miydi? Ben gereksiz buldum. Üstelik dizelerimin arasına, dizelere yabancı yıldızlar, sayılar katmak elimden gelmedi. Bir şiir sevilecekse, içinde geçen özel adın nenin nesi olduğu bilinmeden de sevilebilir. Şiir kitabımı bir tarih kitabı kılığına bürümek istemedim. Okuyucu Eneas destanıyla ilgili, şu birkaç satırı da okursa, bence çevirilerde anlaşılmıyan yer kalmaz: 1800-1900 dizelik büyük bir yapıttır bu destan. Troya savaşında Troya yenilgiye uğrayınca, Eneas, tanrılarını ve arkadaşlarını yanına alır, yeni bir yurt aramaya çıkar. Yuppiter'in karısı ve kardeşi Yuno tanrıça dikilir karşısına. Yuno, Troyalıların, bu arada Eneas'ın can düşmanıdır. Buna karşılık Eneas'ı koruyan tanrılar da var. Yupiter'le Venus koruyucuların başında geliyor. Kader tanrıçaları Parkalar da, Romanın kaderini alınlara çoktan yazmışlardır. Yuno tanrıçanın Troyalılara, bu arada Eneas'a, düşmanlığı şundan: Yuno, Venus, Minerva tanrıçalar arasında düzenlenen güzellik yarışında, Troyalı Paris, Yuno dururken Venus'u güzel seçmiş. Yuno da içerlemiş buna. Bir de Ganimedes hikâyesi var. Ganimedes, Troyalı bir çocuk. Yuppiter bu çocuğu görür, beğenir. O zamana kadar tanrılar sofrasında kadeh dolduran Yuno tanrıçadan olma kızının yerine bu çocuğu getirir. Yuno bu iki olaydan içlendiği için, o gün bu gün Troyalılara düşman.

Destanın başından başlıyarak 156 dize çevirdim. Vergilius, söylendiğine göre, önce düz yazı ile yazmış bu destanı, sonradan tartıya vurmuş. Yalnız bu destanda değil, bütün Lâtin şiirlerinin temelinde düzyazı kuralları yatıyor. Hani, şiir düzyazıya çevrilmez diye bir söz vardır, bu söz Lâtin şiirlerine uygulanamaz. Bir Lâtin ozanına, şiiri tanımla deseniz, «Tartıya vurulmuş düzyazıdır.» diye cevap verebilir. Bunu bir eksiklik, ya da kusur olduğu için değil, belki de bir üstünlük olduğu için belirtiyorum. Düzyazının, tartıya vurulur vurulmaz, bir nitelik değişimine uğrıyarak, şiir oluvermesi şaşırtıcıdır. Gizlisi saklısı olmıyan gözümüzün önünde geçen bir büyü bu.

Bir nokta daha: Rönesans ve Rönesans sonrası klâsik çağ hayranları Yunan ve Lâtin sanatını duygusal, düşünsel ve biçimsel sınırlarına doğru genişletmişler. Bunu olağan karşılamak gerekir. Ama giderek, Yunan ve Lâtin sanatına dayandığı söylenen, bu sanata taban tabana aykırı, kuralcı, cansız, gelişme gücünü yitirmiş tatsız tuzsuz bir sanat anlayışı çıkmış ortaya. Batının yeni sanatçılarını ayaklandıran da işte bu tutum. Yoksa Lâtin ve Yunan sanatı bir çekirdek gibi, batılı sanat yemişinin tam ortasında duruyor, her davranış ona göre, ya da ona karşı bir değer kazanıyor.

Ben de Lâtinler gibi, ses uyumlarıyla yetinerek, çevirilerimde uyak düşürmekten kaçındım. Gelgelelim, Horatius'un, «Beni uyaklı çevir!» der gibi bir hâli var. Uyaksız bir şiir, çevirilirken nasıl olur da uyak ister? Batılı Rönesans ozanlarının bize aşıladıkları anlayışın parmağı var bu işte. Ronsard'ı okumamış olsaydım daha rahat çevirirdim Horatius'u diye düşünüyorum.

OKTAY RİFAT

Nasıl olsa bizim filmlerimiz Yunanistan'da geçiyor. Aliki Vuyuklaki'nin sayesinde biz Yunanistan dışındaki Avrupa piyasasına girebilir miyiz? Bu da şüpheli Çünkü henüz Aliki'yi Avrupa piyasası pek iyi tanımıyor. Sonra böyle bir film için iki milyon sarfedilecekse, bu iki milyonun bir yerli filme yatırılması ve yüzde yüz bizim olacak bir filmin yabancı piyasalara takdim edilmesi daha uygundur. Aliki Vuyuklaki oyuncu olarak bir Türk filmine pek cüzi bir özellik getirebilir.»

CENGİZ TUNCER (Gazeteci - Romancı):

«Bu tip bir organizasyon Türk sinema piyasasının mâlî ve ekonomik gücünü hiç hesaplamamaktadır. Sinema olarak ne çıkar bilinmez. Ama ekonomik bakımdan bu denemenin sonu fiyaskodur.»

REKİN TEKSOY (Avukat - Sinema yazarı):

«Bizim sinemamızın ekonomik alandaki bu biçim bir yatırımdan kazanç sağlıyacak nitelikte değildir.»

TEKİN ARAL (Karikatürist):

«Aliki Vuyuklaki'nin 400.000 lira karşılığı bir Türk filminde oynaması Yunanlı artist yönünden bir başarı. Bizim prodüktöre gelince her şeyden önce iş adamı! Kazanç temin edeceği bir ise, değil 400.000 lira, parası varsa bir milyar bile yatırır. Bizler de bu güzel Yunan kızının bacaklarını seyretmeye, koşarak gideceğimize göre neden vermesin 400.000! Parayı veren düdüğü çalar. Hep düdük çalıyoruz zaten.»

HAYRİ CANER (Aktör - Sinema Yazarı):

«Aliki Vuyuklaki'ye 400.000 lira verildiğine inanamıyorum. Her halde bu miktar çok daha yukarıdadır. Buna rağmen, Yunanlı aktrist beynelmilel bir star olduğuna göre, bundan önce Türkiye'ye gelen Ulla Darni, Maria Vincent, Sabina gibilerinin yanında, Türk sinemasında özellikle yer alabilir. Buna hiçbir itirazımız yok. Diğerleri kendi memleketlerinde star değilken Türkiye'de ilâhlaştırılmış, büyük yıldızlar durumuna getirilmişlerdir. Fakat Aliki Vuyuklaki, dünya basınında kendinden söz ettiren gerçek bir star! İki Türk prodüktörünün davranışı hiç de boşuna değil. Aliki ile yapılacak bir film kolayca dış pazara çıkabilir. Üstelik Birsel Film'in anlaşmasında, filmin bütün dünya piyasasına hâkim distribütörler tarafından işletilmesi de vardır. Yıllardan beri Türk sinemasının dış pazara çıkmasını dilemiştik. Önemli olan Aliki Vuyuklaki'ye verilen para değil, Türk filmlerinin dış pazara çıkmasıdır. Anlaşma yapıldığına göre artık filmin dış pazara çıkmasının sağlıyacağı faydalardan söz etsek iyi olur.»

YAN ÇİZENLER

Soruşturmaya sinema yazarı *Tarık Kakınç* ve *«Sine-İş»* sendikası başkanı rejisör Metin Erksan katılmadılar. Oysa böyle bir durum bazı yanlarıyla herkesten önce «Sine - İş»i ve dolayısıyla Metin Erksan'ı ilgilendirirdi!

Soruşturmaya katılanlardan bir Hayri Caner, Aliki Vuyuklaki'nin Türk filimlerinde yer almasından yana çıktı, bunun filimciliğimiz için yararlı olacağını ileri sürdü

SEÇME KİTAPLAR

Bu başlık altında yalnız dergimize gönderilen değil, gönderilmiyen kitapların de en güzellerini seçip okurlarımızın ilgisine sunmıya çalışacağız. Buraya alacağımız kitaplar bizim görüşümüze göre her aydın insanın kitaplığında bulunması gereken —yeni yayımlanmış— kitaplar olacak.

TROYA'DA ÖLÜM VARDI Bilge Karasu. Hikâyeler. Forum Yayınevi, Ankara. 248 s. 5 lira.

ŞİİRLER. Jacques Prèvert Şiirler. Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu. Çan Yayınları. İstanbul. 96 s., 4 lira.

DİNAMİT. B. Traven. Hikâyeler. Çeviren: Adalet Cimcoz. Ataç Kitabevi, İstanbul 104 s., 3 lira.

YUNANLILARIN TRAJİK ÇAĞINDA FELSEFE. Friedrich Nietzsche. Çeviren: Nusret Hızır. (2. baskı). Elif Yayınları, İstanbul. XXII+82 s. 4 lira.

Rahatı Kaçan Okur

Memet FUAT

Bu başlığı Nermin Menemencioğlu'nun YEDİTEPE'de (1 Şubat) çıkan bir yazısından aldım. Türk şiirinin son yıllardaki serüvenini okur yönünden çok güzel özetliyor. Nermin Menemencioğlu 1962'nin son ayında çıkan bir şiir kitabı için. Melih Cevdet Anday'ın «Kolları Bağlı Odysseus»ü için yazmış o yazıyı. Başlarken şöyle diyor:

«Evet, bu şiir beni heyecanlandırdı, düşündürdü, düşündürüyor, ama rahat etmedim, edemedim, bu şiirle. Etseydim belki o kadar çok okumazdım. Mısraları, görüntüleri, istedikçe göz önüne getirirdim. Oysa bazı mısralar her okudukça başka bir anlam kazanıyorlar (şair diyecek ki, neden olmasın?)»

Kapalı şiir akımı içindeki şairler için söylense hiç yadırganmıyacak sözler bunlar. Melih Cevdet Anday'ın son kitabını okumamış olanları ise hayli yadırgatacaktır sanırım. «Kolları Bağlı Odysseus»dan önceki Melih Cevdet Anday için böyle sözler edilemezdi. «Rahatı Kaçan Ağaç», «Telgrafhane», «Yanyana» açık, anlamını kolay ileten, tadına kolay varılan, okurun rahatını kaçırmıyan kitaplardı. Geçerken uğranabilecek kitaplar. Şiir okuru olmıyanların da bir şeyler alabileceği, gündelik mantığın çok ötesine düşmiyen kitaplar. Oysa «Kolları bağlı Odysseus» bambaşka bir anlayışla yazılmış. Kapalı, anlamını kolay iletmiyen, tadına çok güç varılan, okurun rahatını kaçıran bir kitap. Geçerken uğranamıyacak bir kitap. Önce şiir! denerek insanla doğa, insanla toplum ilişkileri üzerinde duruluyor. Melih Cevdet Anday'daki gelişme şöyle de anlatılabilir: Politikanın arkasından giden sanatın, politikanın önüne geçişi.

Şair YEDİTEPE'nin bir önceki sayısında (16 Ocak) «Kitaba Ek» başlıklı bir yazıyla yararlandığı, esinlendiği yerli yabancı şairleri bildirmişti. O yazının girişinde kitabının özünü, işlediği konuyu açan birkaç söz etti, ama Nermin Menemencioğlu'na yazdığı bir mektupta bu noktaya çok daha derli toplu dokunmuş:

«Aslını ararsanız,» diyor Anday son mektubunda, «o kitap baştan başa bir hikâyedir bence, lirik bir hikâye değil elbet, insan davranışlarının tarihsel bir hikâyesi. Kendine ve doğaya yabancılaşmış insanın yeniden doğaya, cansız doğaya benzemesi tehlikesi ve bunu aşma çabası.»

Nermin Menemencioğlu bu ipucundan yola çıkarak şairin sorduğu, şiirinde karşılığını aradığı soruları şöyle özetliyor:

«Neredeyiz, nereden geliyoruz, yaşamamız «birlikte var olmanın raslantısı» mıdır, ölçülerimiz ne, «düzen sevgisi mi, yoksa korku mu?» «Bütün müyüm, parça mıyım, kim bilir?» «Varabilir misiniz yayın ötesine?» Zamansız sorular, fakat bizim çağımızda daha çok atom bilginlerinin sorduğu.»

«Zamansız» sözcüğü, yazının gelişinden anlaşılıyor, daha önceki sözlerden, «bir zamana bağlı olmıyan» anlamına. ULUS gazetesinde yazdığı tanıtma yazısında Muzaffer Erdost da belirtmişti bunu:

«Kolları Bağlı Odysseus'da ise aktüalite derin sulara gömülmüştür ve şiirin dalgaları altından belli belirsiz görünür gibidir. Zamanın katları altında kaybolarak katılaşmış bir aktüalite vardır.»

Oysa Melih Cevdet Anday aktüaliteye sıkı sıkıya bağlı bir şiirin yürütücülerindendi. Alaycı, yergici, kavgacı bir şairdi. «Telgrafhane» adlı şiirini hatırlıyanlar, «Kolları Bağlı Odysseus»ü okurken şöyle düşünebilirler:

Melih Cevdet Anday toplumcu eğilimden, *toplumcu amaçlardan sıyrılmış.*

Şiire daha içten bakanlar ise şöyle düşünecekler sanırım:

Melih Cevdet Anday şiiri düşüncelerini yaymak için değil de, yoğunlaştırmak, derinleştirmek, sınamak için kullanıyor, sırasında felsefeye bile öncülük eden güçlü şiire ulaşmayı deniyor. Şiirin en önde gidebileceği inancına gelmiş.

«Gelmiş» deyince, «Daha önce bilmiyor muymuş?» sorusu beliriyor. Bence, daha öncesi için bir katlanma durumu söz konusu edilmelidir. Şu sözleri şairin «Yarın Düşüncesi» adlı yazısından alıyorum:

«İyi niyetli yurttaşlar, sanki her şeyi edebiyattan bekliyor gibiydiler. Kendilerine böyle bir görev düştüğünü kavrıyan birtakım ozanlarımız da şiirlerini bu gerçeğin buyruğuna veriyor ve o koşullar içinde, ellerinden geldiği ölçüde, suskun toplumu dile getirmiye çalışıyorlardı.»

Bugün Melih Cevdet Anday düşüncelerini düz yazı ile anlatıp savunabiliyor. Gazetelerde yazıyor. Sorunların heyecanlandırma yoluyla ilgilere sunulması döneminden ötedeyiz, çözümler aranıyor bugün. Suskun toplumu dile getirme görevini edebiyatçılarda gören de pek kalmadı artık. İktisatçıların, maliyecilerin günleri. Melih Cevdet Anday'ı «Telgrafhane»den «Kolları Bağlı Odysseus»a getiren her halde modaya uymak değil, olaylar katındaki değişmeleri görüp sanatını birtakım yüklerden kurtarmak isteğidir kanısındayım. Böylece de şiirin gücünü yeniden duymak.

Çeşitli yönlerden bakılarak iyice aydınlatılması gereken bir konu bu. Şimdilik burada kesip Nermin Menemencioğlunun yazısına dönelim. Bir eleştirmenin kapalı, çetin bir şiiri anlamak, tadına varmak için çabalayışını ortaya seren o yazıyı okumanızı isterdim. Ayrıca yazar «Kolları Bağlı Odysseus» daki kimi mısraları, romantik bir İngiliz şairinin, W. Wordsworth'ün mısralarıyla karşılaştırıyor ki bu çok ilgi çekici bir durum. Çünkü «Kitaba Ek» adlı yazısında Melih Cevdet Anday'ın o şairden esinlenmediğini biliyoruz.

KATULLUS

Lesbia'nın dönüşü

Umutsuzken, ansızın murada ermek;
Ne katıksız, ne engin bir sevinctir o!
Gözlerim yollarda, özlemler içinde,
«Gelmez artık, gelmez!» diye düşünürken,
Şu dönüşün, şu benim oluşun yok mu,
Bana da o sevinci duyurdu işte!
Mal, mülk, para hiç kalır bunun yanında.
En beyaz taşla belirtmeli bu günü.
Bütün dünyaları bağışladın bana.

(Carmina — 107)

Ayaklanma

İşte baharla birlikte ılık günler.
Ilgıt ılgıt esince Zefirus, geçti
Gün dönümünün öfkesi gökyüzünde.
Frigya'nın zümrüt gibi ovalarından,
Bereketli tarlalarından İznik'in
Gitmek zamanı gelip çattı Katullus.
Kaçalım Asya'nın namlı kentlerine!
Ayaklar bu yeni sevinçle daha dinç,
Yürek, yollara düşmek için sabırsız.
Yoldaşlar, güzel dostlarım, hoşça kalın!
Birlikte çıktık bu uzun yolculuğa,
Artık, evlere ayrı ayrı döneriz.

(Carmina — 46)

İpotek

Sizin, Furius, köydeki küçük ev
Ne poyraz tutar, ne lodos, ne bora;
Hiçbiri kılınıza dokunamaz.
On beş binlik ipotekten korkarım:
Kasıp kavuran, vebalı fırtına.

(Carmina) — 26

HORATİUS

Ozanların desteği MEKENAS'A

Sen krallar dölündensin, Mekenas:
Desteğim, şanım, şerefimsin benim.
Dinle bak: kimi adam yarışmayı,
Toza toprağa belenmeyi sever;
Kıvılcımlar savuran tekeriyle
Kıl kala sıyırtıp sınır taşını,
Zafere ulaştı mıydı, sonunda,
Artık tanrılar katındadır yeri.
Kimi döneklere sırtını dayar,
Yükselir durmadan Devlet işinde;
Dokunma, gavrı yağ bağlar yüreği.
Libya ovasında harman edilen
Buğdaya, daneye göz diker kimi;
Yığmak ister tümünü ambarına.
Kimine tarla kalmış atasından,
Eker biçer, aldırmaz ötesine;
Ağırlığınca altın versen ona,
Bir yelkenliyle denize açılmaz.
Karayel boğuşmaya başladı mı,
İkarya denizinde dalgalarla,
Ödü patlar gemide, bezirgânın;
Evi barkı, köyü gözünde tüter.
Ama ayak basar basmaz karaya,
Kalafata çeker tekneyi hemen;
Parasızlık onca ölümden beter.
Kimi, şarap içsin suyun başında,
Kocayemişin dibinde, bütün gün,
Kiminin çadırda geçsin ömrü.
Dümbelek, boru dinlesin, savaşsın.
Köpekleri, bir geyik sezinlese,
Yaban domuzu yırtsa ağlarını,
Avcı, unutur taze karısını,
Kış kıyamette, dağ bayır dolaşır.
Bana gelince, bilge alınları
Süsliyen yer sarmaşığı çelengi
Tanrılar katına yüceltir beni.
Serinlikte ağaçların altında,
Bir yanda nimfa'ların türküleri,
Bir yanda satirus'ların korosu,
Şiirin ve ezginin en güzeliyle
Kurtulurum herkes gibi olmaktan;
Hele lirik ozanların içinde
Bir yer de bana verirsen, Mekenas,
Uçarım, yıldızlara deyer başım.

(K. I — I)

MARTİALİS

Dostluk

Seni gözüm gibi severim, dersin.
Kasan tıklım tıklım para doludur,
Borç isterim sıkışınca, vermezsin.
Bu ne biçim sevgidir, kuzum Krispus?
Nil kıyısındaki tarlalarından
Ya da kışlık urbalar mı yolladın?
Ya da kışlık urbalar mı gönderdin, söyle?
Gümüş yadigârlar mı verdin yoksa?
Sen bu dünyada bir dostluk bilirsin:
Yanımda cart curt yellenir durursun.

(K, X — XV)

Yıne de

Curnal yaz, kara sür, çanak yala,
Yalan dolan, türlü madrabazlık,
Yine de meteliğe kurşun at..
Beni şaşırtıyorsun Vakerra!

(K. XI — LXVI)

C.H.P. Hatay Milletvekili ve Sosyalist Kültür Derneği Merkez Yönetim Kurulu üyesi Sırrı Hocaoğlu tarafından yapılan bütçe konuşmasının en önemli kısımlarını yayınlıyoruz:

Sosyalist Gözüyle Bütçe

BÜTCEDEN BEKLENENLER

Bütçe iktisadî ve sosyal hayatı düzenlemek ve buna yön vermek için Devlet elinde bulunan en önemli vasıtalardan biridir. Bu bakımdan bütçeye sadece denk olup olmadığı veya bazı arzulanan Devlet hizmetlerinin görülmesine yetecek tahsisatı ihtiva edip etmediği yönünden bakmak kâfi değildir. Bilhassa Plânlı devreye ait ilk bütçenin daha pek çok bakımlardan gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Hazırlanmış ve Büyük Meclisin tasvibinden geçmiş olan Plânın hedef ve stratejisini tayin eden ve hükûmet programında da yer almış bulunan, (Kalkınma Hedefleri ve Plân Stratejisi) Dökümanı Bütçenin hangi bakımlardan gözden geçirilmesi gerektiğine iyi bir anahtar teşkil edebilir. Bu noktaları şöylece sıralayabiliriz:

1 — Bütçe, genel iktisadî dengeyi sağlayabilecek enflasyonsuz ve deflasyonsuz bir yıl geçirmemize yardım edecek vasıflara sahip midir?

2 — Plân hedefi olan yüzde yedilik kalkınmayı sağlayacak miktarda ve dağılışta yatırım harcaması ve diğer harcamaları yapmakta mıdır?

3 — Anayasanın ve Plân Hedefleri ve Stratejisinin emrettiği sosyal adaleti sağlamak bakımından, fertler ve gruplar arasında daha iyi bir gelir dağılımının teminî yönünde birşey yapmakta mıdır? Bölgeler arasındaki gelir farklılıklarını düzeltecek hangi tedbirleri almıştır?

Ve nihayet,

4 — Bütün yukardaki meselelerin ne şekilde ele alındığını veya yıl içinde nasıl ele alınacağını kamu oyunun karşısına açıklıkla çıkarabilecek ve yasama denetlemesine imkân verecek kadar açık ve sistemli olarak hazırlanmış mıdır?

Dikkatle bakıldığında elimizdeki bütçe tasarısının bu hedeflerin hiç birini gerçekleştiremeyeceği açıkça görülür.

Hazırlanmış olan bütçe enflâsyonisttir, genel ekonomik dengeyi bozucu bir unsur olacaktır, enflasyonist olması yüzünden harcamaların fizik dengesi bozulacak ve yüzde yedilik kalkınma hedefi gerçekleştirilemeyecektir; gelir dağılımını bugünkünden de kötü hale getirecek zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapacak özelliklere sahiptir. Bundan başka bütçe harcamalarının hangi sahalara ve hangi bölgelere yapılacağını açık olarak göstermemekte ve bu sebeble yasama organının iyi bir denetleme yapmasını güçleştirmektedir. 1962 yılı programının hazırlanması sırasında üzerinde durulan ve bütçeyi bir program bütçe haline getirmek amacını güden bütçe reformu yapılmamıştır. Bu sebeple elimizdeki bütçeyle 1963 yılında neler yapılacağını sarih olarak bilmediğimiz gibi harcamaların ifade edilen alanlarda yapılıp yapılamayacağını denetlemek yetkisinden de mahrum bulunmaktayız.

Bu hususlar üzerinde ayrı ayrı incelemeye geçmeden şunu belirtmekte fayda vardır: Kaynakları bakımından samimi olmayan, fakirden alıp zengine veren, yasama denetlemesine imkân verecek kadar açık olmayan bu bütçe, memleketimizde mevcut huzursuzluklara pek çok yeni huzursuzluklar katacaktır.

Uyanık Türk halkı çıkarları için kendisine oyun oynayanları teşhis edebilecek ve gerekli siyasi murakabeyi yapabilecek duruma süratle gelmektedir. Bu bakımdan uzun vadeli menfaatlerini düşünenlerin halka dayanan ve halka dönük bir icraat yapmaya gayret etmeleri gerekmektedir.

Halk artık kalkınmanın süratli ve dengeli bir gelir artışı ve âdil bir gelir dağılışı demek olduğunu biliyor ve kalkınma vaad eden siyasi kadronun vaatleri ile icraatı arasındaki farkı görebiliyor.

2 MİLYAR AÇIK

Hazırlanan bütçe ve 1963 Yıllık Programı ortaya çıkarılan esaslara göre, uygulandıkları takdirde enflasyonist bir iktisat politikasının vasıtaları olacaktır. Gelir tahminleri samimi olmayan bir şekilde yapılan 1963 programının finansman açığı asgari iki milyar Türk lirası civarında olacaktır. Bunun bütçe içi açığı 1 milyar 200 milyon civarındadır. Bu, bütçenin toplam harcamasının yüzde onu kadar bir açık demektir. Enflasyondan yeni çıkmış ve kısa bir durgunluk devresinden sonra devamlı fiat artışlarının belirmiş olduğu memleketimizde bu oran bütün vahim neticeleri ile yeni bir enflasyon devresine girmemize sebeb olacaktır.

Bütçe içi finansman açığının mevcudiyeti Devlet Plânlama Teşkilâtı tarafından hazırlanan ve Yüksek Plânlama Kuruluna sunulan 1963 yıllık programında belirtilmiş, bu dokümanın hazırlanmasından sonra meydana gelen bazı gelişmeler sebebiyle açığın yıllık programın ilk şeklinde belirtilen miktarlardan çok daha fazla olduğu yetkili teknisyenler tarafından ifade edilmiştir. Bu konudaki teknik ihtilâfın plânın hazırlanmasında birinci derecede sorumlu bir uzmanın istifasına sebeb olduğu da bilinmektedir. Maliye Bakanlığınca Devlet Plânlama Teşkilâtına danışılmadan hazırlanmış olan bütçe tasarısında Bütçe içi gelir tahminleri 12 milyar 531 milyonluk bir gelir sağlanacağını öngörmektedir. Devlet Plânlama Teşkilâtınca hazırlanmış vesikada ise bu miktar 12 milyar 163 milyon olarak ifade edilmektedir. Aradaki fark normal vergi gelirleri tahminlerinin Maliye Bakanlığınca hiç bir teknik sebeb olmadan geçmişten daha yüksek bir gelir elâstikiyeti faraziyesine göre yapılmış olmasından ve tasarruf bonolarının sağlayacağı gelir ile yeni vergi tasarılarının temin edeceği ek gelir konularında Maliye Bakanlığının çok iyimser tahminlerde bulunmuş olmasından ileri gelmektedir. Plânlama Teşkilâtınca yapılan bu tahminlerin yıllık programa konmasından sonra ortaya çıkan bazı yeni durumlar yine bu teşkilât uzmanlarını tahminlerde değişiklik yapmaya sevk etmiştir. Bunlardan birincisi karşılık paralardan sağlanacak gelirlerle ilgilidir. Karşılık paralarla ilgili gelir tahmini 280 milyon dolarlık bir dış yardımın sağlanacağı ve bu yardımın arzu edilen şartlarla yapılacağı faraziyesine göre hazırlanmıştır. Halbuki konsorsiyom çalışmalarının ilk sonuçları bu yardımın 200 milyon dolar civarında olacağını ortaya çıkarmıştır. Yardımın şartlarının istenen şekilde olması halinde bu miktarla yaratılacak karşılık paranın ilk tahminden 500 milyon lira düşük olacağı uzmanlarca ifade edilmiştir. Halbuki yardım şartlarının arzu edilenden oldukça farklı olacağı anlaşılmaktadır. Bu takdirde bahis konusu farkın daha yüksek olması beklenebilir. Vergilerle ilgili zam tasarılarının sağlayacağı ek gelir konusundaki tahminleri de tekrar gözden geçirmek gerekmektedir. Zirai gelir vergisi tasarısında yapılan değişikliklerin Maliye Bakanı tarafından da ifade edildiği gibi bu vergiyi hemen hemen hiç gelir sağlamayacak bir hale getirdiği meydandadır. Esasen alınabilecek gelire oranla gülünç denebilecek kadar az bir yük yükleyen bu verginin aldığı yeni şekille sağlayacağı farz edilen gelir arasındaki fark yanılmıyorsak 70 milyon lira civarında olacaktır. Asgari geçim indiriminin bazı gruplarda yükselmesi ile normal vergi gelirlerinde meydana gelecek azalma ise 100 milyon lira olarak tahmin edilmektedir. Çeşitli vergi tasarılarında yapılan diğer değişiklikler ve Büyük Meclisçe kararlaştırılan masraf artırıcı bazı tedbirlerle vergi gelir açığı 280 milyon liraya çıkmaktadır. Katma bütçe gelirlerinde önemli bir sebeb olmadan yapılan yüksek gelir artışı tahmininin ise son üç yılda sağlanan ortalama yıllık artışın mutа olarak alınması halinde 50 milyon liralık bir açık ifade ettiği yetkili uzmanlar tarafından belirtilmektedir. Bu mülâhazalarla, bütçe gelirleri açığı bir milyar 200 milyon lira civarında olarak hesaplanmaktadır. Bütün bu tahminler yetkili uzmanlar tarafından hükûmet mensuplarına açıkça izah edilmiştir. Hükûmet bu konuda teknik bakımdan bir yeniden gözden geçirme yoluna gideceği yerde hiç bir teknik esasa dayanmadan hatâlı olduğu ifade edilen rakamlarda ısrar etmeyi tercih etmiştir. Plânlı devreye giriş gibi tarihi bir sorumluluk yüklenmiş olan bir hükûmetin bu konudaki davranışı tarihi bir hatâ olarak gösterilebilir.

Yukarıda bütçe içi gelirlerle ilgili açıktan bahsedilmiştir. Bunun kamu harcamalarının bütününü içine alan yıllık program açığının bir parçası olduğunu hatırda tutmak gerekir. Yıllık programın bütçe dışı kamu gelirleri ile ilgili tahminlerinde de önemli açıklara sebeb olacak bazı unsurların bulunduğunu belirtmek yerinde olur. İktisadî devlet teşekküllerinin reorganizasyonu ve fiyat politikası vasıtasıyla sağlanacağı düşünülen ve 1963 yılı için 800 milyonun üstünde olduğu Beş Yıllık Plânda da belirtilen (Karşılığı Belli Olmayan Fonların) elde edilmesi için ne yapılacağı bilinmemektedir. Bu hususta gerekli tedbirlerin alınacağı konusunda ciddi bir emare yoktur.

Yukarıda söylenenler özetlenildiği takdirde, 1963 yılı için en az iki milyar lira civarında bir program açığı ile karşı karşıya olduğumuz görülmektedir.

Bu kadar önemli bir konuda hükûmetin parlâmentodan ve halk oyundan destek sağlayacak bir açıklıkla hareket etmesi ve bu kadar dar siyasi kaygulara yer vermemesi beklenirdi.

GELİR DAĞILIŞI DAHA DA BOZULACAK

Buraya kadar 1963 programındaki finansman açığı ve bunun yaratabileceği enflâsyon üzerinde durduk. Bu sadece iktisadî denge bakımından değil sosyal adalet bakımından da üzerinde dikkatle durulması gereken bir durumdur.

Bugün Türkiyede gelir dağılımı yüz kızartacak kadar kötüdür. Geçenlerde Amerikan Yardım Teşkilâtının kalkınma plânını incelemek üzere gönderdiği Profesör ENOS'un da ifade ettiği gibi çalışan nüfusun yüzde 71'i millî gelirin ancak yüzde 20 kadarını kazanırken, diğer taraftan çalışan nüfusun yüzde 1.4'ünü teşkil eden bir azınlık ise millî gelirin yüzde 32'sini elde etmektedir. Gelir dağılımının bu kadar kötü olduğu bir memlekette fakirden kanunsuz vergi almak demek olan yeni bir enflâsyona gitmek tahammülü imkânsız neticeler doğurabilir. [redacted] vergi tasarıları, yüksek gelirli müteşebbis sınıfın genel vergiler içindeki payını yüzde üç azaltırken devlet hizmetinde ve devlet dışında çalışan maaşlı ve ücretli grubun vergiler içindeki hissesini yüzde iki artırmaktadır. Eğer zirai gelir vergisinden yüz milyon liralık bir hasılat elde edilebilirse, bugüne kadar kayda değer bir vergi ödemeyen yüksek gelirli ziraat erbabının vergiler içindeki hissesini de yüzde bir kadar artırmaktadır. Ziraat erbabından mevcut tasarılara göre manidar bir vergi alınacağı şüphelidir. Mutlak olan birşey varsa o da getirilen yeni vasıtalı ve vasıtasız vergilerin bugüne kadar vergi yükü altında zaten bunalmış olan maaş ve ücretlilerin vergiler içindeki hisselerini daha da artırdığıdır. Buna mukabil bugüne kadar millî gelirden aldıkları paylarla oranlı bir yatırım yapmamış veya kabiliyetleri kifayet etmediği için yapamamış olan mutlu müteşebbis sınıfın vergiler içindeki payları önemli ölçüde azalmaktadır. Bütçenin gelirler kısmı, Anayasasının, Kalkınma Plânımızın ve her türlü insan hak ve haysiyetinin gerektirdiği daha âdil bir gelir dağılımı yaratmak şöyle dursun, bugün mevcut utanılacak manzarayı daha da kötü bir duruma getirecektir.

Sosyal adaleti sağlamak bakımından harcamalar da, her hangi bir müsbet tesir yapabilecek nitelikte değildir. Bunun için çeşitli örnekler verilebilir, bunlardan önemli ikisi:

1 — Bütçe harcamaları içinde sosyal adalete ve fırsat eşitliği fikrine uygun bir büro ve eğitim sisteminin kurulması için gerekli tedbirler alınmadığı gibi buna imkân verecek miktarda tahsisat da ayrılmamıştır.

2 — Gerek Hükûmet programında ifade edilmiş, gerekse Hükûmet üyeleri tarafından tekrar tekrar vaad edilmiş olan toprak reformuna bu yıl ciddi olarak başlanacağı intibaını veren bir tahsisat ve hazırlık mevcut değildir. Tarımda olsun, diğer sektörlerde olsun yapılacak olan temel yatırımların çoğundan vergilere, müterakki nisbetleri bir tarafa bırakın, mütenasip nisbetlerde bile iştirak etmeyen mutlu azınlık faydalanacaktır.

Bugün Türkiyenin en önemli meselesi sosyal adaletin gerçekleşmesi meselesidir. Millî saadet ve refahın, sosyal ve siyasi muvazenenin bu 18 yıldır kavgası edilip hala kurulamamış olan demokrasinin de dayanağı daha yüksek ve daha âdil dağılmış bir gelirdir.

KIRK KATIR MI, KIRK SATIR MI?

Buraya kadar söylenenlerden çıkarılacak sonuç kısaca şudur:

Önümüzdeki yıl bütçe bu haliyle yürürlüğe konduğu takdirde, enflâsyon olacak fiatların yükselmesi ile dar ve mahdut gelirlilerin hayat şartları güçleşip ekonomik muvazene daha da bozuk hale gelecek, hükûmet enflâsyondan korkup masrafları kısmıya kalktığı takdirde 1963 yazına doğru ve ondan sonra, 1962 de görüldüğünden çok daha büyük ve tabii çok daha asabî bir işsizlik durumu ve havası yaratılmış olacaktır. Bakanların gittiklerinde görünüşlerinden utandıklarını söyledikleri gecekondularda oturanlar bir miktar daha artacak, belki bir miktar daha utandırıcı şartlarda yaşamıya mahkûm olacaklardır. Tarımda ağalarının verdikleri bir avuç buğday ile geçinmiye çalışan ve ağaların durumunda bir düzelme ve geri kalmış bölgelerin her türlü baskısı altında bulunan toprak işçilerinin durumlarında ve imkânlarında bir değişme olmıyacaktır. Buna karşılık, Tarımda Devletin geniş ölçüde az gelirlilerden alınan vergilerle yapacağı yatırımlarla gelirleri daha da artacak yüksek gelirli ziraat erbabının âmme masraflarına katılmaması durumu fiilen devam edecektir. Yüksek gelirli müteşebbis sınıfın zaten yüksek olmıyan vergi yükü daha da azalacak, çalışanların yüzde 1.4 ü olan bu sınıf millî gelirin üçte birini almakta devam edecek, hatta halkın yaptığı tasarrufları kredi şeklinde alıp yatırım yapmaları halinde vergilerinden bir indirim olacak, yani halkın tasarruf yapma yolundaki zahmetinden de kredileri kullanan bu mutlu azınlık faydalanacaktır.